filolog

8
2-g
4

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
11 D
64

8 2 g 4

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GERARDI IOANNIS VOSSII

DE

PHILOLOGIA

LIBER.

Scholae Piae S. Pantaleon.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

AMSTELÆDAMI,
Ex Typographeio IOANNIS BLAEV.
MDCLX.

Digitized by Google

Nobiliſſimis, ac Ampliſſimis, Dominis,

VIRIS CONSVLARIBVS,

D. GERARDO SCHAEP, Illuſtriſſimorum Fœderatæ Belgicæ Ordinum Conſiliario, & ad Sereniſſimum Daniæ Regem Exlegato, Athenæi Lugduno-Batavi Curatori;

D. GVILIELMO BACKERO de CORNELIIS, Equiti S. Marci, ac Senatûs Delegatorum Hollandiæ, & Weſt-Friſiæ, Aſſeſſori;

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

D. CORNELIO GRAEF, Domino in Polsbroeck, Theſaurario;

Illuſtris hujus Scholæ

CVRATORIBVS;

Opus hoc Clariſſimi Viri

GERARDI IOANNIS VOSSII
DE PHILOLOGIA

humillimè dedicat

FRANCISCVS IVNIVS F.N.

Digitized by Google

Nobiliſſimi, Ampliſſimi, & Spectatiſſimi VIRI,

QVotieſcunque humani generis indolem intueor, diuque, ac multùm, cogito, id animo occurrit ſemper, quàm nemo hîc ſit, qui non aliquâ ſciendi, ac diſcendi, cupidine teneatur. Sed enim neſcio, quo fato fiat, quòd, cùm ſcire velint omnes, pauci adeò ſint, qui, quo diſcendum quidque ſit modo, quâ methodo, aut ſciant; aut, quod pejus eſt, vel ſcire ſaltem laborent. Atque illi quidem, cùm in primâ ætate negligant laborum gradus, nec, quâ lege proficiant, curent; ac dein, maturiores facti, continuò ad vota properent; ſi quid etiam ſciunt, ſanè, id quòd ſciant, neceſſe eſt, neſciant; quia nempe aut ſolidâ deſtituantur ratione, aut eâ uti non poſſint: unde fit, ut, cùm in forum venerint, deficiant ſæpe, & obmuteſcant, quaſi, ut loquitur Satyricus, in alium terrarum orbem delati; imo ſæpius etiam eſt, ut labent. At verò hi magis peccant, qui, cùm videant, multis opus eſſe artibus, ut ad ſolidam eruditionem accedatur; principia conſultò negligunt, quò citiùs ſpacia decurrant: ac, ut ad inſtitutum noſtrum veniam, artibus liberalibus erudiri nolunt, quia illæ, ut ajunt, virtutem non dent; quaſi verò iis non opus ſit, ut animos ad accipiendam virtu-

tem

Digitized by Google

tem præparent. Et tamen hi ipſi etiam tolerabiliores eſſent, ſi, poſteaquam jam arbitrio ſuo didicerint eſſe diſerti, cùm jam ſe ſcire quid credunt, quamvis reverâ neſciant, non ambitione abrepti, & faſtu, qui an non inſcitiæ germanus eſt? alios omnes ſaniùs edoctos, atque omnia, infra ſe ponerent. Et ſanè his moribus jam vivitur, ut non modò non aliud laudent, quàm quo ipſi valeant, ſed non raro etiam vix aliud agnoſcant erudito homine dignum. Multa verò ſe neſcire ſcivit Pythagoras Samius: qui, quamquam longo ſtudio, atque accuratâ rerum omnium cognitione, ad faſtigium humanæ ſcientiæ perveniſſe videri poſſet, quantum Gentili quidem licebat; non ſe σοφὸν, ſive Sapientem; ſed φιλόσοφον, ſive Sapientiæ ſtudioſum & amantem, nuncupari juſſit; quòd videret, quam id ſit exiguum, quod ſciri hic vocamus: ſiquidem, præterquam quòd plura ſint, quæ ignoramus, ſæpe etiam eorum, quæ ſcire nos exiſtimamus, veritas in obſcuro lateat; ut adeò ſolius Dei ſit, *Scio, nec mutor*, dicere. Offerimus hic Vobis, VIRI NOBILISSIMI, eximii GERARDI IOANNIS VOSSII, de Philologia opus, quod eodem ad Vos, quo primum etiam, jure ſpectat. Eo docet, quis artibus, quas feri homines, qui mores ſuos iis emolliri nolunt, adeò ſpretui habent, debeatur honos. Eo monet, ut *contemnamus & ipſi eos, qui contemptim adeò de humanitatis ſtudiis loquuntur; quando ſatis graves inſcitiæ ſuæ pœnas luunt, dum nihil illorum ca-*

Digitized by Google

piunt, quæ aſſiduè captant; nec aliâ de cauſſâ ſic erga penitiores inſaniunt literas, quàm quia ſui ſimiles velint eſſe cæteros. Videre hîc eſt, qui ad ſtudia admitti debeant; quantò major naturæ, quàm ſexûs, habenda ſit ratio: quam ad rem præivit jam laudatus nobis ſapientiæ magiſter Pythagoras; qui, ut Crotoniatem, atque alios, quos minùs idoneos explorâſſet, remiſit; ita, quibus finxerat

De meliore luto Titan præcordia,

ὐ μόνον ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, in diſciplinam recepit. De ipſis nunc artibus ſtrictim quid dicere inſtitui, non quidem iis, quæ πολυμαθείας nomine veniunt, ut ſunt Philologia, Matheſis, & Logice; ſed de Grammatice, Rhetorice, Metrice, & Hiſtoria, quas Philologia ſub ſe comprehendit. Scio equidem, Grammatices vocabulum aliquando pro Philologia accipi, ſed fit id κατὰ κατάχρησιν, καὶ ὐ λόγῳ κυρίῳ. Propriè itaq; ſumpta vel præcepta tradit, vel vocum docet ſignificationes. Illa qui negligit, non video, quomodo rectè loqui poſſit; qui has, non loquetur, quin lædat Romanas aures: quinetiam qui harum proprietates inſuper habet, magno conatu efficiet, ne alios intelligat, imò ne ipſe intelligatur. Illa referuntur ad Grammaticen, quam Methodicen, ſive Technicen, nuncupant: & quam in artem ab Ariſtotele primùm redactam primus docuit Epicurus; hæ ad Grammaticen Exegeticen, cujus ope ſæpe fit, ut, quæ aliàs ejus ignaro difficillima videri poſſint, facili labore expli-

explicemus. Refert Pomponius Iureconſultus *l.* 2. *D. de Or. Iur.* §. *Poſt hos.* 46. Tuberonem doctiſſimum fuiſſe habitum publici, ſimul & privati, juris interpretem, ac complures eum utriuſque operis libros reliquiſſe: ſed parum gratos fuiſſe ejus libros, quòd ſermone antiquo uſus eſſet. Contra verò Antiſtium Labeonem plurimam etiam, ſed feliciorem, ſtudiis operam dediſſe; ac difficillimos etiam juris nodos ſolviſſe ex verborum proprietate. Atque huc ſpectant tot leges ejus, quæ in penultimo Pandectarum titulo *de verbor. ſignif.* exſtant. Curam rectè loquendi excipit altera, quæ eſt ornatè loquendi, quam Rhetoricam dicimus. Ab ea diverſa eſt Eloquentia, quæ alio nomine Rhetorica facultas nuncupatur; quòd nempe hæc circa externum, illa circa internum, ſermonis ornatum magis verſetur. Vtrobique palmam feret ille, qui verba aptârit rebus; & parva ſubmiſſè, media modicè, magna granditer proferre noverit, ut alicubi loquitur Caſſiodorus: at optimè eſt, ubi & linguam, & pectus, loquentis, ſcribentiſque, mirari licet; quorum illam in Ariſtotele, hoc in ipſo Cicerone deſideravere. Danda etiam ſedulò eſt opera, ne loquentiæ multum, ſapientiæ parum dicatur habere oratio. Metrices ſanè utilitatem ſatis illa indicant, quæ de Orpheo, ac Amphione, fabulis involuta, narrantur. Altera Philologiæ pars eſt Hiſtoria, illa temporum teſtis, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, & nuncia

vetu-

vetuſtatis. Agit ea vel de locis, de quibus eſt Geographia: vel de temporibus, quam Chronologiam vocant; vel de ſtirpibus, quæ Genealogia dicitur; vel de actionibus, quæ proprie ſibi nomen Hiſtoriæ vindicat. Hæc ſine iſtis nulla eſt; ſiquidem ſine locorum cognitione nemo ſcriptores vel ſacros, vel externos, intellexerit. Temporum qui non habet rationem, non conciliabit Scripturas. Genealogiæ neget neceſſitatem, qui negare volet hiſtorias potiſſimum de perſonis eſſe, quæ familiis diſtinguuntur. At verò qui hiſce ſe imbuit, facilè veram hiſtoriam à ficta; ſacram à profana, dignoſcet. Hiſtoriam autem legere quâ lege, & methodo oporteat, hoc in opere tradit Clariſſimus VOSSIVS, quod eo accipite animo, VIRI NOBILISSIMI, quo, ſi per fata liceret, ipſe offerret vobis. Valete, VIRI NOBILISSIMI, ac Reipublicæ Veſtræ, & literarum, bono diu, ac feliciter, vivite incolumes. Amſtelodami v Id. Quinctil. St. Greg. CIↃ IↃ CL: quo die, ſuperioris ſeculi anno triceſimo ſexto, terras reliquit ingens illud literarum decus DESIDERIVS ERASMVS.

Nobiliſſimorum, & Ampliſſimorum
Nominum Veſtrorum

devotiſſimus cultor

FRANCISCVS IVNIVS F. N.

GE-

GERARDI IOANNIS VOSSII
DE PHILOLOGIA
LIBER.

CAPUT I.

Quia Philologia pars eſt Polymathiæ; ut hæc liberalium ſtudiorum: eò initio adfertur diſtributio totius liberalium artium, ac ſcientiarum orbis: atque uſus, & præſtantia eorum etiam ſtudiorum exponitur, quibus ad diſciplinas graviores præparamur.

1. §. DE *Grammatiſtice, Gymnaſtice, Muſice, Graphice, ſuperiori nobis libro ſermo fuit. Quæ artes, ut liberales dici merentur, collatæ cum illis βαναύσοις, ſive vulgaribus, ac ſellulariis: ita magis liberalibus ſimiles, quàm liberales videantur, ſi comparemus eas cum diſciplinarum iis, de quibus deinceps agere propoſui. Siquidem quatuor iſtarum, de quibus vidimus, nulla orationem dirigit, vel rationem: nulla etiam (niſi quatenus pariter pertineat ad πολυμάθειαν, vel ipſam philoſophiam) pietate, aut prudentiâ, inſtruit mentes noſtras.*

AC ſatis quidem liquet, tum de Grammatiſtice, tùm de Gymnaſtice. Prior enim ſolùm ſigna tradit, quibus liberales ſcientiæ conſignentur. Altera corpus, non animum, exercet. Verùm de Muſice, & Pictoriâ, video quibuſdam aliter videri. Ac de Muſica quidem eò diſſentiunt, quia hæc modulatione ſonorum affectûs componat: ut ex iis videre fuit, quæ de Doricis, & Æoliis modis, antea dicta ſunt. Non diffiteor. Verùm pertinet eadem ad Polymathiam, cùm unam eſſe conſtet è ſeptem artibus liberalibus. Præterea in quadrigâ illâ popularium artium propriè locum habet practica illa Muſica,

† *contemplatio.*
* *mathematica magis.*

quâ pueri imbuuntur. At θεωρία † eorum eſt μαθηματικωτέρα * , ac ſublimioris conſiderationis : quomodo huc refertur. Atqui, inquiunt, Muſice naturâ ſuâ inſtillat teneris animis bene vivendi præcepta, vel exempla. Multum dicerent, ſi hæc præſtaret de ſuo. At longè aliter eſt: quandoquidem exempla petit ab Hiſtoria, vel Poëſi: præcepta haurit è philoſophia morali; quod ex Theognide, & aliis liquet. Solùm igitur à ſe habet modulationem ſonorum: quæ animos quidem ſtudiis, vel negotiis laſſos recreat, ut alacriores redeant ad labores. Verùm hoc eſt animum ad ſtudia, & virtutis opera præparantis: non jam ſtudio aliquo, quò fiat ſapientior, vel melior, occupantis. Graphice denique, ſive pingendi ars, nihil proprium obtinet, niſi artificium feliciter aliquid repræſentandi. Pingit exemplum virtutis: ſed ab hiſtorico, ſi verum; ſin fictum, à poëta illud mutuatur. Animalis, vel plantæ figuram ob oculos ponit: ſed hanc accipit ab hiſtoria naturali. Atque ita in cæteris. Vt magnam habeat affinitatem cum Grammatiſtice. Quod hæc literis, quæ vocum ſunt ſymbola, id illa imaginibus, quæ non vocum, ſed rerum ſigna ſunt, ſignificat. Et ita quidem cum quatuor illis artibus eſt comparatum.

2. §. *At longè aliter eſt de diſciplinis illis, quas, tanquam ſuperioris ordinis, à quatuor popularibus ſecrevimus. Hæ à quibuſdam diſpeſcuntur in* παιδείαν, λόγον, καὶ ἐπιστήμην, eruditionem, orationis, rationiſque diſciplinas, & ſcientiam.

Hæc tria quia retinuiſſet, nihil ſe amiſiſſe ajebat Stilpo Megarenſis: ut Laërtius in ejus vita refert, & ex eo Heſychius Illuſtris. Porrò per ἐπιστήμην videtur intellexiſſe Philoſophiam. Per λόγον autem, Grammaticen, Rhetoricen, Poëticen, Logicen. Per παιδείαν verò, Hiſtoriam, & Matheſin.

3. §. *Alii apertiùs aliquantò dividunt in hæc quinque;* τὰ φυσικὰ, τὰ ἠθικὰ, τὰ μαθηματικὰ, τοὺς ἐγκυκλίους λόγους, καὶ περὶ τέχνην πᾶσαν ἐμπειρίαν· naturalia, moralia, mathematica, doctrinam, quæ orationem & rationem format, omnémque artium peritiam.

Quæ univerſa calluiſſe dicitur Democritus Abderita: unde, & πένταθλος, ſive *quinquertio*, eſt nuncupatus. Auctor Laërtius in Democrito. Poſtea verò, ubi memorat, quæ de ſingulis horum ſcripſerit Demo-

Democritus, τὰς ἐγκυκλίους λόγους vocat μουσικά: eoque refert poëſin, vocabulorum explicationem, & alia. Per τεχνικὰ verò, quæ poſtremum obtinent locum, intelligit medicinam, picturam, artem militarem, & quæ hujuſmodi ſunt.

4. §. *Evidentior, plenioŕque mihi diſtributio videtur in doctrinam verborum, & rerum. Verborum illa eſt tum Grammatices, tum etiam artis Rhetoricæ, & Poëticæ, quatenus circa ſermonem verſantur.*

Nam ratione rerum ſublimioris ſunt conſiderationis, & Eloquentiæ nomine continentur; ut poſtea dicetur.

5. §. *Doctrina rerum eſt quadruplex. Nimirum vel eſt memoriæ, ut Hiſtoria ſive naturæ, ſive geſtorum: vel phantaſiæ, ut Poëſis: vel rationis, ut Philoſophia: vel revelationis, ut Theologia.*

Ac omnis hæc doctrina, veriùs *doctrinæ* nomen meretur, cùm ſermo potiùs ſit vehiculum doctrinæ.

6. §. *Omnium autem apertiſſimè diviſurus mihi videor in tria diſciplinarum genera: primum earum, quæ pertinent ad πολυμάθειαν; ut quæ viam parant ad Philoſophiam. Alterum illarum, quæ pars ſunt Philoſophiæ, ſtudiorum reginæ. Tertium eſt hujus Reginæ comitum, ac inſtrumentorum; cujuſmodi utraque eſt Eloquentia.*

Vt diſtributio hæc faciliùs intelligatur, à fonte rem arceſſam, deque univerſæ doctrinæ ratione pauca dicam.

Quotquot ſtudiis incumbimus, ad horum aliquid collimamus: ut alii alios intelligamus: ut ſciamus res divinas, & humanas: ut bene dicamus. Proque triplici hoc ſtudiorum faſtigio, triplex eſt doctrinæ genus; linguarum, ſapientiæ, & eloquentiæ. Sed ſapientiæ ſtudium partim circa ſingula verſatur: partim circa univerſa genera. Singulorum eſt hiſtoria: quæ vel rerum naturam, vel geſta Dei, ac hominum deſcribit. Vniverſum genus conſiderant hæc tria; Chriſtiana pietas, prudentia civilis, & ſcientia naturalis. Pietas Chriſtiana præſtat, ut beati ſimus poſt hanc vitam. Prudentia civilis, ut rectè aliis præſimus in terris. Scientia natura-

lis, ut ſciamus rerum naturalium cauſſas. Nam eò hæc hiſtoriam naturalem excedit, quòd illa narret, quæ ſenſibus obſervantur: hæc verò ratione indaget occultas rerum cauſſas. Supereſt eloquentia, cujus incunabula habemus in elegantia, & ubertate ſermonis; & eatenus pertinet ad prævias diſciplinas. Conſummatur autem, ſi cum prudentia civili conjungatur. Quod cùm ſit, magnum eſt Politici hominis inſtrumentum ad flectendos animos in ſenatu, in judiciis, in concione, in caſtris. Per univerſa hæc ſtudia animum ſuum diffuderat Iulianus Cæſar: magnus omnino vir; ſed major futurus, niſi Libanium nimis æſtimâſſet. De eo ſic Ammianus Marcellinus lib. XVI: *Per omnia* PHILOSOPHIÆ *membra prudenter diſputando, currebat. Sed tamen, cùm hæc effecte, plenéque colligeret, nec humiliora deſpexit:* POETICAM *mediocriter, &* RHETORICAM, *(ut oſtendit orationum, epiſtolarúmque ejus cum gravitate comitas incorrupta) & noſtrarum, externarúmque rerum* HISTORIAM *multiformem. Super his aderat Latinè quoque diſſerendi* * *ſufficiens* SERMO. A ſummis ad ima deſcendit Ammianus. Nos contrà adſcendemus ab imis. Videmus, ut eum laudet à ſermone etiam Latino; hactenus ſaltem, quòd eâ parte etiam ſuffecerit. Græci autem ſermonis ea eſt illi elegantia, is nitor, ea facundia, ut omnes rapiat in admirationem ſui. Tribuit quoque hiſtoriarum notitiam & rhetorices, ac poëticæ. Atque hujuſmodi fuiſſe ait in ſtudiis humilioribus. Imprimis verò attendiſſe ad philoſophiam, ſic ut de quacunque ejus parte prudenter diſſereret.

* *Valeſius*, differenti.

Hiſce generatim delibatis veriùs, quàm expoſitis, nunc à Πολυμαθείᾳ, cujus partem eſſe Philologiam, inferiùs liquebit, initium capiamus: ac proximè quidem à vocabulo ipſo, & aliis ejus appellationibus: quandoquidem ea petuntur à natura, atque uſu ejus: de quibus hoc loco ſingulatim agere, propoſitum eſt nobis.

7. §. *Artes, quibus ad philoſophiam præparamur, Græcis propterea* προπαιδείας, *vel* προπαιδευμάτων *nomine, cenſentur. Et quia latè hæ artes patent, etiam* πολυμαθείας, *vel* πολυμαθημοσύνης, *Latinis* variæ eruditionis, *nomen obtinent. Præterea nuncupant* ἐγκυκλοπαιδείαν, *quam Latini* diſciplinarum orbem *reddiderunt. Artes ipſæ ſimiliter* ἐγκύκλιοι *dicuntur, vel* τῶν ἐλευθέρων. *Quomodo & Latini* artes *vocant* liberales, *tanquam libero homine dignas.*

Sanè ſi Ariſtoteles ipſe quatuor eas, de quibus ſuperiori libro egimus, τῶν ἐλευθέρων ἐπιστήμας † in octavo Politicorum nominat: quanto magis

† *ſcientias liberorum hominum.*

Digitized by Google

magis id nominis tribuendum illis, quibus ad philoſophiam proximè præparamur! Imò has ἐγκυκλίους Seneca quoque *liberales* appellat epiſt. LXXXVIII. Sed exiſtimat, id vocabulum aliquanto eſſe auguſtius, quàm ut orbi diſciplinarum conveniat. Mavult ideo *pueriles* vocare; idque præeunte Poſidonio; ex cujus ſententia quatuor ſtatuit genera artium. *Sunt*, inquit, *vulgares, ſunt ludicræ, ſunt pueriles, ſunt liberales. Vulgares, opificum; quæ manu conſtant, & ad inſtruendam vitam occupatæ ſunt. Ludicræ, quæ ad voluptatem oculorum, atque aurium, tendunt. Pueriles, & aliquid habentes liberalibus ſimile, quas ἐγκυκλίους Græci, noſtri liberales vocant. Solæ autem liberales ſunt, imò, ut veriùs dicam, liberæ, quibus curæ animi virtus eſt.* Sed nihil cauſſæ eſt, cur diſciplinas, quas ille *pueriles* vocat, honeſto *liberalium artium* nomine fraudemus. Nec enim dicuntur *liberales*, quia liberum faciunt; quod ſola Philoſophia promittit, & præſtat: ſed *quia libero homine dignæ ſunt*; ut ibidem ipſe agnoſcit Seneca. Hinc Terentius Eunucho * ſic eas περιφράζει: *Quas liberum ſcire æquum eſt*: quæ Comici verba infrà pleniùs explicabimus. Idem videtur Plinius velle in præfat. libri XIV: *Peſſum*, inquit, *iêre vitæ pretia: omnéſque à maximo bono liberales dictæ artes, in contrarium cecidere; ac ſervitute ſolâ profici cœptum.* Vbi maximum bonum vocat libertatem; unde ei ſervitutem opponit: ut ſententia Plinii ſit, *liberales* dici ex eo, quia conveniant illis, qui fruuntur libertate. Atque eodem ſenſu à Cicerone, Ovidio, & aliis, *ingenuæ* vocantur.

* act. 3. ſc. 2.

His artibus animus noſter ad philoſophiam præparatur. Vnde Pythagoras apud Stobæum ſermone XLI: Ὡς περὶ τῶν μεγάλων μυστηρίων τὰ μικρὰ παραδοτέον, καὶ περὶ φιλοσοφίας παιδείαν. *Vt ante majora myſteria tradi debent minora: ſic & artes liberales ante Philoſophiam.* Cui ſimile hoc Simplicii in Enchiridion Epicteti †: Ἀδύνατον περὶ τῶν μικρῶν φασὶ τῶν μεγάλων μεταλαχεῖν. *Nec enim fieri poſſe ajunt, ut participes ſimus majorum myſteriorum, minorum expertes.* Eadem mens Senecæ epiſt. LXXXVIII: *Quare liberalibus artibus filios erudimus? Non quia virtutem dare poſſint; ſed quia animos ad accipiendam illam præparent.* Ibidem de his artibus inquit: *Rudimenta ſunt noſtra, non opera.* Nec abeunt vel Iudæi, vel Chriſtiani. Lactantii enim eſt lib. III, cap. XXV. *Multis artibus opus eſt, ut ad Philoſophiam poſſit accedi.* Ac Philo Iudæus πολυμάθειαν, ſive ἐγκυκλοπαιδείαν, vocat prooemium, & veſtibulum ſapientiæ. Quemadmodum & famulam ejus appellat, & cum Agar confert, quæ Saræ ancilla erat. Eleganti etiam allegoriâ ait, ut Abraham priùs ex Agar ſuſcepit, quàm Saræ miſceretur: ita nos priùs miſceri ancillæ Philoſophiæ, hoc eſt, liberalibus diſciplinis, quàm prolem ex virtute concipimus. Multus

† pag. 17.

Digitized by Google

eſt in hoc argumento libro περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου. Ac inter cætera ſic ſcribit: Οὐ γὰρ ἐσμὲν ἱκανοὶ δέξασθαί πω γονὰς ἀρετῆς, εἰ μὴ πρότερον ἐντύχωμεν αὐτῆς τῇ θεραπαινίδι· θεραπαινὶς δὲ σοφίας, ἡ διὰ τῶν προπαιδευμάτων ἐγκύκλιος, μουσικὴ, καὶ λογική. ὥσπερ γὰρ ἐν μὲν οἰκίαις αὔλειοι πρόκεινται κλισιάδων· ἐν δὲ πόλεσι τὰ προάστεια, δι' ὧν εἴσω βαδίζειν ἔνεστιν· οὕτως καὶ ἀρετῆς πρόκειται τὰ ἐγκύκλια. ταῦτα γὰρ ὁδός ἐστιν ἐπ' ἐκείνην φέρουσα. χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι τῶν μεγάλων ὑποθέσεων μεγάλα καὶ τὰ προοίμια εἶναι, συμβέβηκε· μεγίστη δὲ ὑπόθεσις ἀρετή. καὶ γὰρ περὶ μεγίστην ὕλην καταγίνεται τὸν σύμπαντα ἀνθρώπων βίον. εἰκότως οὖν, οὐ βραχέσι χρήσεται προοιμίοις, ἀλλὰ γραμματικῇ, γεωμετρίᾳ, ἀστρονομίᾳ, ῥητορικῇ, μουσικῇ, τῇ ἄλλῃ λογικῇ θεωρίᾳ πάσῃ, ὧν ἐστι σύμβολον ἡ Σάῤῥας θεραπαινὶς Ἄγαρ. *Non ſumus enim idonei prolem ex virtute ſuſcipere, ni prius congrediamur cum ejus famula. Eſt autem ſapientiæ famula Muſica, Logicáque, quâ liberaliter inſtituimur. Sicut enim in domibus veſtibula ſunt ante januam; & urbes habent ſua ſuburbia, per quæ adeuntur: ita & ante virtutem artes liberales ſitæ ſunt. Nam illa per hanc viam aditur. Sciendum autem, quòd magnorum argumentorum magna eſſe convenit etiam procemia. Atqui virtus eſt argumentum maximum. Habet enim materiam maximam; videlicet totam hominum vitam. Meritò igitur non parvis utetur procemiis; ſed Grammaticâ, Geometriâ, Aſtronomiâ, Rhetoricâ, Muſicâ, reliquâ contemplatione Logicâ univerſâ; quæ ſignificantur per Agar, Saræ famulam.* Quid hinc manifeſtius, quàm ſermocinandi, & ratiocinandi artes, ac præterea diſciplinas Mathematicas, præmitti philoſophiæ debere? Objectet aliquis Heracliti illud *, πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει, *varia eruditio mentem non docet*. Item, quòd Cynici † τὰ ἐγκύκλια μαθήματα rejicerent. Atque idem de Stoicis dicat, & Epicureis, ipſóque Senecâ; qui utramque hanc ſectam ſectabatur, & ex duabus facere voluit cinnum. Nam & ille variam eruditionem ridere videtur lib. de brevitate vitæ cap. XIV: item ep. LXXXVIII. Verùm omnes iſti non aliud volunt, quàm liberalibus diſciplinis non eſſe inhærendum; quia non dent virtutem; ſed tantùm præparent; ac rudimenta eſſe debeant, non opera; quemadmodum anteà ex ipſo Seneca dicebamus. Nec Sanctorum patrum illi, qui ſecularia reprehendunt ſtudia, alios damnant, quàm qui modum in his ſtudiis non tenerent; cúmque famulari veræ debeant ſapientiæ; ea nihilominus ſupra dominam ipſam efferrent: ut gentiles faciebant, & plerique Chriſtianorum; qui ex Philologis, ac Philoſophis, in Eccleſiam recepti, ſic prima ſtudia miſcerent ſacro, ut Chriſtianam religionem non ornarent, ſed corrumperent. Cæteroquin ſatis videbant liberalia ſtudia eſſe donum Dei, atque eruditionem inter humana bona primum tenere locum: de quo Nazianzenus ora-

* *apud Laertium in Heraclito.*

† *idem extremo lib. 6.*

oratione in laudem S. Baſilii. Imò quantum Chriſtianis ex eruditione variâ accedat, non ignoravit Iulianus Cæſar: qui evertendæ religioni noſtræ facilem eſſe viam arbitrabatur, ſi iis politioris literaturæ ſcriptores non prælegerentur in ſcholis: ut videre eſt apud Nazianzenum Invectivâ I in Iulianum, Socratem lib. III, cap. XII, & XVI, ac Sozomenum in Tripart. lib. VI, cap. XXXVII. Ac ne Chriſtianos id falsò objectâſſe credas, agnoſcit & homo gentilis, Ammianus Marcellinus: qui gemino in loco, libro videlicet XXII, atque iterum XXV, narrat *, ut prohibuerit, nequis Chriſtianus doceret Grammaticen, vel Rhetoricen. Quibus nominibus humaniores omnes literas, hoc eſt, proprietatem vocabulorum, hiſtoriam univerſam, ſtyli doctrinam, ac enarrationem oratorum, poëtarúmque, complectebatur. Nimirum acutus, ac perſpicax Imperator ſatis videbat, quo pacto maximè poſſet nocere religioni Chriſtianæ. Vtinam modò nunc non pauci adeò, quos illuſtri loco in Eccleſia ſua conſtituit Deus, tam parum eſſent oculati, ut necdum viderent, quantum hæc ſtudia humanitatis majoribus conferrent; eóque ſibi, & aliis, perſuaſum irent, ſufficere ſi illa minora guſtemus, ut, crocodili metu, canis ſolet Nilum. Quales tantùm non dicunt, deſipuiſſe Iulianum; cùm ex Grammaticis, & Rhetoricis, ad Chriſtianam religionem multum adeò utilitatis redundare arbitraretur. Equidem dixero à multis eſſe luſtris, quòd experientia, quæ ſtultorum etiam magiſtra eſſe ſolet, didici, in hiſce etiam literis noſtris locum habere illud Aſcræi vatis †: πλέον ἥμισυ παντὸς *: majoráque eſſe ſperanda ab iis, qui, penitioribus priùs literis imbuti, poſt operam dimidiam, vel longè minorem etiam, minoribus ſtudiis impenſam, reliquum dimidium in majoribus decurrere geſtiunt; quàm illis, qui, hiſce levioribus contemtis, ad graviora continuò provolârunt, longâque etiam ætate conſenuerunt, & ſolâ hac fiduciâ magni ſibi videntur Ariſtarchi; cùm interim nihil ab iis ſperare liceat eruditis vel oculis, vel auribus dignum; benéque agi nobiſcum putemus, ſi non tales bellum literis, & literatis indicant. Quod non pauci faciunt. Sed hos, qui contemtim adeò de humanitatis ſtudiis loquuntur, contemnamus & ipſi; quando graves ſatis inſcitiæ ſuæ pœnas luunt, dum nihil illorum capiunt, quæ aſſiduè captant; nec aliâ de cauſſâ ſic erga penitiores inſaniunt literas, quàm quia ſui ſimiles eſſe velint cæteros. Quam cauſſam verè adſignat magnus ille & re, & nomine, Theologus, Gregorius Nazianz. orat. in fun. Baſilii: Οὐκοῦν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς, καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας, οἳ βούλοιντ' ἂν ἅπαντας εἶναι καθ' ἑαυτοὺς, ἵν' ἐν τῷ κοινῷ τὸ καθ' αὑτοὺς κρύπτηται, καὶ τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους διαδιδράσκωσιν. *Non igitur honore ſuo fraudanda eſt eruditio, quia ſic videatur nonnullis: ſed potius eos eſſe lævos, & impe-*

* *pag. 219. & 316 edit. Hamburgenſis a Lindenbruchio procurata.*

† *Heſiod. lib. I. ἔργ. καὶ ἡμερ.*

* *dimidium plus toto.*

imperitos exiſtimabimus , qui ita ſunt animati : qui vellent omnes ſibi eſſe aggregatos , ut in communi illo grege captus eorum lateat , & inſcitiæ reprehenſionem effugiant. Quæ verba etiam Iuſto Lipſio adducta lib. 1 Manud. ad Stoic. philoſoph. Sed Græca non ſatis cepit : ut vel illud arguit, quòd ſic vertat, *cenſendum lævos , & imperitos illos ſic affici.*

CAPVT II.

Qui admitti ad ſtudia debeant : inque his etiam feminas reponendas : item de ordine ſtudiorum.

1. §. *QVod ſi artes hæ præparant ad omnis ſapientiæ , ac prudentiæ ſtudium , quod* Philoſophiam *dicimus : non poteſt non uterque ſexus ad has artes admitti. Scio, id negari à nonnullis; qui inde pudicitiæ periculum eſſe arbitrantur. Sed ſi recta, ac conveniens ineatur ſtudiorum ratio, nullam animis inferent noxam.*

Quod ſapiens ille Hiſpanus, Ludovicus Vives , oſtendit partim de Inſtitutione Chriſtianæ feminæ lib. 1 ; partim libro de Officio mariti cap. de diſciplina feminæ.

2. §. *Et ſanè qui ſexum alterum ad ſtudia idoneum negant , jam olim rejecti fuere ab omnibus philoſophis.*

Quippe Pythagoras , ut in ejus vita refert Malchus , hoc eſt, Porphyrius , inſtituit *οὐ μόνον ἄνδρας , ἀλλὰ καὶ γυναῖκας , non ſolùm viros, ſed & feminas.* Inque his ibidem refertur Theano ; uti & ab Iamblicho in ejuſdem Pythagoræ vitâ. Et ante hos idem tradiderat Didymus libro de Philoſophia : unde hoc refert Clemens lib. 1 Stromat. Θεανὼ τὴν Κροτωνιάτιν πρώτην γυναικῶν φιλοσοφῆσαι , καὶ ποιήματα γράψαι· *primam feminarum Theano, & philoſophatam eſſe , & poëmata ſcripſiſſe.* Fuiſſe eam Brontini Crotoniatæ filiam , ipſius Pythagoræ uxorem, proditum eſt Laërtio lib. VIII, & Theodoreto * Serm. II de principio adverſus Gentes. Nec aliter animati fuere Stoici , Epicurei , ac Academici ipſi. De quo ſic Lactantius lib. III, cap. XXV: *Senſerunt hoc adeò Stoici , qui & ſervis , & mulieribus , philoſophandum eſſe dixerunt : Epicurus quoque , qui rudes* om-

* *in Græcarum affectionum Curatione pag. 24 edit. Commelin.*

omnium literarum ad philoſophiam invitat: item Plato, qui civitatem de ſapientibus voluit componere. De Epicureis etiam firmat, quod mox ſubjungit: *Denique nullas unquam mulieres philoſophari docuerunt, præter unam ex omni memoria Themiſten.* Ea Themiſte erat Leontii conjux, ad quam Epicurus ſcripſit. Vt nihil cauſſæ ſit, cur *Themiſtoclea* legamus, Quamquam hoc quoque inſtitutum noſtrum firmet: ſed de Pythagoricis. Themiſtoclea enim Pythagoræ ſoror fuit.

3. §. *Verùm ſectas mittamus. Quantus earum numerus, quæ ſive alicui ſe ſectæ addixerint, ſive minùs; pulcram ſibi laudem parârint eruditione!*

Innumerus propè earum numerus eſt: & multas retulimus quadruplici opere de Græcis, Latiniſque, tum hiſtoricis, tum poëtis. Ne tamen nihil nunc agam, pluſculas adducam: ſed vix alias, quàm iis libris indictas nobis.

Hellanicus, & ex eo Tatianus, initio libri adverſus Græcos, ait, Atoſſam in Perſia imperâſſe, primámque docuiſſe ἐπιςολὰς συντάσσειν, *epiſtolas ſcribere.*

Alexandri Magni ætate, videlicet Olympiade CXI, claruit Hipparchia, ſoror Metroclis Cynici, uxor Cratetis Cynici: de qua pluſcula Laërtius lib. VI. Ea ſcripſit de argumentis philoſophicis, item epicheremata, & quæſtiones ad Theodorum, cognomento Atheum: ut eſt apud Suidam.

De Pamphilæ Ægyptiæ, quæ Neronis tempore vixit, octo libris hiſtoriæ miſcellæ, vidimus lib. II de Hiſtoricis Græcis cap. VII.

Athenæo lib. I. cap. VIII celebratur Agallis Corcyrea grammatica: à qua in literas relatum ait, pilæ luſum eſſe repertum à Nauſicaa: ſed exiſtimat eam hoc dediſſe honori ſuæ gentis. Nam Dicæarchum Sicyoniis quidem, Hippaſum verò Lacedæmoniis tribuere. Sed pro Agallide eſt, quòd Homerus ſolam ex heroinis Nauſicaam inducat pilâ ludentem. Cæterùm quam Athenæus vocat Agallidem, (ſic enim conſtanter in ejus legitur codicibus) hæc Suidæ dicitur Anagallis. Et videtur hæc verior eſſe ſcriptura: partim quia mendi ſuſpicionem tollit ſeries literarum: partim quòd ἀναγαλλὶς etiam herbæ ſit nomen; & non ſit inuſitatum, nomina à plantis imponi; ut ex Fabiis, Piſonibus, Lentulis, Ciceronibus, liquet.

Tres Romanas feminas his verbis celebrat Quinctilianus l. I. cap. I: *Gracchorum eloquentiæ multùm contuliſſe accepimus Corneliam matrem;*

Digitized by Google

cujus doctiſſimus ſermo in poſteros quoque eſt epiſtolis traditus: & Lælii filia reddidiſſe in loquendo paternam eloquentiam dicitur: & Quincti Hortenſii filiæ oratio, apud Triumviros habita, legitur non tantùm in ſexus honorem. De Hortenſia idem reperias apud Valerium Maximum lib. VIII, c. III, & Appianum lib. IV de bellis civilibus*. Tacet Fabius de literatiſſima Vari conjuge: de qua Servius in Eclog. III: item de Cornificia; de qua ſic Euſebius, ſive potiùs ex Tranquillo Hieronymus in Chronico ad annum CIↃ IↃ CCCC LXXVI: *Cornificius poëta, à militibus deſtitutus, interiit; quos, ſæpe fugientes, galeatos lepores appellaverat. Hujus ſoror Cornificia; cujus exſtant inſignia epigrammata.* Quæ verba varii poſtea exſcripſere: in his etiam Vincentius Bellovacenſis lib. XXXII Speculi Natur. cap. LI. Sed malè apud eum legitur *Cornificina.* Ioanni Glandorpio in onomaſtico veriſimiliter eadem videtur ac illa, de qua ſic Guido Bituricenſis, titulo de Memoria: *Cornificia, mulier Romana, quæ, regnante Cæſare Octaviano, claruit, dicere ſolita eſt, ſolam doctrinam liberam eſſe, in quam fortuna tela ſua figere non poſſet.*

* pag. 608 edit. H. Steph.

Catharina Alexandrina, virgo doctiſſima, ſi Actis ejus credimus, claruit ſub Maximino; ac XVIII annos nata, cum quinquaginta philoſophis diſputâſſe dicitur; eoſque ſubtilitate ſermonis viciſſe, atque ad Chriſtianam convertiſſe religionem. Paſſio ejus refertur ad annum Chriſti CCCVII. Meminere ejus Beda, Vſuardus, Ado. In vett. codd. *Æcatharina*, vel *He-catharina* dicitur: quod corruptum videtur ex Ἡ Καθαρίνα.

Et quid doctius Zenobiâ, Palmyrenorum reginâ, religione Iudæâ? quæ quanta fuerit, ex Aureliani Cæſaris ad Senatum Romanum literis apud Trebellium Pollionem videre eſt. Idem Pollio refert, eam ſciſſe Latinè, locutam quoque Ægyptiacè: Hiſtoriam etiam Alexandrinam, atque Orientalem, compendio conſtrinxiſſe. Latinam Græcè legerat. Ad Græcas verò literas, ut Flavius Vopiſcus ait, magiſtrum habuit Dionyſium Longinum, Porphyrii philoſophi antea magiſtrum, ac, ut Eunapius eum vocabat, βιβλιοθήκην ἔμψυχον, καὶ περιπατοῦν μουσεῖον· *vivam bibliothecam, & ambulans muſæum:* cujus & hodie aureolus exſtat liber περὶ ὕψους, ſive *de ſublimi charactere.*

Soſipatra etiam, Euſtathii, magni nominis viri, conjux, ut Eunapii in Ædeſio verba uſurpem, τά τε τῶν ποιητῶν βιβλία διὰ στόματος εἶχε, καὶ φιλοσόφων, καὶ ῥητόρων· καὶ ὅσα γε τοῖς πεπονηκόσι, καὶ ταλαιπωρημένοις μόλις ὑπῆρχε, καὶ ἀμυδρῶς εἰδέναι· ταῦτα ἐκείνη μετ' ὀλιγωρίας ἔφραζεν, εὐκόλως, καὶ ἀλύπως εἰς τὸ σαφὲς ἐπιτρέχουσα· *non poëtarum modò, ſed etiam philoſophorum, atque oratorum ſcripta, in ore habebat; & quæ cæteri difficulter,*

cu'ter, atque obſcure poterant percipere, neque niſi cum magno molimine, & ingeniorum tormento, hæc illa otioſè, citra laborem, explicabat, promtéque declarabat. Narrat item, licet maritus Euſtathius ſummus eſſet vir; illam tamen ſic præluxiſſe, ut propter ſui excellentiam obſcurârit mariti gloriam. Refert præterea, ut poſt mariti exceſſum liberos inſtituerit domi: & in hac re opitulatus fuerit ejus amantiſſimus Ædeſius.

Quid dicam de Euſtochio, Paullæ Romanæ filiâ, Hebraicè, Græcè Latinéque doctâ, inque ſacrarum literarum lectione pene aſſiduâ? de cujus laudibus plura apud B. Hieronymum. Quid de aliis loqnar, ad quas epiſtolæ exſtant ejuſdem Hieronymi? Vt ſunt Paulla, Læta, Fabiola, Marcella, Furia, Demetrias, Salvina, Gerontia. Quid eas quoque, ad quas literas habemus Ambroſii, Auguſtini, Fulgentii? Quarum doctrinam illæ ipſæ epiſtolæ teſtantur.

Hypatia illius Theonis Alexandrini, cujus ſcripta habemus, filia fuit, & Aſtronomicarum rerum valde intelligens: ſed Alexandrini ejus corpus diſcerpſere, ac fruſtatim ſparſerunt. Quam rem breviter tangit Heſychius Mileſius. Res autem ita habet. Quia frequentiùs eſſet cum Oreſte, calumniæ occaſio data eſt clero B. Cyrilli. Ex eo Lector Petrus alicunde redeuntem curru detraxit: inde in Eccleſiam protracta, veſtibus nudata, in fruſta diſſecta, combuſtáque. Vide hæc fuſè narrantem Socratem Hiſtor. Eccleſ. lib. VII, cap. XV, & Nicephorum Calliſtum lib. XIV, cap. XVI, ac imprimis Suidam in Ὑπατία. E junioribus adi Savilium Prælectionibus in Euclidem*. Exſtant ad eam epiſtolæ Syneſii; ubi nunc inſcribit, τῇ φιλοσόφῳ Ὑπατίᾳ, nunc ſimpliciter τῇ φιλοσόφῳ. Etiam Pauli Silentiarii in eam epigramma habemus lib. I Ἀνθολογίας. Quamquam verò non poſſim non dolere tam triſti Hypatiæ fato; non tamen tam iraſcor B. Cyrillo, patriarchæ Alexandrino, quem ab eo facinore plane immunem fuiſſe confido; quàm Theodoro, Lectori ejus, ac concitatæ ab illo plebi Alexandrinæ.

* pag. 15. 16. & ſeqq.

Ac iiſdem temporibus claruit Eudocia, Athenais priùs dicta, Leontii philoſophi filia, uxor Cæſaris Theodoſii junioris, Græcis, Latiniſque literis imbuta, poëmatum ſtudioſa, matheſios, ac philoſophiæ ſtudiis egregie exculta: de qua plura Socrates lib. VII. Hiſt. Eccl. cap. XXI, Theodorus Lector initio Collectaneorum, Chronicon Alexandrinum, Conſtantinus Manaſſes, ac Nicephorus.

Circa annum Chriſti quingenteſimum, doctrinæ, & ſapientiæ nomine celebrata eſt Amalaſuenta, filia Theoderici, regis Gothorum, uxor Eutharici Cillicæ, cui palmata veſtis †, ſive conſularis dignitas, collata ab Iuſtino Imperatore; Athalarici autem Regis mater: de qua ſic,

† Caſſiodorus lib. 6. epiſt. 1.

 inter

inter alia, Caſſiodorus lib. x Variarum epiſt. IV: *Hinc eſt, quòd ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magnâ ubertate diffunditur. Cujus ingenium ita paratum reperitur ad ſubitum, ut non putetur eſſe terrenum. In libris Regum Regina Auſtri veniſſe legitur ad diſcendam ſapientiam Salomonis: hîc Principes audiant, quod ſub admiratione cognoſcant.* Tam erudita, & prudens regina, nihil æquè ſtuduit, quàm ut filius Athalaricus, (quo annos tantùm octonos nato, ipſa habenas regni ſuſcepit, anno Chriſti IↃXV) ſedulò literarum ſtudiis incumberet: ſed, per Gothos eapropter tumultuantes, coacta eſt deſiſtere ab inſtituto: ut Procopius eſt teſtis lib. I de Bello Gothico. Qui & de nece ejus narrat: uti quoque Iornandes. Incidit mors ejus in annum Chriſti IↃXXXIV.

Helpis, Boëthii (quo Romanus orbis poſt Varronem, & Nigidium Figulum, nihil habuit doctius) erudita conjux, anno floruit IↃXXX. Reliquit hymnos in Apoſtolos.

Annò IↃXC, quo obiit S. Radegundis, in honore erat alumna ejus Bandoninia, quæ de ſanctæ dominæ ſuæ vita librum reliquit. Habes apud Surium a. d. XIII Auguſt.

Circa annum IↃCLXXX claruit Hilda Abbatiſſa Angla, Hererici principis Deiriorum filia ex Breſquida, ut Beda vocat, ſive ut alii appellant, Beorwida, ſoror Hereſwidæ, quæ mater fuit Aldulphi, Orientalium Anglorum regis. A multiplici doctrina celebrat Ioannes Pitſeus in ſcriptoribus Anglicanis. Vide de ea Bedæ Hiſtoriam Eccleſ. gentis Angl. lib. IV, cap. XXIII; ubi inter alia commemorat, ut etiam reges, & principes, ab ea conſilium petierint; quod prudentiam arguit: item ut ex ejus monaſterio quinque viderit epiſcopatûs honorem adeptos: quod, inter alia, oſtendit doctrinæ, ac pietatis zelum.

Circa annum IↃCCLXX S. Rictruda, virgo nobilis, multum profecit in literis ſub magiſtro Alcuino. Poſt cujus ex Anglia diſceſſum, in monaſterio S. Benedicti apud Cantuarienſes, porrò ſtudiis inſudavit. Epiſtolis, & aliis memoratur: quæ in Anglicanis Bibliothecis adſervantur.

Anno IↃCCLXXX in pretio ob eruditionem, inque aliis convertendis ſanctimoniam, fuit S. Walpurga, ſive Walpurgis, S. Winibaldi, & Willibaldi ſoror. Condidit Hodœporicon fratris Willibaldi. Vitam Walpurgæ ſcripſit Philippus Aichſtadianus. Exſtat Tom. IV Antiquæ Lectionis Henrici Caniſii.

Duobus quaſi ſeculis junior hac fuit Rhoſoita monialis, ut loquuntur. Nam claruit ſub Cæſare Othone primo, & ſecundo. Latinè, Græcéque erat docta. Panegyricum de Othonum geſtis ſcripſit, item comœdias

mœdias ſex, laudes B. Virginis verſu elegiaco, eodem B. Dionyſii vitam, atque alia. Plura de ea diximus in Hiſtoricis Latinis: item lib. de poëtis Latinis.

Anno Chriſti CIↃ C XL claruit Anna Comnena, Alexii Comneni, Imperatoris Conſtantinopolitani, filia: quæ Alexiade ſuâ, ſive quindecim libris de geſtis Alexii Comneni patris ſui, doctrinam, & facundiam, pariter comprobavit. Atque hoc magis parebit, ubi integrum ediderit clariſſimus, & amiciſſimus, Ioannes Gronovius. Cujus ingenio, ac doctrinæ, multa jam debet, pluráque brevi hoc ſeculum debebit. Dixi etiam de Comnena lib. II de Hiſtoricis Græcis cap. XXVII.

Anno CIↃ C XLVIII claruit S. Hildegardis Moguntina; cujus viſiones eopſe anno, commendante Bernardo, abbate Claræallis, comprobavit Eugenius Papa III. Vitam ejus, à Theodoro Abbate ſcriptam, habes apud Surium a. d. XVII Sept. Quæ monumenta hiſtorica reliquerit, expoſui in opere de hiſtoricis Latinis. Verùm multa alia præterea exaravit: quæ dicit Geſnerus, ac pleniùs Poſſevinus.

Æqualis ei S. Elizabetha Schonaugienſis, ſoror Ecberti regis: cujus viſiones cum illis Hildegardis, & Mechthildis, editæ ab H. Stephano ſeniore *. Præterea ſermones, epiſtolas, atque alia, ſcripſit: quibus non eſt animus immorari. * *Pariſ. an.* 1513.

Anno Chriſti CIↃ CCC LXXX exceſſit S. Catharina Senenſis. Hujus exſtant epiſtolæ, & varii tractatus, dialogi formâ conſcripti. Vitam ejus poſteris tradidit Raimundus, Dominicani ordinis, cui ea confiteri ſoleret peccata.

Anno CIↃ CCCC LXXXIV, ſub Carolo VIII, Galliæ Rege, claruit Gabriela Borbonia, Trimoliæ Principis conjux. Quam varia ſcripſerit, Ioannes Bochetius in Annalibus Aquitaniæ dicet, atque ex eo Poſſevinus in Apparatu Sacro.

Anno Chriſti CIↃ CCCC LXXXVII plurimum laudis conſecuta eſt Caſſandra Fidelis, virgo Veneta: quæ in Gymnaſio Patavino pro Betrutio Lamberto, Canonico Concordienſi, ſanguine ſibi conjuncto, cùm ſupremam in Philoſophia lauream conſequeretur, luculentam habuit orationem, typis poſtmodò excuſam Mutinæ †. Vide de ea Baptiſtam Fulgoſum Memorabilium lib. VIII, cap. III: item Angelum Politianum epiſtola ‡ ad eam, quâ ut eruditiſſimam, ac decus Italiæ, celebrat. † *an.* 1487. ‡ *lib.* 3. *epiſt.* 17.

Etiam eruditione, & erga literatos amore, laudis multum meruit Margarita Valeſia, Navarrorum regina: cujus filia Ioanna ex Antonio Borbonio, Vindocinorum Principe, orbi dedit Henricum IV Gallia-

Digitized by Google

rum regem. Vide de reginæ ejus laudibus Scævolam Sammarthanum in Elogiis Gallorum lib. 11.

De Ioanna Blanchetta, & Novella, ſic Leander Albertus Bononienſis in deſcriptione Romanulæ †: *Mulieres etiam literis eruditas, ornatáſque, Bononia tulit: inter quas Ioanna, Matthæi Blanchetti filia, Bonſignori Bonſignorii uxor: quæ & eleganter Latinè loquebatur, & Germanicæ, Bohemicæque linguæ habebat uſum. Novella, Ioannis Andreæ filia, Ioanniſque Lignani conjux, patre occupato, munus ejus ex ſuggeſtu docendi ſuſtinebat.*

† pag. 515. edit. Colon. ann. 1567.

De Catharina Landa cognoſcimus ex libro ſecundo epiſtolarum Bembi *.

* pag. 615. 616.

Anno Chriſti CIↃ IↃ XXXIII Catharina, Angliæ Regina, matertera Caroli V Imperatoris, dimiſſa eſt ab marito Henrico VIII. Ac triennio poſt obiit. Hæc reliquit Meditationes in Pſalmos: item librum de lamentatione peccatoris: ut eſt apud Iſingrinium.

Quid dicam de ſorore ejus Ioanna, nupta Philippo, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ, perque uxorem Hiſpaniæ Regi? Quæ ex tempore etiam Latino ſermone reſpondebat orationibus, de more apud novos Principes oppidatim habitis: uti narrat Ludovicus Vives †. Qui & addit de eruditione civis ſuæ Valentinæ, Menciæ Mendozæ, Marchionis Zeneti filiæ. Item civis alterius Angelæ Zabatæ, *incredibili ad omnis generis literas ingenii celeritate, ac dexteritate; pudicitiâ, ac prudentiâ ſingulari.* Subdit deinde de Thomæ Mori filiabus, *Margarita*, *Elizabetha*, *Cæcilia*; *atque earum conſanguinea*, *Margarita Gigia*. De Moro ipſo inquit, *Pater non contentus eſſe caſtiſſimas, etiam doctiſſimæ ut eſſent curavit; ſic fore judicans, ut veriùs, firmiúſque eſſent caſtæ.*

† lib. de inſtitutione feminæ c. 3.

Quanta etiam eruditio Fulviæ Olympiæ Moratæ, Peregrini Morati filiæ, Guntheri conjugis! de qua Lilius Gyraldus in Poëtarum hiſtoria †: ac monumenta ejus hodiéque ſuperſunt, quæ abunde eam commendant.

† pag. 420.

Æqualis illi Hippolyta Taurella: ut elucet ex illis, quæ ſcriptis Moratæ adjuncta.

Quanta item doctrina Elizabethæ, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ reginæ! de qua non repeto, quæ ad illuſtriſſimum Carolum, Walliæ principem, Sereniſſimi Caroli, magnæ Britanniæ monarchæ filium, præfati ſumus in noſtros de arte Grammatica commentarios.

De doctrina eximia Ianæ Graiæ, Henrici, Suffolciæ Ducis, filiæ, legere eſt apud Thomam Chalonerum Anglum *.

* pag. 208.

Neque hoc tempore deeſt fœderatæ Belgicæ illuſtre, & admirandum Annæ Schurmannæ ingenium, nobilis Virginis; ſed variâ linguarum, artium, doctrinarúmque notitiâ longè nobilioris.

Paucas

Paucas haſce ſi addideris poëtriis, & hiſtoricis, de quibus in amborum hiſtoria diximus, ſufficere nunc poſſe arbitror inſtituto noſtro. Plures ſuggerent, qui de illuſtribus feminis ſcripſere: quales è veteribus Plutarchus: è junioribus Iacobus Philippus Bergomas, & Ioannes Sabbatinus. Sed imprimis adeatur ſyllabus doctarum feminarum, quem in libris de Nobilitate exhibet Tiraquellus, multijugæ eruditionis Iuriſconſultus: utcunque in indiculo iſto quem dixi, crebrò viri doctiſſimi judicium requiram. Etiam juvabit ὁ μακαρίτης Ioannes Bevervicius, in opere de excellentia ſexus feminei: ut mittam Bibliothecarum ſcriptores.

4. §. *Sic verò ſequiori ſexui liberales artes, ac doctrinarum ſtudia, commendo, ut & parentes, & magiſtros, velim ad duo præcipuè attendere. Vnum eſt, quandoquidem ſcientia, Apoſtolo * etiam teſte, inflat: ne virgines, diſciplinis imbutæ, alias præ ſe aſpernentur, & omnino moribus fiant inſuavibus, atque acerbis. Alterum, ne nimis ſint curioſæ; eáque etiam ſcire laborent, quæ ſatius ſit neſcire: quando fœda iſta, ut Plinius † ait,* Qui narrat, docet.

* 1 Cor. 8. 1.

† in epiſtolis.

Obſervat hoc Plutarchus in Pompejo; ubi ſermo illi eſt de Cornelia. Ea fuit filia Cornelii Scipionis Naſicæ; qui, à Cæcilio Metello Pio adoptatus, Metellus Scipio dictus fuit. Priùs verò nupſit P. Licinio Craſſo juniori. Eo cum patre interemto à Parthis, nupſit Cn. Pompejo M. De hac ſic Plutarchus in Pompejo: Ενῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα δίχα τῶν ἀφ' ὥρας. καὶ γὰρ περὶ γράμματα καλῶς ἤσκητο, καὶ περὶ λύραν, καὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλοσόφων εἴθιστο χρησίμως ἀκούειν. καὶ προσῆν τούτοις ἦθος ἀηδίας, καὶ περιεργίας καθαρὸν, ἃ δὴ νέαις προστρίβεται γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα. *Ei, præter ætatis florem, alia quoque fuere, quibus allicere in amorem ſui poſſet. Nam pulcrè ſe exercuerat in literis, & lyram pulſando, & geometricis. Philoſophorum etiam ſermonibus cum fructu adſueverat. Et acceſſerant iis mores alieni ab omni auſteritate, & curioſitate: quibus diſciplinæ illæ imbuunt juvenculas.* Videmus, ut dicat, juvenculas literarum ſtudiis reddi, tum ἀηδεῖς, hoc eſt, ingratis moribus, ac ſuperbis, & odioſis; tum περιέργους, id eſt, nimis curioſas. Nec tamen id perpetuum eſſe, oſtendit, quòd neutrum in Cornelia habuerit locum. Et ſimilium exempla ſunt compluria: ut Euſtochii, à ſanctimonia etiam laudatiſſimæ; de qua antè diximus. Interim quia ſic fieri ſolet, niſi parentes, ac doctores, monitis ſuis ſedulò ſexui huic caverint; eò non dubitavit Iuvenalis ſic ſcribere Sat. VI:

Non

Digitized by Google

Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,
Dicendi genus, aut curvum ſermone rotato
Torqueat enthymema, nec hiſtorias ſciat omnes:
Sed quædam ex libris & non intelligat. Odi
Hanc ego, quæ repetit, volvitque Palæmonis artem,
Servatâ ſemper lege, & ratione loquendi;
Ignotóſque mihi tenet antiquaria verſus:
Nec curanda viris opicæ caſtigat amicæ
Verba. Solœciſmum liceat feciſſe marito.

Iis, quæ adverſus iſta adferri ſolent, abunde occurrit ſapiens ille Hiſpanus, Ludovicus Vives, lib. de inſtitutione feminæ; præſertim cap. III, quod eſt de doctrina puellarum.

5. §. *Etſi verò uterque ſexus ad ſtudia admittitur; non omnes tamen albâ ſignari lineâ debent. Imò nec mares promiſcuè admittendi; ſed qui naturâ ad ea idonei ſunt.*

Quamquam enim multum valet doctrina; potiores tamen partes ſunt naturæ. Vnde Tullius pro Archia: *Sæpius ad laudem, atque virtutem, naturam ſine doctrina, quàm ſine natura valuiſſe doctrinam.*

6. §. *Naturæ autem nomine intelligimus, tum ingenium, quo facilè propoſita percipimus; tum judicium, quò percepta diſcernimus, vel approbando, vel improbando. Quod ad memoriam, ea ſub ingenio comprehenditur.*

Hac olim magis opus erat, quia tum non è ſcripto, ſed memoriter docebatur, Quam rationem Plato præfert in Philebo. Vel ſi ſcripto complecterentur diſciplinam; id eâ fiebat brevitate, & obſcuritate, ut non intelligerentur ab aliis, quàm qui antea audiiſſent, ac potiùs nutus, quàm præcepta, viderentur; quemadmodum ait Galenus.

7. §. *De natura conjecturam olim faciebat Pythagoras ex corporis conſtitutione; ne, ſi inepti forent, operam luderet.*

Hinc Agellius lib. I, cap. IX: *Iam à principio adoleſcentes, qui ſeſe ad diſcendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει. Id verbum ſignificat, mores, naturáſque hominum, conjectatione quadam de oris, & vultus ingenio, déque totius corporis filo, atque habitu, ſciſcitari. Eum, qui exploratus ab eo, idoneúſque fuerat, recipi in diſciplinam ſtatim jubebat.* Vbi pro *idoneúſque*, deletâ

copulâ,

copulâ, *idoneus* malim: ſententia eſt, quem explorando repererat idoneum. Hac de cauſſâ idem Pythagoras admittere ad diſciplinam noluit Cylonem, nobilem Crotoniatem; in quo, ex corporis lineamentis, vitioſum, ac crudelem animum, perſpexerat: ut ait Malchus, ſive Porphyrius, in Pythagoræ vita.

9. §. *Bonitas naturæ non in eo ſolùm conſiſtit, ut idonei ſimus ad facilè aliquid apprehendendum, atque illud retinendum: vel etiam ut acri, pro ætate, judicio polleamus: ſed ſimul, ut amore flagremus ſtudiorum, ac gloriæ.*

Hujuſmodi εὐφυΐαν animadvertit Herodotus in Thucydide adoleſcente: unde patri ejus Oloro, ſive Orolo, dicebat, filium ἔχειν * ψυχὴν ὀργῶσαν εἰς τὰ μαθήματα, ut auctor eſt Suidas. Notum illud Solonis, Ἀεὶ γηράσκω πολλὰ διδασκόμενος †. Et Cato ‡, Senatus princeps, jam ſenex, Græcas diſcebat literas. Bartholus quoque Iuriſconſ. ætate ſenili literis Hebraïcis immortuus eſt. Hermolaus Barbarus, cùm dictionum in utraque lingua curioſiſſimus eſſet, eas à quovis diſcere non eſt dedignatus; uſque adeò, ut etiam à vicinis, ac familiari quovis obuio, percunctari non erubeſceret, ſi quid oriretur dubii. Hæc prodita à multis; inter alios Laurentio Humfredo * lib. III de rat. Interpret.

* *Animum habet incitatum ad diſciplinas.*
† *Semper ſeneſco multa diſcens.*
‡ *Plutarchus in vita Catonis majoris.*

* *De Bartholo p. 160. De Barbaro. p. 535. De priori vide & Ioannem Fichardum in Iuriſconſultorum Vitis.*

10. §. *Multi verò naturâ quidem accenduntur ad amorem doctrinarum, ac gloriæ: ſed quia adoleſcentia eſt naturâ proclivis à labore ad otium, ſæpe illi naturæ igniculi ſegnium, atque imperitorum conſuetudine, magnam partem ſuffocantur. Plurimum igitur valet, ſi ſubinde ſuſcitentur: præſertim ab eo, cujus multum valeat auctoritas.*

Hoc quàm neceſſarium ſit, facilè liquebit cogitanti, conſtare animum noſtrum intellectu, & voluntate: eóque non ſatis eſſe, ut ſciamus; quod eſt intellectûs: ſed exigi præterea, ut quæ ſcimus, cupiamus; quod eſt voluntatis.

11. §. *Quare ne in doctore quidem ſufficit* τὸ διδασκαλικόν: *ſed inſuper exigitur* τὸ παραινετικόν, ἢ νουθετικόν.

Hoc eſt, ut non contentus ſit, ea tradere, quæ ad ſcientiam aliquam pertineant; ſed ſciat etiam, voluntati ſubdere faces, quò iis accenſus

diſcipulus ardeat amore ſcientiæ; nec magno, ac diuturno labore, terreatur. Non ſemper verò eſt, ut doctor utrumque vel valeat, vel præſtet, vel etiam velit. Sua quemque docendi ratio delectat: & eſt qui hoc, eſt qui altero genere excellat. Exemplum capiamus ex iis, quæ de virtute præceperunt. Propè nihil μεθοδικώτερον iis, quæ de ſingulis virtutibus Ariſtoteles conſignavit. Sed animum non æquè afficit; nec efficit, ut velim, quod ſciam. Plus parte hac valent, quæ Seneca, Plutarchus, & ſimiles reliquerunt. Magis hi calcaria, ac ſtimulos ſubdunt voluntati.

12. §. *Non igitur dubium, quin plurimum in animis valeant humanis monita, & adhortationes.*

Quas idcirco commendat Plato in Euthydemo. Multis uti Pythagoras ſolet. Ac complures leguntur apud Iamblichum de ſecta Pythagoreorum. Ariſtoteles quoque varias ſcripſit: ut ex Laërtio, Alexandro, & Stobæo conſtat. Ac Theophraſtum quoque edidiſſe orationem ejus argumenti, idem Laërtius auctor eſt. Galenus adhæc orationem reliquit, quâ ad Medicinæ ſtudium adhortatur; dummodo oratio ſit genuina. Galeno quidem eam Hieronymus quoque tribuit adverſus Iovinianum.

13. §. *Eſtque iſtiuſmodi monitorum, ac hortatuum, eo major neceſſitas, quòd tanta ſit ſtudiorum difficultas. Sæpe enim veritas, quam ſapiens magis amat, quàm ſe ipſum, demerſa in Democriti puteo latet. Adde jam, quòd ſolida doctrina non ſe unam intra ſcientiam, vel alteram etiam, continet: ſed artes comprehendit univerſas. Meliùs quippe conjunctim, quàm ſeparatim, intelliguntur: idque propter commune, atque hoc arctiſſimum vinculum, quo colligantur.*

Quò pertinet hoc Ariſtotelis lib. I Anal. Poſt. ἐπικοινωνοῦσι πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι ἀλλήλαις. Cicero †: *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur.* Indéque Græculis Μοῦσαι creduntur dictæ, quaſi ὁμοῦσαι: ut eſt apud Syneſium in Dione, & Caſſiodorum lib. III, Var. Imò quaſi una eſt ſcientia: ſecundum illud Heracliti, ἐκ * πάντων ἕν, καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα. Eóque curandum, ne ſic unam univerſalis ſcientiæ partem colamus, ut cæteras negligamus. Quod ſi parte quapiam claudicet eruditio noſtra, ſatius eſt admirari, quæ neſcimus, quàm damnare, quia neſcimus.

† *pro Archia.*

* *Ex omnibus unum, atque ex uno omnia.*

neſcimus. Sed inſcitia, & faſtus, hoc non ſinunt: ideóque ſic ferè uſu venit, ut omnes propè inventa, & doctrinam aliorum, aſpernentur. Præter faſtum concurrit inertia. Ad vaſtam eruditionem opus multâ lectióne, & meditatione. At otii ſunt amantes. Ergo pauca legunt, pauciora meditantur: & omnino malunt videri docti, quàm eſſe. Vnde eſt, quòd ſiquid audiant indictum, non dubitent ridere, vel damnare, ne videantur aliquid neſcire. Tanto autem magis eâ parte peccant doctores, quanto eorum major eſt auctoritas. Quàm malè igitur in Academiis, & illuſtribus Gymnaſiis, merentur de juventute, qui ſuum ſic ſtudium commendant, ut deprimant alienum: ac, quas ſcientias, vel ignaviâ, vel temporum infelicitate, non didicêre in adoleſcentia, eas propterea calumnientur; quia ſuâ putant referre, ne plus ſapiant alii, quàm ipſi. Mea verò ſic fert ratio, atque animus, in Scholis bene conſtitutis eum animum doctoribus adeſſe omnibus oportere, ut quamquam deſinita ſingulis officia ſint, tamen ſubinde reſpiciant ad univerſam ſtudiorum compagem; ac, licet unam ipſi doceant diſciplinam, reliquas tamen deſeri nolint, verùm pariter commendent.

14. §. *Sed omnibus accuratè cognoſcendis non ſufficit vita humana; eóque ſtudiorum tempora duas in partes diſpeſcemus. Prius ſibi vindicat generalis rerum omnium doctrina. Alterum expoſcit exquiſita unius, vel alterius ſcientiæ doctrina. Vt generalem illam notitiam conſequamur, duobus opus eſt. Quorum prius eſt εὐταξία, ſive ordo commodus, quo diſciplinæ ſingulæ, & ſingularum partes, ſuo & loco, & tempore, diſcuntur. Ordo enim omnia nectit, ut ex multis fiat unum: faciliùs verò unum, quam multa, tum percipimus, tum animo retinemus.*

Nimirum in ſtudiis comparatum eſt, ſicut in annulis; quorum ſi plurimos circumgeſtes, facilè aliquos deperdas: ſin eorum ſit, ut Tertulliani * voce utar, concatenatio; unum cuſtodiens, ſervâris omnes. Itidem in diſciplinis, ubi omnia probè compoſita, nexáque, uno cognito, vel retento, facilè alterum cognoſcetur; vel ſi effluxerit, ex eo, quod inhæret, in memoriam revocabitur. * *Apolog.*

15. §. *Præter verò ordinem, modum etiam in diſciplinis tam variis tenere eſt opus.*

Nam, ut eſt initio aphoriſmorum Hippocratis, *vita brevis*, *ars longa.* Nota etiam Theophraſti * de vitæ brevitate querimonia.

** Apud Cicer. lib. 3. Tuſcul. Quæſtion. & Laërtium in ejus vita.*

16. §. *Modus verò is eſto, ut communiora, & vulgatiora omnes in omnibus ſciant diſciplinis: quibus verò felicius ingenium, & otii abunde, & doctorum affatim, hi etiam ulteriùs tendant, totáſque diſciplinas ſaltem κατ' ἐπιτομήν cognoſcant, ſuperfluis ſolum, vel minùs utilibus, reciſis. Aliter enim ſcientiæ, vel arti, operam dabunt, quibus illud ſtudium eſt gradus; aliter quibus eſt apex. Poſtea & illis, quos priùs dicebamus, & hiſce beatioribus, certæ eſt diſciplinæ inſiſtendum: cujus ἀκρίβειαν, & exquiſitam cognitionem ſibi proponere oportet.*

Nam ſi in generali ubique notitiâ ſubſiſtamus, audire cogemur vulgatum illud, *De omnibus aliquid, de toto nihil.* Et hoc Martialis †, *Quiſquis ubique habitat, Maxime, nuſquam habitat.*

† lib. 7. epigr. 72.

CAPUT III.

DE POLYMATHIÆ divisione in Philologiam, Matheſin, & Logicam.

1. §. *HActenus generalia ſumus proſecuti. Imò, quæ proximè de ſtudiorum ordine dicebamus, non ad Philoſophiam minùs, quàm Polymathiam, ſive diſciplinæ orbem, pertinent. Deinceps, ut pareat, quæ artes utroque vocabulo contineantur, diviſionem ejus orbis inſtituere animus eſt. Sunt verò* Πολυμαθείας *partes tres: una eſt* Philologia, *quæ aliter* Grammatice *vocatur: altera eſt* Matheſis: *tertia autem* Logice *dicitur.*

Πολυμάθεια, quæ & Πολυμαθησύνη ‡ nuncupatur, propriè ſignat, tum Grammaticen, ſtylique elegantiam: tum Hiſtoriarum, ac fabularum notitiam. Quod indicat Philo περὶ τῆς προπαιδευμάτων συνόδου. Vbi clarè ait; Grammaticen enarrando hiſtorias, quæ apud Poëtas, & alios, leguntur, νόησιν, καὶ πολυμάθειαν ἐργάζεσθαι. *notitiam, variámque eruditionem adferre.* Eodem opere conjungit πολυμάθειαν, & ἐγκύκλιον θεωρίαν: ut

‡ Athenæus lib. 13.

ut pro eodem habuiſſe videatur. Sed γραμματικὴ quidem ἐγκυκλιοπαιδεία, vel ἐγκύκλιος παιδεία vocatur; verum κατὰ κατάχρησιν, οὐ λόγῳ κυρίῳ, ut Tzetzes ait in Hiſtor. Chil. Latinè ut eam dicere poſſimus, indicat Fabius lib. I, cap. XVI: *Nunc*, inquit, *de cæteris artibus, quibus inſtituendos, priuſquam tradantur Rhetori, pueros exiſtimo, ſtrictim ſubjungam, ut efficiatur orbis ille diſciplinæ, quem Græci ἐγκύκλιον παιδείαν vocant.* Photius in biblioth. ait, Helladii lexicon utile eſſe ad πολυμάθειαν, quia contineat μαρτυρίας τε ῥητόρων τε, καὶ τῶν εἰς ποιητικὴν μέγα κλέος ἐχόντων· *teſtimonia oratorum, & eorum, qui è poëſi magnam gloriam retulere.* Vnde liquet, curam ſtyli, tum liberi, tum ligati, ad πολυμάθειαν pertinere. Sed præterea continet Dialecticen, & Matheſin. Nam & eas, &, quas diximus, diſciplinas, ἐν προπαιδεύμασι numerat Philo Iudæus. Vti & Quinctilianus lib. I, Clemens in στρωματέων libris, Origenes in Philocalia, Syneſius in Dione, & Theologorum alii. Similiter Sextus Empiricus libris, quos ſcripſit adverſus ſtudia, quæ ante Philoſophiam diſci ſolent. Imò & eadem Porphyrio mens opere eo, quod hiſtoriam Philoſophicam inſcripſerat: ut diſcere eſt ex Ioannis Tzetzis Hiſtor. Chil. XI, ſect. CCCLXXVII. Sic enim Grammaticus is ſcribit:

Δευτέρως δ' ἐγκύκλια μαθήματα καλοῦνται.
Ὁ κύκλος τὸ συμπέρασμα πάντων τῶν μαθημάτων,
Γραμματικῆς, ῥητορικῆς, αὐτῆς φιλοσοφίας,
Καὶ τῶν τεσσάρων δὲ τεχνῶν τῶν ὑπ' αὐτὴν κειμένων,
Τῆς ἀριθμούσης, μουσικῆς, καὶ τῆς γεωμετρίας,
Καὶ τῆς οὐρανοβάμονος αὐτῆς ἀστρονομίας.
Ἐγκύκλια μαθήματα δευτέρως, ταῦτα πάντα.
Ὡς ἔγραψε Πορφύριος ἐν βίοις φιλοσόφων,
Καὶ ἕτεροι μυρίοι δὲ τῶν ἐλλογίμων ἄνδρες.
Secundò autem circulares diſciplinæ vocantur.
Circulus enim concluſio eſt omnium diſciplinarum;
Grammatices, Rhetorices, ipſius Philoſophiæ,
Et quatuor artium ſub ipſa poſitarum,
Arithmetices, Muſices, Geometriæ,
Et cœlum aſcendentis ipſius Aſtronomiæ,
Circulares diſciplinæ ſecundò hæ omnes ſunt:
Vt ſcripſit Porphyrius in vitiis philoſophorum,
Et alii innumeri doctiſſimorum virorum.

In uno abit Porphyrius, quòd ἐγκυκλίων nomine complectitur ipſam Philoſophiam: nempe ut apicem eorum. Sed hanc excludit Seneca epiſt. LXXXIX: ubi & ipſe eas diſciplinas ex Poſidonio ἐγκυκλίους vocat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Quemadmodum & Laërtius nominat ἐγκύκλιον παιδείαν, Plutarchus ἐγκύκλια παιδεύματα. Porphyrium eas tenuiſſe diſciplinas, teſtatur Eunapius in Vitis Philoſophorum. Perſecutus eaſdem Varro libro de novem diſciplinis: quem Vitruvius, Nonius, & alii laudant. Item Martianus Capella de nuptiis Philologiæ; cujus liber III, IV, V, de Grammatica, Dialectica, Rhetorica: quatuor ſequentes, de quatuor agunt diſciplinis mathematicis. Nec aliter Caſſiodorus de orbe diſciplinarum liberalium, & Iſidorus prioribus Originum libris. Vt ſatis liqueat, Latinorum de orbe diſciplinarum eandem, ac Græcorum, fuiſſe ſententiam.

Cuncta verò hæc Grammatices nomine ſæpius comprehenduntur; quemadmodum diximus. Nihil igitur mirum, ſi magnificè adeò de huius ſtudii dignitate, & difficultate, ſtatuat Eraſmus in Origenis vita: *Siquis dicat, Grammatices profeſſionem nihil habere memorabile: ſciat, olim ſenile, & arduum fuiſſe negotium. Nec enim à doctore tantùm expectabatur declinationum, conjugationum, & conſtructionum ratio; ſed præter ſermonis elegantiam, præter plurimorum auctorum lectionem, præter antiquitatis, & omnium hiſtoriarum notitiam, requirebatur Poëtices, Rhetorices, Dialectices, Arithmetices, & Coſmographiæ, Muſicéſque cognitio. Minore negotio tres juris doctores abſolveris, quàm unum Grammaticum, qualis fuit Ariſtarchus apud Græcos, apud Latinos Servius, ac Donatus.* Hæc de Πολυμαθείᾳ univerſe.

CAPVT IV.

PHILOLOGIAM occupari circa SERMONIS curam, & HISTORIAM: priorem dividi in GRAMMATICEN, RHETORICAM ARTEM, & METRICAM: Grammaticen in METHODICEN, & EXEGETICEN, quarum Methodice tradat artis præcepta.

I. §. *Philologia diſpeſcitur in duas partes: prior continet artes ſermonis formatrices. Altera eſt hiſtoria omnigena.*

Veteribus aliter *Grammatice* dicitur: unde eſt, quòd videas, à veterum pleriſque hiſtoriarum, fabularumque peritiam, ſtatui partem Grammatices: ubi nec Grammatiſtice intelligenda, quæ contenta eſt docere artem legendi, & literas formandi: nec ſola Grammatice Technice, quæ præcepta artis methodicè tradit: nec ſola Grammatice propriè dicta,

Digitized by Google

dicta, quæ præter artis præcepta vocum ſignificationes docet: ſed ea, quam Philologiam aliter dicimus: quæ, præter curam ſermonis, veras, fictaſque hiſtorias comprehendit. Seneca epiſt. LXXXVIII: *Grammaticus circa curam ſermonis verſatur: & , ſi latius verſari vult, circa hiſtorias.*

2. §. *In ſermone attenditur puritas, ornatus, & metrum.*

Veniam mihi dari poſtulo, ſi utar *puritatis* vocabulo, iis ignoto, qui purè, terſéque olim loquebantur. Exiſtimo enim, non Grammaticis minùs conceſſum eſſe, vocabula quædam comminiſci in Arte ſuâ neceſſaria, quàm aliis illud artium, vel ſcientiarum ſcriptoribus, permittitur. Quomodo Cicero non dubitavit in Civili Philoſophia fingere *beatitudo*, & *beatitas*: ut meliùs exprimeret, quod Græci εὐδαιμονίαν appellant. Sanè non video, quomodo aliter, quàm *puritatis* uoce, exprimere poſſimus, quod Hermogenes καθαρότητα appellat. Sed uti in epiſtolis, vel orationibus, Cicero non uſurpâſſet *beatitatis* vocem: itidem nec *puritatis* vocabulo facilè utar extra pomœria earum artium, quæ circa ſermonem verſantur. Quia verò, ut diximus, in ſermone non ſolùm conſideratur puritas; ſed ornatus etiam, ac metrum: eò veteres, cùm perſuaſum haberent, Grammatici eſſe omnia tradere, quæ ad ſermonem pertinent, tria iſtæc curæ ejus ſubjecerunt. Fuit etiam hujus ſententiæ Seneca. Nam, ut proximè vidimus, principem Grammatices curam eſſe dicit ſermonis; neque determinat ad puritatem ſermonis, ut ornatum ejus videatur complexus. Mox etiam agnoſcit, ſecundum quoſdam metricam artem credi partem Grammatices. Sed nobis omnis ille ſermo eſt Grammaticus, qui nititur veterum loquendi conſuetudine; eóque nihil habet βάρβαρον, nihil σόλοικον. Ad quas verò diſciplinas ornatus, & metrum pertineant, inferiùs explicabitur. Fatemur quidem, partes poſſe Grammatices dici: ſed quatenus per eam intelligitur Philologia, ſive, ut Tranquillus vocat, *varia eruditio*: non item, ſi ſermo ſit de Grammatice propriè dictâ, quæ ab arte Rhetorica, & Metrica, propriis cancellis ſeparatur.

3. §. *Vt purus ſermo ſit, præſtat Grammatice; primariò quidem in ſermone; ſecundariò verò in ſcriptione.*

Vnde nutrici rectè comparatur. Nam præ foribus templi, in quo Sapientia, & Prudentia habitant, docet nos ſermocinari; ut in illis Divarum adytis, & intelligamus, & intelligamur. Imò non ſolum præſtat, ut meliùs percipiamus, loquamur, ſcribamus: ſed etiam facilius, certiúſque,

Digitized by Google

tiúſque, & doceamus, & diſcamus: ut de commodis cæteris taceam. Quocirca qui hanc negligunt, ſimiles iis ſunt, qui veſtibulum nondum ingreſſi ſunt, & jam ſomniant de penetrali: vel etiam qui necdum fundamentum poſuerint, & jam cogitant de tecto: vel qui aliquem putant virum poſſe fieri, qui non priùs fuerit puer. At Fabium audiamus, qui lib. I ait, Grammaticen plus habere operis, quàm oſtentationis; & niſi ea fundamenta aliarum artium feliciter jeceris, corruiturum, quicquid ſuperſtruxeris. Nimirum ut ædificare volentibus prior eſt fundamenti cura, proxima autem ſtructuræ: ita etiam ſe res habet in doctrinarum ſtudiis. Fundamentum autem ponit literatura, ſive varia eruditio: quam Philologiam dicimus, vel etiam Grammaticen. Quod nomen nunc contemptui eſt; ſed inſipientibus: qui neſciunt plus habere momenti in receſſu, quàm promittat in fronte. Alioqui non de hac arte ſcripſiſſent Ter. Varro, & Iulius Cæſar: ille diſciplinarum omnium cognitione nulli ſecundus; hic rerum geſtarum magnitudine facilè princeps.

4. §. *Grammatices igitur nomine intelligitur hoc loco, non vulgaris illa, quæ eſt legendi, ſcribendique ars, & pleriſque* Grammatiſtice *dicitur: ſed doctior illa, quæ eſt bene loquendi ars, maximorúmque eſt virorum ſtudio elaborata, ac perfecta.*

Grammatiſticen, & *Grammaticen*, apertè ſatis diſtinguit Lactantius lib. III, cap. XXV. De Grammatiſtice primùm, ut anteà diximus, ſic ſcribit: *Diſcendæ iſtæ communes literæ propter uſum legendi: quia in tanta rerum varietate, nec diſci audiendo poſſunt omnia, nec memoriâ contineri.* Continuò de Grammatica hæc ſubdit: *Grammaticis quoque non parum operæ dandum eſt, ut rectam loquendi rationem ſcias. Id multos annos auferat, neceſſe eſt.* Hæ artes cùm valde differant, tamen communi Grammatices nomine cenſebantur. Vnde ſic Sextus Empiricus: Γραμματικὴ λέγεται κατὰ ὁμωνυμίαν, κοινῶς τε καὶ ἰδίως· καὶ κοινῶς μὲν ὁποιωνδηποτοῦν γραμμάτων εἴδησις, ἐάν τε Ἑλληνικῶν, ἐάν τε βαρβαρικῶν, ἣν συνήθως γραμματιστικὴν καλοῦμεν. ἰδιαίτερον τε ἡ εὐτελὴς, καὶ τοῖς περὶ Κράτητα τὸν Μαλλώτην, Ἀριστοφάνην τε, καὶ Ἀρίσταρχον, ἐκπονηθεῖσα. *Grammatice dicitur æquivocè, communiter, & propriè: ac communiter quidem cognitio quarumcunque literarum, ſive Græcarum, ſive barbararum: quam Grammatiſticen ſolemus appellare. Proprie autem, quæ eſt perfecta, atque abſoluta labore ac ſtudio Cratetis Mallotæ, Ariſtophanis, & Ariſtarchi.* Nempe initio Grammatice non aliud, quàm legere, & ſcribere, docebat: poſteà paullatim variis aucta eſt acceſſionibus, ac vetus tamen nomen reſervavit.

Haut

Digitized by Google

Haut aliter ac Geometria retinuit nomen, etiam cùm non in unîus terræ menſuratione ſe occuparet; ſed ad alia multa extenderetur. Quanquam cùm γράμματα non ſolùm dicantur vocum elementa; ſed & eruditio ipſa; quomodo Latini quoque *literas* diverſimodè uſurpant: dicere liceat, ut ait Aſclepiades, priorem Grammaticen ſic dici à priori ſignificatione, à poſteriori poſteriorem; quomodo Grammaticus idem ſit, ac multis literis tinctus. Verùm hoc ſenſu non ſola puri ſermonis doctrina, quam nunc *Grammaticen* dicimus: ſed etiam peritia ornatè dicendi, ac metricè, imò & hiſtoriarum, ac fabularum enarratio, Grammatice fuerit. Nempe idem fuerit *Grammatice*, & *Philologia.* Neque negare poſſumus, ſæpè veteribus eundem dici Grammaticum, ac Philologum. Sed nunc ſumimus pro ea Philologiæ parte, quæ purè loqui docet.

5. §. *Doctrina puri ſermonis eſt bipartita. Vna eſt de ſermonis veluti corpore; quæ Methodice dicitur, vel Technice, quaſi* artificioſam *dicas. Hæc artis præcepta tradit, & fabricat notiones ſecundas; quod commune habet cum Logica, Rhetorica, Poëtica, & Hiſtorica. Sed eò differt, quòd Grammatices notionibus ſecundis ſolùm dirigimur in purè loquendo. Cujuſmodi ſunt vocalis, ſemivocalis, liquida, diphthongus, nomen, verbum, ſubſtantivum, adjectivum, genus, ſpecies, declinatio, modus, perſona, conjugatio, zeugma, enallage, antimeria, & ſimilia.*

Vt hæc de ſecundis notionibus meliùs intelligantur, paullò altiùs rem arceſſam. Quæcunque in diſciplinarum orbe, ac univerſo ſapientiæ ſtudio, tractantur, ea partim à mente ſunt humanâ, eique ſemper inſunt: partim à mente non ſunt; eóque ita ſunt in animâ, ut etiam ſint extra animam. Poſteriora hæc vocant vulgò *entia realia*, nec non *intentiones, ſive notiones primas.* At priora illa nominant *entia rationis:* ab Avicennæ interprete appellantur *ſecunda intellecta*; ab aliis dicuntur *intentiones, ſeu notiones ſecundæ*, quaſi dicas notiones notionum, & conceptuum conceptus: ſuntque nihil aliud, quàm voces artificiales ab intellectu humano fabricatæ, ut ſint inſtrumenta inſervientia cognitioni primarum notionum. Ac Philoſophia quidem, tum θεωρητική, quæ Metaphyſica, ac Phyſica, &, multorum judicio, Mathematica comprehendit; tum πρακτική, ad quam Ethica, Politica, & Oeconomica pertinent; ferè ea tantùm conſiderat, quæ in rerum natura extra intellectum ſubſiſtere dicebamus. Ferè, inquam; nam

Aſtrologia quoque, quam alii Mathematicæ, alii Phyſicæ faciunt partem (utri rectiùs ſentiant, alibi oſtendemus) conſiderat notiones ſecundas: ut ſunt polus, zodiacus, epicyclus, &c. At circa illa, quæ mens humana efficit, ex profeſſo verſantur quinque diſciplinæ; Grammatica, Logica, Oratoria, Poëtica, & Hiſtorica. Non quidem me fugit, ſummum virum Iulium Scaligerum cap. xxx Ideæ ſuæ poëticæ, tres ſolùm facere diſciplinas organicas. Verùm is tres poſtremas ſtatuit ſub una comprehendi, cui proprium necdum inditum ſit nomen. Ex hiſce verò artibus aliæ aliis latiùs diffunduntur. Quippe earum quædam ſunt totius Philoſophiæ inſtrumenta; ut Grammatica, quæ ſermonem; & Logica, quæ rationem dirigit: aliæ verò ſolius ſunt Politicæ organa; ut Oratoria, Poëtica, & Hiſtorica; quæ tres non ſolùm ſpectant orationem, ut Grammatica; nec ſolam rationem, ut Logica; ſed & orationem, & rationem.

6. §. *Primus Grammaticen hanc, quæ* Methodice *dicitur, in artem redegit Ariſtoteles.*

Auctor Dio Chryſoſtomus orat. LIII; quæ eſt de Homero. Primus verò docuiſſe eam traditur Epicurus; ut in vita ejus ex Hermippo prodidit Laërtius.

7. §. *Eſtque vel vulgaris, vel philoſophica. Ad priorem pertinet, cùm de alicujus Nominis genere, vel caſu patrio: aut de Verbi cujuſpiam tempore præterito, vel reliquâ inflexione, ac ſimilibus, informandus eſt rudis animus. Poſterior verò ad obruſſam Logicæ accuratè omnia definit, ac dividit, atque etiam ad minutias deſcendit: præterea, ut in rebus philoſophi ſolent, omnium cauſſas adfert. Cujuſmodi obſervationes licet plurimùm juvent, & acuant, mediocriter eruditos; incipientibus tamen magis nocent. Pauca igitur præcepta iis, eáque facilia, ſufſecerint. Quin nulla potiùs ſunto, quàm multa, & ſubtilia.*

Cujuſmodi ſe paſſim offerunt apud magnum Cæſarem Scaligerum in libris de Cauſſis L. L. Nec diffiteor, plurima ejus notæ non ab aliis duntaxat; ſed à nobis etiam, adferri ſeptemplici de Arte Grammatica commentario. Talia morentur potiùs prima ſtudia, quàm promoveant. Quid quòd multa aggeri ſolent, non modò diſconvenientia primæ ætati; ſed etiam falſa? Equidem ſic exiſtimo, quòd tanta eſſe inſcitia ſoleat, poſtquam annis compluribus opera eſt data ſtudiis, id non modò eſſe ab

ab imperitia præfectorum; ſed altero etiam malo, quòd bona quoque ingenia uſque adeò diu detineantur in Grammatices Methodices, penè dixerim, ergaſtulo: ubi diſcere coguntur ætati illi tetrica, neque neceſſaria; ſubinde etiam falſa, magnóque labore dediſcenda. Sic abit prima, bonáque ætas: quæ non capitur illis canonibus, imò nec capit. Melior eſt proficiendi modus, ſi poſt præcepta pauca, nempe ſola neceſſaria, aut valdè utilia, contingat ſtatim aëre, ac luce, frui bonorum ſcriptorum; cumque lectione eorum exercitium ſtyli conjungatur. Nec eò rejicio, qui operosè de hac arte ſcripſerunt: ſed volo, ut ætas jam adultior, judicióque firmatior, legat eos accuratè, vel minimùm percurrat, quæ de præceptis iſtis, cauſſiſque ſermonis Latini, eruditi homines obſervarunt. Quem niſi laborem refugerent multi; majus honoris pretium exſpectare poterant ab ſolidè eruditis, præcipuè poſteris. Nunc dum partim deſidiâ, partim inani quadam fiduciâ ſui, priuſquam in iſta penetrârint, diffundere gaudent ingenii doctrinæque ſuæ monumenta: illuſtres quidem animi dotes aperiunt; ſed ob Grammatices, ac penitioris literaturæ inſcitiam, riſum ſæpe debent non eruditiſſimis modò; ſed etiam iis, quos ridere ipſi amant, ac grandi ſupercilio, tanquam immane quantum ſupra eos evecti, vix alio, quàm pædagogorum nomine, dignantur.

8. §. *Altera etiam Grammatices Technicæ diviſio eſt. Nam quemadmodum Grammatice & legendi, & ſcribendi ſcientiam continet: itidem Grammatice Methodica, ſive Technica, vel de lectione eſt, & ὀρθοέπεια dicitur: vel de ſcriptione, quæ ὀρθογραφία nominatur. ὀρθοέπεια tum de ſingulis eſt vocibus, tum de conjunctis. Prior tractat de vocum claſſibus, ac claſſium ſingularum affectionibus: inque claſſibus vocum, variabilium præcipuè, ἀναλογίαν, & ἀνωμαλίαν, attendit.*

Ἀναλογίαν defendit Ariſtarchus, ἀνωμαλίαν Crates. Vide Varronis tres libros de Analogia: & ad eos libros appendicem H. Stephani. Adhæc Cæſarem Scaligerum de cauſſis L. L. Vulgò, quam ἀναλογίας, & ἀνωμαλίας doctrinam vocamus, ἐτυμολογίαν nuncupant; ſed perperam: cùm hujus ſolùm ſit vocum origines explicare; ut inferiùs dicetur.

9. §. *Ad privarum vocum ὀρθοέπειαν etiam προσῳδία pertinet: cumque ἀναλογία, & ἀνωμαλία, conſiderent vocis*

ὀσίαν; hæc attendit ejus moderamentum ratione ſoni. Próque triplici affectione ſyllabæ; longitudine, latitudine, & profunditate; diſtinctè agit, ratione primi, de tono ſive tenore, qui κατ' ἐξοχὴν accentus *dicitur, etſi naturâ tam latè ea vox pateat, quàm προσῳδία; ratione alterius, tractat de ſpiritu; ratione tertii, de quantitate.*

Hujus igitur partis eſt docere, num ſyllaba acuatur, gravetur, an circumflectatur; num ſpiritum habeat lenem, an denſum; num brevis ſit, longa, an communis. At nimis ejus limites extendunt, qui eidem ſubjiciunt modulationem carminis. Nam de pedibus, & variis verſuum generibus, tractare, artis eſt Metricæ: quæ licet longe aliud ſit ac Poëtice; uti aliud carmen ſcribere, quàm poëtam eſſe; ad elementa tamen Poëticæ pertinet. Interim φιλολογίας eſſe partem, dubium non eſt.

10. §. *In conjunctis vocibus conſideratur ſtructura congrua; tum ea, quæ eſt naturalis, tum quæ contra naturam.*

Congruam Apollonius ὁ Δύσκολος, nunc τὸ καταλληλον τῆς συντάξεως vocat, nunc καταλληλότητα λόγου, nunc δέουσαν σύνταξιν τῶν ῥημάτων. Quemadmodum & idem ſermonem vitioſum appellat ἀκατάλληλον. Orationis naturalis exemplum eſt, cum κοινῶς dicitur ζῶα τρέχουσι: at contra naturam dicitur ζῶα τρέχει, quod Atticum eſt: vel ſi malis, Bœoticum; ut ſtatuit Apollonius lib. III, cap. X. De Ὀρθοεπείᾳ hactenus.

11. §. Ὀρθογραφίας *vocabulo intelligimus hoc loco, non eam, quam Grammatiſtice tradit; ſed de qua diligenter adeò ſcripſere eruditiſſimi Grammatici, cùm Græci, tum Latini.*

Vt è Græcis Didymus, Tryphon, Herodianus, Eudæmon, Arcadius, Hyperchio, & tot alii, quos laudant Stephanus περὶ πόλεων, & Suidas. E Latinis Verrius Flaccus, teſte Tranquillo, & Velius Longus; quem Commelinus juris fecit publici cum caſtigationibus ſoceri mei, Franciſci Iunii Biturigis. Item undecim alii, ex quibus ſua collegit Caſſiodorus. Vnde ſic ipſe verſibus iis, quos præfationi ſubjunxit:

Omnia cùm veterum ſint deflorata libellis;
Multa loqui breviter ſit novitatis opus.

In vulgatis eſt *explorata*. Sed *deflorata* malui, quia ipſe in præfatione ſic dicat:

Digitized by Google

dicat: *Ad orthographos excutiendos anno ætatis meæ nonageſimo tertio, Domino adjuvante, perveni. Ex quibus ſi in unum valuero deflorata colligere: confuſionem emendator, atque ſcriptor, arbitror, ulterius non habebit.* Etiam ſubditum libello: *Explicit Caſſiodori Senatoris de Orthographia liber ex duodecim auctorum epiſtolis defloratus.* Hoc ſeculo etiam varii de ea re ſcripſere. Sed uti priorum induſtriam vicerat Aldus Nepos: ita eum, & alios, longe poſt ſe reliquit Claudius Dauſquius, erudítiſſimis duobus de Orthographia libris. Multa etiam nos de ea in Originum opere. Crebrò enim ex etymo recta ſcribendi ratio dilucet: quod & præſtat analogia. Adhæc veteres codd. Mssi: item ſaxorum, nummorum, gemmarum, aliorúmque inſcriptiones antiquæ. Sextus Empiricus hujus etiam doctrinæ vanitatem ἐκ τῆς διαφωνίας convincere conatur. Sed quantillum hoc, quòd in ſcribendi ratione ſit diſſenſus: cùm ne in rebus quidem longe maximis, & certiſſimis, convenire homines ſoleant. Tanta eſt diſſentiendi prurigo.

12. §. *Ad ὀρθογραφίαν etiam pertinet ratio tum interpungendi; tum ſcribendi διὰ σημείων, ſive per ſiglas: item illa per notas.*

De interpunctione quædam ſcripſimus; uti ante nos Aldus. Per ſiglas, hoc eſt, literas ſingulas, vel etiam per plurium literarum compendia, exarare docent Valerius Probus, Mango, Petrus Diaconus. Vti per notas, quæ literæ non ſunt, Tullius Tyro, & L. Seneca. Erat & ſcribendi ratio Hieroglyphica; de qua Horapollo. Et hæc de Methodice.

CAPVT V.

DE GRAMMATICES EA PARTE, quæ Exegetice dicitur: ac primùm de illa vocum ſingularum, ubi & de Etymologia.

1. §. *DE Methodice ſatis dictum eſt: deinceps ad Exegeticen tranſeamus. Sed primùm tollenda eſt vocis ambiguitas. Sunt qui per eam intelligant explicationem omnium, quæ in ſcriptoribus, poëtis imprimis, difficilia occurrunt.*

Itaque Quinctilianus lib. 1. interpretatur *auctorum enarrationem*: Varro

Digitized by Google

Varro item apud Diomedem, *obſcurorum ſenſuum, quæſtionúmque, explicationem.*

2. §. Sed hæc ſententia, quod pace veterum dixerim, per eſt abſurda. Nam ſic Grammaticus fuerit nemo, niſi qui idem ſit philoſophus.

Quomodo enim alioqui interpretabitur Lucretium, aut Manilium: Parmenidem, aut Meliſſum? Quomodo item alios, qui multa ex penitiſſima adſpergunt philoſophia?

3. §. Aliis Exegetice ea ſolùm exponit, quæ ad verba, vel hiſtoriam, pertinent. Quo pacto Grammatice idem fuerit, ac Philologia.

Ac ſic uſus Dionyſius Thrax; cui hæc pars eſt λέξεων, καὶ ἱστοριῶν ἀπόδοσις· *enarratio verborum, ac hiſtoriarum.*

4. §. Verùm jam antea Philologiam in Grammaticen, ac Hiſtoriarum enarrationem, diviſimus. Supereſt igitur, ut Exegetice ſolùm tradat vocum ſignificationes: quæ ſermoni ſunt inſtar animæ.

Vt qui hanc partem aſpernetur, eâdem omnem contemnat doctrinam. Nec enim rerum peritiam conſequimur, niſi per verba, rerum ſymbola. Hac ſententiâ optimè retundi puto, tum Grammaticorum faſtum, tum contemtum. Nec enim ferendus eſt tumor illorum, qui omnia omnium interpretari Grammatici eſſe ajunt: quaſi is, ſuis limitibus contentus, cuncta nihilominus animo complectatur, de quibus dici, vel ſcribi poſſit: neque quicquam ſit, cujus ignorantia eum moretur. Ex parte alterâ pipulo digna eorum eſt inſcitia, qui vulgarium vocabulorum notitiâ leviter tincti, animum ad graviora ſtudia appellunt. Quales quomodo ſapientiæ, aut prudentiæ ſtudiis, imbuantur; cùm non capiant, quæ dicantur? Nimis etiam jejunè de Grammatice ſentiunt, qui agnoſcunt, neceſſariam eſſe accuratam verborum intelligentiam: ſed pertinere negant ad Grammaticum. Nam cujus fuerit vocabula exponere, ſi Grammatici non ſit? Philoſophi, inquiunt: quia is rerum ſit intelligentiſſimus. Verùm hinc non aliud evincas, quàm dignum eſſe philoſopho negotium, ſi vocabula rebus imponat: non item, ubi ea impoſita ſint, non eſſe Grammatici ea interpretari.

5. §. Eſt

5. §. *Eſt verò hæc pars Grammatices magis neceſſaria, quàm prior. Siquidem inventus eſt ſermo, ut ſenſa animi noſtri aliis promamus. At intelligor etiam, licet peccem adverſus canonas Grammaticos. Verùm ſi neglectâ vocum propriâ ſignificatione aliud pro alio dicam, res intelligi non poteſt.*

Sic non minùs intelligor, ſi *oportuebat* dicam, quàm *oportebat*; *reminiſco*, quàm *reminiſcor*; *apoſtrophus geminus*, quàm *gemina*; *adfertur bonum nuncium*, quàm *bonus nuncius*. At non intelligar ab homine Romano, ſi, ut nunc fit, *palmam* dixero pro *buxo*; *luſcus* pro *ſtrabone*; *humilitas* pro *modeſtia*; *indigitare* pro *nominare*. Quanto minùs, ſi nec ſemibarbari ſic loquantur: ut ſi *crus* dicam pro *ſura*; *atramentum*, pro *rubrica*; *formoſus* pro *honeſto*, & ſimilia; quemadmodum fusè oſtendo in opere de Vitiis ſermonis, & Gloſſematis.

6. §. *Itaque in omni ſtudiorum genere primum eſt proprietatem vocum nôſſe: indéque multas tollere controverſias datur.*

Quanti in medicina, atque adeò omni ſcientia, ſit nomina rerum ſcire, & ut ex inſcitia eorum multiplex proveniat rerum ignorantia; luculentè docet medicus eximius, Ioan. Manardus, lib. 11, epiſt. 1. Sanè & Antiſtius Labeo ex verborum proprietate difficillimos juris laqueos ſolvebat. Nec dubium, quin in divinis quoque id habeat locum. Vnde R. David Kimchi: *Qui ſtudet Legis divinæ ſcientiam ſibi comparare, neque diſcit fundamentum literaturæ; ſimilis eſt aratori, qui agit boves, nullàn que in manu habet virgam, aut ſtimulum aculeatum.*

7. §. *Nec utile ſolùm, vel potiùs neceſſarium, ad rerum intelligentiam eſt nôſſe vocum proprietatem: ſed etiam decorum.*

Nemo enim ignorat, quantum multi gloriæ eo uno retulerint, quòd Græcos ſcriptores, aut vernaculâ linguâ ſcriptos, eleganter, & eruditè tranſtulerint Latinè, aut Latinos etiam ſcriptores Græcè.

8. §. *Atque hæc dicta volumus, non ſolùm ob linguæ Latinæ ſtudium; ſed etiam Græcæ: quæ, ubi mediocriter Latinè cæpimus balbutire, comes eſſe Græca debet. Nam prima illa ætas, partim quia memoriâ magis valet, partim quoniam diſciplinâ faciliùs continetur, aptior eſt diſcendis utriuſque linguæ elementis. Si differre*

differre hoc ſtudium velimus, donec exactè calleamus Latinè: ferè ita uſu venit, ut vel ſocordiâ, vel deſperatione, negligantur Græca; certiſſimo, maximóque ſtudiorum omnium diſpendio; cùm ad ſolidam eruditionem Latinæ non ſufficiant literæ.

Nam innumera ſunt Græcè ſcripta, quæ vel tranſlata non ſint, vel perperam verſa. Imò etiam in benè redditis, quoties locus occurrit difficilior, recurrendum ad fontem Græcum. Si enim accuratè, & certò rem ſcire avemus: quomodo in re obſcurâ ſtatuemus de mente ſcriptoris, niſi priùs viderimus, quid auctor ſuâ dicat linguâ? Ex quibus etiam liquet, quanta ſit Hebrææ linguæ neceſſitas ad intelligendum vetus inſtrumentum. Nec jucundius modò Græca leguntur, quàm Latina: ſed, quod longè majus eſt, faciliùs etiam ex iis rerum notitia paratur. Cujus cauſſa eſt, quòd omnia perſpicuè magis, ac ſignificantiùs, tradunt. Adeò ut ſi ſermone alio efferre quid velimus; multum neceſſariæ lucis decedat. Quod fit ob divitias ſermonis Græci, ad quas nunquam aſpirarunt Latini. Itaque Lucretius queritur de Latii ſermonis egeſtate; [* lib. 1. verſ. 139. 831: item lib. 3. verſ. 861.] ut ipſe appellat *. Agellius quoque lib. XI, cap. XVI ait: *Adjecimus ſæpè animum ad vocabula rerum non pauciſſima; quæ neque ſingulis verbis, ut à Græcis; neque, ſi maximè pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucidè, tamque aptè, demonſtrari Latinâ oratione poſſunt, quàm Græci ea dicunt privis vocibus.* Et poſt aliqua, *Sed hujus, inquam, tui erroris culpam eſſe intelligo in mea ſcilicet infacundiâ; qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obſcuriſſimè dicere, quod à Græcis perfectiſſimè uno verbo, & planiſſimè, dicitur.* Vis & Chriſtiani nominis venerandum teſtem, B. Hieronymum? Ait ille: *Proprietatem Græcam Latinus ſermo non exprimit.* Exemplum hujus rei [† lib. 9. epiſt. ultima.] etiam capere poſſumus ex M. Tullio †, qui cum illud Ariſtippi Socratici referret, *Habeo Laida, non habeor à Laide*, ſubjungit: *Græcè hoc melius: tu, ſi voles, interpretabere.* Item Tiberius Cæſar, μονοπώλιον nominaturus [‡ Sueton. in Tiber. c. 71.] ‡ in Senatu, priùs veniam poſtulavit, quòd ſibi verbo peregrino, ob ſermonis Latini egeſtatem, utendum eſſet. Idem cùm in quodam decreto Patrum, ubi de ſumtibus conviviorum, ac ſupellectilis, quæſtio foret, num vaſa prohiberentur argentea, quæ ἐμβλημα haberent, cenſuit, pro voce *emblematis* reponendam Latinam; vel ſi ea foret nulla, pluribus, & verborum ambitu, enunciandam; ut ex Tranquillo [* ibidem.] *, & Dione [† lib. 57.] †, cognoſcere eſt. Hæc de Exegetice univerſè. Nunc partes ejus conſiderabimus.

9. §. Ut

9. §. Vt de Methodice vidimus; ſic etiam Exegetice vel privarum eſt vocum, vel junctarum. Privæ ſunt vel indigenæ, vel peregrinæ: priores vel propriâ, ſive nativâ ſignificatione ſumuntur, vel tralatitiâ. Item vel ſunt uſitatæ, vel raræ, vel obliviæ ſive obſoletæ.

Varro lib. VI de L. L. *Igitur quoniam hæc ſunt tripartita verba, quæ ſunt aut noſtra, aut aliena, aut oblivia: de noſtris dicam, cur ſint; de alienis, unde ſint; de obliviis relinquam: quorum partem, cum ita invenerim, ut opinor, ſcribam.* Sive, ut mente optimâ Wouwerius in Polymathia legendum cenſet cap. IX: *cùm certum non invenerim; ut opinor, ſcribam.* Aliter etiam tripartita fit diviſio. Vel enim vox linguæ eſt noſtræ; vel ex dialecto; vel ex gloſſa, ſive à barbaris accepta. Poſſis & quadripartitam facere, illa noſtræ, ſive Latinæ linguæ vocabula dividendo in propria, & figurata. Ariſtoteles lib. de Poëtica *, & figurata, & illa è gloſſa, vocat ξενικὰ, ſive *peregrina.* Sic enim ſcribit: Ξενικὸν δὲ λέγω γλῶτταν, καὶ μεταφορὰν, καὶ πᾶν τὸ παρὰ τὸ κύριον. *Peregrinum voco, & quod è lingua aliâ, & quod per tranſlationem dictum, atque adeò, quicquid ab uſu proprio recedit.* Sed non dubium, quin τοῦ ξενικῶν vocabulum non tam conveniat omnibus figuratis, quàm vocibus ex alia dialecto, ac præcipuè illis ex aliena lingua adſcitis. Vnde Clemens Alexandrinus lib. I Στρωματέων: Ἀπεριλήπτους δὲ οὔσας τὰς βαρβάρων φωνὰς, μηδὲ διαλέκτους, ἀλλὰ γλώσσας λέγεσθαι. *Barbarorum voces haut intellectas, non dialectos dici, ſed gloſſas.* Sæpe tamen *gloſſarum*, vel *gloſſematum* voce intelliguntur non ſolæ voces barbaræ; ſed etiam dialecti, & obſoletæ, & in univerſum, quarum ſignificatio minùs eſt obvia. Varro in VI de L. L. *Camillum, qui gloſſemata interpretati, dixerunt miniſtrum.* Quinctilianus etiam lib. I, cap. XIV, *gloſſas*, & *gloſſemata*, nunc *interpretationem linguæ ſecretioris*, nunc *voces minùs uſitatas*, exponit. Ac Galenus quoque in gloſſis Hippocraticis clarè ſic dici ait, quæ olim fuere in uſu, ſed eſſe deſierunt. * cap. 21.

10. §. Exegetices privarum vocum vel miniſtra, vel pars eſt ἐτυμολογία, *ſive originatio. Quippe ex vocum origine proprietas vocabuli meliùs cognoſcitur: atque ita ex vi verbi ad rei naturam faciliùs, certiúſque, devenitur.*

Hoc etiam iſtius vocabuli ἐτυμολογία oſtendit. Nam ab εἰμὶ quidem eſt ἐτὸς, & ἐτεὸς, unde ἔτυμον, *verum.* Sanè & Heſychio ἐτὰ,

* in Top.

καὶ ἐτεά, exponuntur ἀληθῆ, ἀγαθά. Cicero * itaque ἐτυμολογίαν vertit *veriloquium*. Malim περιφράζων reddere *veram nominis rationem*. Quamquam Agellius lib. I, cap. XVIII dixerit *ratione etymologicâ falſâ*. Sed ἀκύρως illi ἐτυμολογία non tam *vera nominis ratio*; quam universè *nominis ratio* dicitur. Quomodo paullò pòſt ait: *Varro in primore libro ſcripſit de ratione vocabulorum ſcitiſſimè*. Ac ſic quoque ubique ſe interpretatum ait Cæſar Scaliger lib. III Poëtices, cap. LV. Nempe ita uſus obtinuit, ut, laxiùs extensâ ſignificatione, eâ voce utamur pro quavis ratione, quâ vox à voce formatur. Anaſtaſio Monacho ita definitur: Ἐτυμολογία ἐστιν ἡ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος ὀρθότης ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἑρμηνευομένη. Sententia eſt: *Etymologia eſt, cùm, ad vim vocabuli exprimendam, rectè illud & verè eſſe nomini impoſitum ex ipſo vocabulo oſtenditur*. Iſidorus lib. I Orig. cap. XXVIII: *Etymologia eſt origo vocabulorum, cùm vis verbi, vel nominis, per interpretationem colligitur*. Vt abunde liqueat, quantopere eos ratio fugerit, qui, contra uſum veterum, ἐτυμολογίαν dixere eam Grammatices Methodicæ partem, quæ voces ſingulas ad octo, vel plures, pauciorésve, revocat claſſes, & ſecundùm claſſium proprietatem voces eas expendit. Sanè veteres eam partem ἀναλογίας, & ἀνωμαλίας nominibus, malunt nuncupare; quia circa hæc duo potiſſimùm verſatur.

Habet igitur ἐτυμολογία ſe ad Exegeticen penè, uti ſcientia naturalis, quam Phyſicen dicimus, ad Hiſtoriam naturalem. Hiſtoria enim tantùm nudè, quid ſit, docet. Phyſice inquirit in omnium cauſſas. Siquidem philoſophia eſt rerum divinarum, humanarumque, per cauſſas cognitio. Vt qui cauſſas negligit, naturæ quidem hiſtoriam tradat: ſed phyſici munus non impleat. Similiter Exegetice à ſe hoc habet, quòd vocum ſignificationes doceat, atque inter proprias, & tralatitias, diſtinguat. Sed etymologiæ eſt cauſſas aperire, cur rei cuique vocabulum ejuſmodi ſit datum, & cur quid propriè, ac primariò, hoc ſignet; ad aliud verò, atque aliud, poſtea ſit tranſlatum. Ex origine autem proprietas vocis cognoſcitur: quomodo de rerum proprietate inter eos, qui ad hæreditatem eandem adſpirant, exinde quòd hìc propiùs, ille longiùs, ab origine alicujus abſit, judicium ferri ſolet. Itaque & hic ferè res ſe habet, uti cum hiſtoria. Nec enim eam intelligere poſſis, niſi genus, & ſtirpem iſtorum, nôris, quorum geſta narrantur. Siquidem cùm multi ſint ὁμώνυμοι, nomina eorum confundentur: ut Decii patris cum filio, Scipionis Africani majoris cum minore: ac par ratio in tot Metellis, atque aliis. Ita & voces ὁμώνυμοι, vel diverſæ, ſed ſimiles, promiſcuè uſurpantur à non paucis; quia, ob originis ignorantiam, eorum propriam ac nativam ſignifi-

Digitized by Google

ſignificationem neſciunt. Quæ pluribus ſumus perſecuti ob illos, qui nobilem hanc doctrinam eò culpant, quia ignorant.

11. §. *Origo ea interdum ex eadem linguâ arceſſitur: ut in Latinis è Latinâ, in Græcis è Græca: interdum autem ex aliena; ut in Latinis à Græca, præſertim illâ Æolum *: in Græcis verò ab Oriente, præcipuè Syris.* * *Quinctilianus lib.* 1. *cap.* 6.

Nuſquam verò magis ineptiunt Græculi Grammatici; quandoque & Plato, & Stoici, ac philoſophorum alii; quàm in origine vocum explicandâ: cujus cauſſa præcipua partim inde eſt, quòd plerorumque ea foret opinio, voces ſignificare naturâ; partim ab aliarum linguarum, præcipuè Orientalium, ignorantiâ. Qua de re alibi fuſiùs, ut ſpero, dicam. Quod verò doctiſſimus Varro, etiam in iis, quæ Latinos à Græcis accepiſſe, extra controverſiam poni debet, ſæpenumero ſe adeò turpiter det, ab invidia imprimis fuiſſe profectum videtur. Vt cùm ei derivatur *ager* ab agendo, *pater* à patefaciendo ſemine, & id genus trecenta. Nimirum ægre poterat adduci, ut fateretur, Romanos illis debere linguam ſuam, quibus imperarent: quorum etiam aſſentationes, ac levitatem, uſque adeò odiſſent. Atque hoc nomine Quinctilianus † vir acris judicii, jure Varronem culpavit. Similiter Platonem alii. Proclus tamen Platonem, in ſcholiis ad ejus Cratylum, defendit. Et favet ei quoque Nigidius Figulus apud Agellium. † *lib.* 1. *cap.* 6.

12. §. *Ex Latinis (ut de Varrone nunc taceam) Verrius Flaccus, nepotum Auguſti magiſter, libros de Verborum ſignificatione edidit; ac paſſim etiam originem vocum expoſuit.*

Eos libros laudant Plinius, Agellius, Chariſius, Diomedes, Velius Longus, Priſcianus, & præ cæteris Feſtus Pompejus; qui Verrium in epitomen redegit, nec reſecare multa contentus, etiam Critici munus obeundo, judicium tulit, ſæpe æquum, ſubinde iniquum. Sed, qui non optime meritus eſt de Verrio, nactus eſt alium; qui deteriùs etiam de illo mereretur. Is fuit Paullus Diaconus; qui, temporibus Karoli Magni, ipſum etiam Feſtum redegit in compendium; hoc eſt, Verrium è verre majalem fecit, planéque eviravit. Sed bene eſt, quòd ſummus vir Antonius Auguſtinus, dum litibus judicandis Romæ operam daret, poſtéaque ex Alliſano, & Ilerdenſi epiſcopo, Tarraconenſis factus Archiepiſcopus, ipſius Feſti fragmentum ex bibliotheca Farneſiana juris publici fecerit cum eruditis notis: poſteáque cum longe doctiſſimis obſerva-

Digitized by Google

ſervationibus publicârit Ioſephus Scaliger; etiam illa; ubi Paullum duntaxat haberemus. Nec fruſtrandus ſuâ gloriâ Fulvius Vrſinus: qui Feſti fragmentum longè accuratiùs poſtea cum Mso contulit: ac præterea alterum Feſti fragmentum, quod Pomponii Læti quondam fuerat, adjecit. Farneſianum in litera M cœpit; in T deſiit. Illud Læti item incipit in M; atque in V terminatur. De Feſto hoc tale eſt Ioſephi Scaligeri * judicium: *Feſto ſcriptorem utiliorem lingua Latina non habet.*

* in præfat. ad Feſtum.

13. §. *Nihil ad Feſtum Nonius: ſcriptor, quod mirum, etiam Priſciano laudatus: at, ſi verum dicere licet, nec eruditione, nec judicio laudabilis. Quo tamen carere nequeamus, propter allata tot veterum fragmenta, quæ alibi non reperias. Sanè hoc nomine exſuperat, quicquid eſt veterum Grammaticorum.*

Omnium codicum Mssorum antiquiſſimus videtur ille è bibliotheca S. Victoris Pariſienſis; & fortaſſe è quo Mssi cæteri ſint expreſſi. Eum inprimis codicem ſecutus maximus vir Ioſias Mercerus in editione ea, quâ longè poſt ſe reliquit Hadriani Iunii, Dionyſii Gothofredi, aliorumque induſtriam.

14. §. *Vtilis etiam opera eſt, quam Iſidorus, Hiſpalenſis Eccleſiæ Epiſcopus Metropolitanus, præſtitit in* XX *Originum libris.*

Quos ex optimis quibuſque ſcriptoribus, pleriſque etiam Eccleſiaſticis, compilavit. Claruit mox à temporibus Mauritii Imperatoris, & Reccaredi, Hiſpaniæ regis. Caſtigatiorem edidit Baſileæ Bonaventura Vulcanius, præceptor meus: ſed multo poſtea ex Mssis Codd. emendatiorem juris publici Pariſiis † fecit Iacobus du Breul Monachus S. Germani à Pratis: qui &, unde pleraque omnia hauſerit, in notis ſuis expoſuit.

† an. 1601.

15. §. *Ad ἐξήγησιν etiam pertinent Cornelius Fronto, Fulgentius Planciades, & alii:*

De quibus diximus libro I de Arte Grammatica cap. V.

16. §. *Ἐξηγητικὴν etiam exornarunt multi è Græcis ſcriptoribus, & quidem, cùm adhuc ea lingua obtineret.*

Sic, Photio teſte in bibliotheca, ſcripſit Dorotheus περὶ τῶν ξένως εἰρη-

εἰρημένων λέξεων. Etiam περὶ γλωσσῶν egit Pamphilus Alexandrinus, Grammaticus Ἀριστάρχειος, unus ex iis, quos exſcribit Suidas. De iiſdem egere, Simmias Rhodius, Amerias Macedo, Clitarchus, Philoxenus, & tot alii, memorati cùm aliis, tum Athenæo, & Suidæ: à quo & XII illi, è quibus ſua congeſſit, in veſtibulo operis referuntur.

17. §. *Ex iis, qui ſuperſunt, præcipui ſunt nominis Iulius Pollux, Harpocration, Heſychius, Suidas.*

Quorum Pollux Onomaſticon ſuum Cæſari Commodo dicavit. Harpocratio Valerius dictus, Rhetor Alexandrinus, λεξικὸν decem Rhetorum reliquit. Ac vel hic eſt Harpocratio ille, quem Veri imperatoris præceptorem fuiſſe Capitolinus ſcribit: vel is fuerit Ælius Harpocratio Sophiſta; à quo & ipſo Suidas ait actum eſſe de vocibus, quæ Rhetoribus ignotæ. Multa iiſdem verbis tradidit, quibus Athenæus; ut vel hic Harpocrationem, vel is Athenæum exſcripſerit. Nempe æquales fuere, utcumque fortaſſis alter alteri ſupervixerit. Sanè & Athenæus claruit temporibus Antonini Philoſophi, & L. Veri Impp. ac poſtea etiam vixiſſe, arguit, quòd libro XII quædam narret de Commodo Imperatore: idque eâ libertate, ut ad Pertinacis etiam, ac Severi tempora perveniſſe videatur. Heſychii λεξικὸν Græcæ linguæ theſaurum ducebat præceptor in Græcis meus Bon. Vulcanius *. Qui & gentilem, non Chriſtianum, fuiſſe, cenſet †. Mihi ille, quem gentilem fuiſſe Suidas putat, diverſus ab hoc videtur. Sanè lexici ſcriptor tam multa admiſcet è Scripturis, eorúmque Græcis interpretibus, ut non aliud liceat ſuſpicari. Suidas minimùm ante annos vixit quingentos: nempe temporibus Alexii Comneni. Imò, ſi idem eſt Suidas, cujus meminit Stephanus, ſive Hermolaus Byzantius, qui Iuſtiniani Imperatoris temporibus in epitomen redegit, ante annos fuerit millenos. Hoc ſi placet, multa addiderint juniores; quomodo Calepinus toties recoctus varia à variis percepit incrementa. Nec è recentioribus ſuâ laude ſpoliandus Varinus Phavorinus Camers, epiſcopus Nucerinus; qui lexicon ſuum, Ioannis Laſcaris etiam, & Scipionis Carteromachi verſibus meritò prædicatum, Iulio de Medices Cardinali dicavit: ut, quam recens ſit, non poſſit ignorari. Angelus Politianus Græco quodam epigrammate ſic laudat, ut hominem Latinum (Camerinum enim ei patria, ut ajebam) dicat ἀντιπελαργοῦντα nunc ipſam ſuſtinere, atque alere Græciam.

* *annot. in Callim. hymn. Dianæ.*

† *annot. in Call. hymn. Iovis.*

CAPUT VI.

DE EXEGETICE vocum conjunctarum.

1. §. *HActenus de Exegetice vocum ſingularum. Superiùs verò dicebamus, quemadmodum Technice non in privis tantùm vocibus occupatur, ſed etiam in earum ſtructura: ita & Exegeticen non ſolùm vocum ſingularum vim exponere, ſed ſimul conjunctarum. Atque ad hanc partem referendi, qui proverbiorum vim, & originem, enarrant. Quales olim multi fuere magni nominis: ſed quorum ſcripta injuriâ temporum nobis deperierint.*

In his Ariſtoteles fuit, cujus παροιμιῶν librum memorat Diogenes Laërtius, atque alii. A Cephiſodoro tamen, Iſocratis diſcipulo, eóque Ariſtoteli iniquiori, reprehenſus hoc nomine fuit, ὡς οὐ ποιήσας λόγου ἄξιον τὸ παροιμίας ἀθροῖσαι· *quaſi non operæ pretium feciſſet coacervandis adagiis.* Teſtis Athenæus lib. I. Verùm non eo minùs magiſtri veſtigiis inſtitit Theophraſtus: qui & ipſe de Proverbiis ſcripſit; ut indicat Harpocration in Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Sed & idem factum ab altero Ariſtotelis auditore, Clearcho Solenſi: ut ſcimus ex Athenæi Δειπνοσοφ. lib. IV, & VII. Faciléque aſſentior Schotto, etiam apud Theocriti ſcholiaſten, non valde antiquum, in idyll. V, nomen *Clearchi*, pro *Cleanthis*, reponi oportere. Ex Suida diſcere eſt, itidem proverbia collegiſſe Æſchylum, Thæetetum, Ariſtarchum, Demonem: cujus & liber de Proverbiis decimus quartus laudatur ab eo, qui voces Demoſthenicas expoſuit. Atque idem Suidas, & Lamprias in indice librorum Plutarchi, memorant Seleucum περὶ τῶν παρ' Ἀλεξανδρεῦσι παροιμιῶν *. Adhæc Didymi meminit Helladius in Chreſtomathia apud Photium in bibliotheca. Imò ex eo, & Tharræo, ſua ſe compilâſſe, agnoſcit Zenobius. Atque idem, præter Æſchylum, de quo dixi, celebrat quoque Mylonem παροιμιογράφον. Apud Stephanum in Τέρινα etiam videas tractâſſe hoc argumento Apollonidem Nicenum. E Latinis veteribus non occurrit alius, præter L. Appulejum Madaurenſem. Proverbiorum ejus librum ſecundum citat Soſipater lib. II.

* *de proverbiis apud Alexandrinos.*

2. §. *Eorum*,

2. §. *Eorum, qui ad tempora noſtra perdurarunt, duo illi ſunt antiquiſſimi; Zenodotus, ſive potius Zenobius, & Diogenianus Heracleota: quorum uterque vixit temporibus Hadriani Cæſaris.*

De amborum ætate teſtis Suidas. Priorem ſæpius Zenodotum, rariùs Zenobium vocat Eraſmus: nec de priori auctoritas deficit. Nam ipſe prolegomenis in Chiliadas ait, ſequi ſe Ariſtophanis ſcholiaſtem ἐν Νεφέλαις, ubi ſic vocetur. Videtur interim præſtare *Zenobii* appellatio; quando ita Suidas, & ipſius Zenobii codd. Addit Suidas, tribus libris ſua exſcripſiſſe ex Didymo, & Tarrhæo. Alter erat Diogenianus Heracleota, dubium, utrùm ex Ponti, an aliâ Heracleâ. Operis περὶ παροιμιῶν meminit quoque Suidas: ubi manifeſto errore legitur, περὶ πταιμῶν, & περὶ πταιμῶν ſcripſiſſe. Nam ſine dubio adſentiendum Andr. Schotto; qui poſteriori loco περὶ παροιμιῶν corrigit: quod opus hodiéque exſtare dicebamus. Primus verò è codice Electoralis bibliothecæ Palatinæ, & altero V. Cl. Petri Pantini, publici juris fecit Andreas Schottus, vir non uno nomine præclarè meritus de Rep. literaria. Ex hoc Diogeniano adagia ſe in lexicon ſuum transſcripſiſſe, refert ipſe Heſychius in præfatione, quæ eſt ad Eulogium ſodalem.

3. §. *Huicce pari geminam Schottus proverbiorum appendicem addidit; è Vaticana unam bibliotheca, ex Suida alteram.*

Vidit priorem Eraſmus: ſed non ſatis liquet, cur eam *Plutarchi* vocet. Num dicemus, illum cum *Plutarchi* codicibus reperiſſe compactam: atque inde credidiſſe, vel Chæronenſis illius, vel junioris eſſe Plutarchi fœtum? Quicquid iſtius fuerit, ſaltem Plutarchi eſſe ſenioris opus nequit. Nam in Proverbiis numerat adag. LXXXIX, Σαὺλ ἐν προφήταις, *Saul in Prophetis.* Deductum hoc adagium ex I, ſive III Regum cap. X. Vnde proverbium nemo peteret gentilis. Nec vel Lamprias ejus operis meminit Indice operum Plutarchi; nec Plutarcho tribuit ante Eraſmum quiſquam.

4. §. *Superſunt & parœmiæ Michaëlis Apoſtolii: qui non niſi ante annos circiter ducentos vixit.*

Quippe familiaris Gemiſti Plethonis, æqualis etiam Beſſarionis, patriarchæ Niceni. Ac exſtat quoque ejus panegyricus ad Fridericum III Imperatorem. Parœmias illius primus Baſileæ edidit Hervagius anno

anno CIϽ IϽ XXXVIII. Sed duplo auctius id opus prodiit poſtea curâ Petri Pantini, & Andreæ Schotti.

5. §. *E Latinis, quos habemus, præcipuam meruit laudem Deſiderius Eraſmus.*

Cœpiſſe ſe ait hoc proverbiorum argumentum tractare anno CIϽ IϽ. Atque ante obitum decies, & ampliùs, auctius ſemper auctiuſque, divulgavit. Poſt eum multi alii hanc provinciam ſuſceperunt. In his erudita emicat induſtria Hadriani Iunii Hornani; qui Eraſmo octo centurias, & dimidiam adjunxit. Proxima laus videtur Ioannis Alex. Braſſicani, & Ioan. Vlpii. Sed omnes nihil attinet memorare: quando vulgo uno fere volumine cum Eraſmi, & Iunii proverbiis, excudi ſolent.

6. §. *Præterquam verò, quòd proverbiorum notitia plurimùm conferat ad meliùs intelligendos veteres ſcriptores; quæ res ad Grammaticen pertinet: etiam uſus eorum ornatum adfert orationi; quâ parte inſervit arti Rhetoricæ.*

Vide Demetrium περὶ ἑρμηνείας.

7. §. *Nec modò arti Rhetoricæ conducit; ſed, quod longè excellentius, etiam facultati Oratoriæ. Siquidem ea, ob antiquitatem, adferunt majeſtatem, & pondus quoddam, orationi, ad facilè perſuadendum.*

Ideo Ariſtoteles quoque ea lib. I Rhetoricorum * inter argumenta ἄτεχνα † reponit, velut illuſtre teſtimonii genus. Fabius quoque lib. V. cum exemplis conjungit, ac Deorum ſubjungit oraculis. Magnopere etiam vim eorum aperit; quòd, ut ibidem legas, *Non duràſſent æternum, niſi vera omnibus viderentur.*

* *cap. ult. ex vulgari diſtinctione: ſive ſecundùm illam Danielis. Barbari, & Sturmii, cap. 45.*
† *inartificialia.*

8. §. *Multa adhac proverbia hiſtoriæ lucem præbent; uti ipſa viciſſim ex hiſtoria capiunt lucem.*

Quod inde eſt, quia pleriſque ab veteri hiſtoria ſit origo. Quale illud, *Veriora iis, quæ ad Sagram acciderunt. Haut curæ Hippoclidi*, &c.

9. §. *Præcipua verò adagiorum eſt utilitas; quòd magnam partem ad vitæ inſtitutionem pertineant.*

Vſque

Vſque adeò, ut Donatus, ac Diomedes, in adagio τὸ γνωμικὸν requirant; perperam quidem; luculento interim argumento, ſic plurimùm contingere. Atque idem magni Ariſtotelis judicium fuit; ut refert Syneſius, Cyrenenſis epiſcopus, in Encomio Calvitii *: Ἡ παροιμία σοφόν. Πῶς δ' οὐχὶ σοφόν; περὶ ὧν Ἀριστοτέλης φησὶν, ὅτι παλαιᾶς εἰσι φιλοσοφίας, ἐν ταῖς μεγίσταις ἀνθρώπων φθοραῖς ἀπολομένης ἐγκαταλείμματα περισωθέντα διὰ συντομίαν, καὶ δεξιότητα. Παροιμία δὴ καὶ τοῦτο καὶ λόγος ἔχων ἀξίωμα τοῦ ὅθεν κατηνέχθη φιλοσοφίας τὴν ἀρχαιότητα, ὥστε βόειον ἐπιβλέπειν αὐτῇ. Πάμπολυ γὰρ οἱ πάλαι τῶν νῦν εἰς ἀλήθειαν εὐστοχώτεροι. *Parœmia quiddam ſapiens eſt. Quidni enim? cùm Ariſtoteles dicat, parœmias veteris eſſe philoſophiæ, magnâ humanarum rerum calamitate, deperditæ, reliquias quaſdam, partim ob compendium, ac brevitatem, partim ob gratiam quandam, ac dexteritatem, perdurantes. Proverbium enim ſermo eſt dignitatem habens, è philoſophia, unde antiquitatem traxit, depromtam. Adeò ut gravi ac torvo vultu eam intueatur. Veteres enim longè perſpicaciores fuere in veritate cognoſcendâ, quàm qui nunc ſunt.*

* editionis Turnebi pag. 59. ſive Pariſina anno 1712. pag. 85.

CAPUT VII.

Ad puram dictionem comparandam non ſufficere lectionem Grammaticorum: ſed requiri, ut verſemus, & imitemur bonos auctores: & quis ordo in iis ſervandus. Præterea quid de veteribus ſentiendum, qui Grammaticorum curæ ſubjecerunt poëtarum enarrationem, & judicium de ſcriptoribus.

1. §. *Qvamquam verò purè loquendi diſciplina ſolùm verſetur circa artis præcepta, & verborum ſignificationes: non propterea exiſtimandum, ſolùm Grammaticis legendis perveniri ad puri ſermonis laudem. Præterea enim diligenti lectione, & imitatione claſſicorum ſcriptorum, opus eſt.*

Imò ne quidem differenda horum lectio, uſque dum multùm in nobilibus illis technicis, & lexicographis, quos diximus, erimus verſati: ſed verſandi ſunt nobis, ſimulac facilioribus aliquot præceptis, & notitiâ vocum communiorum, fuerimus imbuti; ſic ut jam balbutire Latinè incipiamus. Vbi verò & longiùs paullò provecti erimus, tum demum addemus vetuſtos illos technicos, etymologos, & cæteros vocum explanatores, quò ex iis etiam cauſſas diſcamus ſermonis Latini.

F 2. §. In

2. §. *In legendis auctoribus planè ordo aliquis eſt ſervandus. Nempe à facilioribus incipiendum: ut ſunt fabellæ Æſopicæ, vel colloquia familiaria, aut deſumta ex hiſtoria ſacra; ut ita cum linguæ notitia ſimul pietas, ac boni mores imbibantur. Hinc legendi ſcriptores claſſici: quales è Latinis præcipuè ſunt Cicero, Cæſar, Terentius:*

Scriptor, ut ad nomen ipſum alludamus, *terendus* adoleſcentiæ noctu, diúque.

3. §. *Hinc ad alios, atque alios, deveniendum; idque eo ordine, ut ultimi legantur, qui plurimùm ab felici Auguſti ævo receſſerint.*

Sed de hoc Latinorum ſcriptorum delectu accuratiùs diximus in Partitionibus Oratoriis *. (* *lib. 4. cap. 1. §. 61. ac deinceps.*)

4. §. *Quod de ordine ſtudiorum dicebamus in Latinis; idem in Græcis habet locum. Quare neque hîc ab amplis nobiliorum Grammaticorum commentariis veniendum ad auctores bonos: ſed ab his ad Grammaticos illos. Inque auctoribus præmittendi faciliores.*

Vt, præter fabellas Æſopi, ſunt faciliores dialogi Luciani, nihil moribus noxium habentes. Inde & Ariſtophanes addatur, & cætera Luciani: item Herodotus, & Xenophon; Iſocrates, & Demoſthenes. Ab his ad alios gradum capeſſemus.

5. §. *Olim verborum Græcorum doctrina initio ex Homero, & poëtarum aliis, diſcebatur.*

Vnde apud Sextum Dionyſio Thraci in præceptis Grammatices definitur hæc ars, ἐμπειρία τῶν παρὰ ποιηταῖς, καὶ συγγραφεῦσι, λεγομένων· *experientia eorum, quæ dicuntur à poëtis, ac ſcriptoribus.* Vbi Ptolemæo Peripatetico diſplicet, quòd vocet ἐμπειρίαν. Atque idem improbat Aſclepiades; qui retinet definitionem Dionyſii, exceptâ voce ἐμπειρίας. Porrò ex eo, quòd Dionyſius, & Aſclepiades, poëtis opponant τοὺς συγγραφεῖς; rectè colligit Sextus, intelligi τοὺς καταλογάδην πραγματευσαμένους, *eos, qui proſâ ſcripſere.* Nec multùm abeunt Demetrius Chlorus, & alii;

& alii; qui, ut Sextus ait, maluere dicere, eſſe eam τέχνην τῶν παρὰ ποιηταῖς τε, καὶ τῶν κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν λέξεων εἴδησιν· *notitiam vocum, quæ apud poëtas ſunt, quæque in communi uſu.*

6. §. *Nunc ſatius eſt incipere ab illis, qui proſâ ſcripſerunt. Nam communis loquendi forma, qualis ea eſt, quæ proſa dicitur, eſt fundamentum dictionis Poëticæ; quæ peculiaris lingua eſt, ac ferè figurata; ut per vulgarem illam debeat exponi. At priùs neceſſe eſt intelligi poëtarum interpretes, quàm nos poſſe poëtas intelligere ſperemus. Olim autem diſpar erat ratio; quia tum lingua Latina, ac Græca, erant vernaculæ, ut interpretum linguam noverint à pueritia.*

Quare, ſi rem accuratè inſpiciamus, non alius nunc ordo eſt ineundus, ac olim. Nam ætatis ſolùm, non ordinis eſt diſcrimen. Olim quippe linguam vulgarem à teneris diſcebant unguiculis; grandiuſculi ad poëtas animum appellebant: nos grandiuſculi acquirimus notitiam linguæ vulgaris, ac natu majores diſcimus poëtas.

7. §. *Ordinem hunc etiam natura comprobat. Prius enim eſt ſimpliciter loqui, quàm ornatè; prius ornatè, quàm metro.*

Triplex quippe eſt ſtudium ſermonis à natura nobis datum: loquendi emendatè, ornatè, & modulatè. Vnde tres illæ artes, Grammatice, Rhetorice, Metrice: quarum poſterior priorem ſemper continet: quomodò in circulis circa centrum idem deſcriptis major ſemper continet minorem. Itaque à Grammatice adſcendimus ad Rhetoricen, quæ emendato ſermoni adjungit ornatum: à Rhetorice adſcendimus ad Verſificatoriam. Sic liceat eam appellare, quæ ſermoni emendato, comtóque, metrum ſuperaddit.

8. §. *Nec aſſidua bonorum ſcriptorum lectio ſufficit: ſed etiam requiritur imitatio, ſecundùm illud,* Solus & artifices qui facit, uſus erit.

Cujuſmodi ea imitatio eſſe debeat, jam plures tradidere: in his Sebaſtianus Foxius Morzilius Hiſpalenſis libris duobus, quos de imitatione, ſeu de informandi ſtyli ratione inſcripſit. Atque hi non ad puram modò, ſed ornatam etiam orationem, atque adeò planè oratoriam,

muniunt viam. Vide commentariolum noſtrum de Imitatione oratoria, ac poëtica, & veterum recitatione.

9. §. *Hæc doctrina de puro ſermone bonam nobis primæ ætatis partem abſumit. Quod olim non erat neceſſe: præſertim in Græcia: quia, ut diximus, linguam Græcam, quâ artes omnes, ac philoſophia ipſa tradita eſt, pene cum lacte hauriebant.*

Eáque potiſſima eſt ratio, cur olim ad tantum faſtigium pervenerint philoſophi in Græcia. Nam bonos annos, quos in Latinæ, Græcæque, linguæ ſtudio inſumimus, illi matheſi, ac philoſophiæ impendebant.

QVia ſatis ex his liquet, quæ requirantur purum ad ſermonem comparandum: ab Grammatice jam ad proximas abirem diſciplinas; niſi manum injicerent aliqui, qui latiùs, quàm nos fecimus, Grammaticos limites extenderunt. Hoc autem trifariam faciunt. Primùm, quia per *Methodicen* non ſolùm intelligunt præcepta bene loquendi, ſive puri ſermonis: ſed etiam de tropis, & ſchematibus: item de modulatione carminis. Sed cur ea, propriè ſi loqui velimus, non ſint pars Grammatices; mox dicam, ubi ad artem Rhetoricam, & Metricam, fuerit deventum. Alterum eſt, quòd per *Exegeticen* intelligunt non ſolùm, quæ ad ſignificationes vocum pertinent; ſed enarrationem quoque ſcriptorum; præſertim poëtarum. Sic Fabius lib. I, cap. IV: *Hæc profeſſio breviſſimè in duas partes dividitur; rectè loquendi ſcientiam, & poëtarum enarrationem.* Hanc ſub alio etiam nomine alii ſubjiciunt Grammaticæ: ut ex Sexto Empirico mox videbimus. Opinio hæc inde orta eſt, quòd Grammatici poëtas explicarent, & alios ſcriptores: poëtarum verò, oratorum, hiſtoricorum ſcripta, referta ſint multis ad rerum naturam, & alias ſcientias, pertinentibus. Verùm parum cogitarunt, Grammaticum non enarrare iſta ex Grammaticis; ſed aliis ſcientiis: eóque propriè iſta pertinere ad alios; uti aſtrologicorum explicationem ad aſtrologum; medicarum rerum ad medicum; atque ita in cæteris: in quibus Grammaticus cæcutit; niſi idem aliis ſit ſcientiis imbutus. Nempe Grammaticus, quatenus Grammaticus, ſolùm judicium fert de iis, quæ ad verborum curam pertinent: vel, ſi per Grammaticen intelligatur φιλολογία, de iis præterea, quæ ad hiſtoriam vel veram, vel fabularem referuntur; vel inde dependent: ut ſi ex phraſi, hiſtoria, vel fabula, liqueat de loci emendatione; vel an liber, aut verſus ſit genuinus. Sic igitur ſtatuendum, diſtributionem

nem

nem Grammatices ab iis allatam, non eſſe petitam ex natura artis, ſed profeſſione artificum; qui temporibus veteribus etiam poëtas enarrabant; non ſolùm ope Grammatices; ſed aliarum etiam ſcientiarum, quas ſibi multo ſtudio comparârant. Tertium quoque eſt, in quo ab iis abeamus; uti quòd Grammatices etiam partem faciant κριτικήν: quam ita appellant, quia de omnibus ſcriptoribus, poëtis præcipuè, judicium ferat. Atque hanc ſententiam etiam adducit Sextus Empiricus: ſed aliter nuncupat. Locus eſt adverſus Grammaticos cap. IV: ubi cùm primam Grammatices partem feciſſet τεχνικήν, ſive *artificioſam*; alteram ἱστορικήν; tertiam nominat ἰδιαίτερον, ſive *magis propriam*. Eámque ait exponere difficilia omnia in poëtis, & aliis ſcriptoribus: item germana diſtinguere ab adulterinis. De poetarum enarratione quod ait, ſatis excuſſimus, cùm de ἐξηγητικῇ diceremus. Ad judicium quod attinet de ſcriptis, aut verſibus genuinis; ſunt quidem aliquæ in iſto etiam Grammatici partes; ut ſi ex impura dictione colligat, aliquid non eſſe germanum: item partes ſunt philologi, ut ſi de eo ſtatuat ex ἀνιστορησίᾳ, vel quia ſcriptor meminerit illorum, qui longe poſt vixerint: ſed majores partes ſunt ejus, qui πολυμάθειαν profiteatur: qualis ex matheſi quoque judicium faciet: maxime verò, ſi quis præterea philoſophiam, medicinam, juriſprudentiam, animo ſit complexus. Nam & poetæ, atque alii, etiam admiſcere, vel tangere quædam ſolent, ex penitiori philoſophia, & ejus ſtolonibus, depromta. Atque hæc ſatis oſtendunt, alios eſſe Criticos, alios Grammaticos: quod etiam Cratetis judicium fuit; ut Sextus Empiricus ait adverſus Grammaticos cap. III. Vide & fuſe eundem de iſto differentem cap. XIII. Pluribúſque hoc oſtendam, cùm de Philoſophiæ ſtolonibus diſſeram.

CAPUT VIII.

DE ARTE RHETORICA.

I. §. *Habemus de puritate: nunc videamus de cura ornatus; circa quem ars Rhetorice verſatur.*

Nec de nihilo putandum, quòd *artem* potius dicam, quàm *facultatem*; cum plurimum hæ diſtent. Ars Rhetorice ſolum agit de interno ſermonis ornatu: non item de externo; cujuſmodi eſt à pronunciatione, ſive actione idoneâ. Ac multò minus tractat de inventione argumentorum ad perſuadendum aptorum; vel de eorum οἰκονομίᾳ, ſive diſpo-

diſpoſitione. At univerſa iſtæc complectitur facultas Rhetorice, ſive Oratoria, quæ & Eloquentia dicitur. Tam grande diſcrimen proficiſcitur à materia, & fine diverſo. Omnis materies quodammodo eſt capax ornatus: qui hoc unum præſtat, ut quid ſuaviùs accidat ad aures. Hoc locum quoque habet in epiſtola familiari de prædioli ubertate, & elegantiâ, de villici fuga, in nuncio de morte conjugis, vel fratris, vel ludis in urbe propediem futuris: item de ſiderum natura, vel animalium, aliiſque hujuſcemodi. At Oratoria facultas proprie regnat in ſenatu, vel judiciis, vel ad populum; inque judiciis agitur de juſto, & injuſto; in deliberationibus de honeſto, & turpi; utili, & inutili. Vnde Oratores non tam prodeunt ex Rhetorum Gymnaſiis, quàm Philoſophorum ſpatiis: ut Cicero etiam in Oratore teſtatur. Idem ex eo cognoſcimus, quòd Cicero, & alii, Oratoriam definiunt ſcientiam prudenter, copioſe, ornatéque dicendi. Vt omnino ad prudentiam politicam pertineat. Hæc enim partim in actione, partim in oratione civili, attenditur: quemadmodum pleniùs explicabitur, cum de philoſophia practica, & variis ſtudiis ex ea prognatis, dicetur.

2. §. *Partes artis Rhetoricæ ſunt duæ. Prior tradit generalia Elocutionis præcepta, non habitâ ratione materiæ, vel characteris. Eſtque hæc partim de compoſitione, partim dignitate. Compoſitio vel eſt de junctura, ſive literarum concurſu: vel de periodo, ac numero. Dignitas eſt de tropis, & ſchematibus. Pars Rhetorices altera continet præcepta ſpecialia pro diverſitate materiæ, ac characteris.*

Quemadmodum in domo exſtruendâ partim ad ea attenditur, quæ eam firmiorem reddant, partim quæ elegantiorem: ita in oratione condendâ ſtudemus, ut ea ſit tum pura, tum venuſta & elegans. Sed conditor orationis prius præſtat, quatenus eſt Grammaticus: poſterius, quatenus idem eſt Rhetor. Vtcunque enim ſint diverſa artificia, in eodem tamen artifice concurrunt. Hæc venuſtas obſervatur, tum in compoſitione; quæ juncturam, periodum, & numerum comprehendit: tum dignitate; quæ tropos, & ſchemata adſumit. Interim ſingula horum variare debent pro argumento, & genio cujuſque. Vnde varius character; tenuis, medius, ac ſublimis. Eáque ſpecialis doctrina quaſi Colophonem imponit arti Rhetoricæ.

3. §. De

3. §. *De elocutione, ſive ornatu, præcipua Gorgiæ, & aliorum Sophiſtarum, cura eſſe ſolet.*

Imò & Iſocrates hac parte erat nimis anxius. Itaque ut fucatam, & calamiſtris inuſtam, meretrici ſimilem dicebat Cæſar Scaliger: qui Platonicam dictionem matronæ gravi, ac decoræ: Ariſtotelicam virgini honeſtæ conferebat.

4. §. *Scriptores de Elocutione exſtant complures. Pauca, ſed bona, tradidit Ariſtoteles in Rhetoricorum tertio. Longè verò accuratiùs, ac fuſiùs, de ea tractarunt juniores. Ex iis ſuperſunt, Dionyſius Halicarnaſſenſis in Criticis, ac Rhetoricis; Hermogenes* περὶ ἰδεῶν; *Demetrius Alexandrinus, qui vulgò Phalereus; Longinus* περὶ ὕψους. *Item è Latinis, Tullius, Rutilius Lupus, Quinctilianus, Aquila Romanus, Iulius Rufinianus, Ruffinus.*

De hiſce abunde diximus lib. de natura Rhetorices, & Rhetoribus antiquis.

5. §. *Plerique Grammatici veteres hanc ornandæ dictionis curam magnâ ex parte ſibi vindicarunt. Vt qui de tropis, & ſchematibus, egerint in Grammaticis Inſtitutionibus.*

Factum hoc à Chariſio lib. II, Diomede lib. II, item Donato; ut mittam juniorum non paucos.

6. §. *Ac de tropis quidem nolim cum iis ſerram reciprocare. Quippe Grammatici eſt interpretari ſignificationes verborum. At hoc accuratè fieri nequit, niſi doceatur, quæ propria, ac princeps fuerit ſignificatio; quæ aliena: & qua de cauſſa in aliena ſumatur: cauſſæ verò iſtæ pro natura troporum variant.*

Siquidem vel in alienam ſignificationem vox transfertur ob ſimilitudinem; ut in metaphora fit: vel ob vinculum non eſſentiale quidem, attamen quale eſt rei, & ejus, quod rei ineſt, vel adeſt: quemadmodum ubi unum eſt cauſſa externa, alterum effectum; vel unum eſt ſubjectum, alterum adjunctum; cujuſmodi permutat metonymia: vel ob nexum οὐσιώδη*; ſicuti quando unum eſt totum, alterum pars; qualium ſignificationem invertit ſynecdoche. Hæc in ſignificationibus vocabulorum

* *eſſentialem.*

bulorum exponendis ſedulò diſtinguere debet Grammaticus; quandò plurimùm ea res facit ad naturam vocum meliùs intelligendam; cùm eadem vox aliud poſſit ſignificare propriè, aliud κτ̀ μεταφορὰν, aliud κτ̀ μετωνυμίαν; aliud κτ̀ συνεκδοχήν. Vnde tantus ſæpe interpretum diſſenſus; præſertim in Hebræis.

7. §. *Verùm diſpar eſt ſchematum ratio: ubi non attenditur ornatus ab inverſione ſignificationis; ſed formis aliis, orationem velut coloratâ veſte induentibus, vel geſtuum diverſitate quaſi animantibus. Quæ nihil ad Grammaticum; prout quidem id vocabuli nunc ſumimus.*

Sic enim munia ſua explêrit, ſi tradat, ſine quibus purus eſſe ſermo non poſſit. Alia ſi addat, jam aliena invadit.

8. §. *Olim tamen Grammatici quidam, ne ſchematum quidem doctrinâ contenti, etiam profitebantur dicendi elementa, quæ Græci vocant* προγυμνάσματα.

Vnde & Priſcianus Grammaticus de Præexercitamentis ſcripſit.

9. §. *Sed omnino prudentiùs alii eâ parte cedebant illis, qui propria hæc artis eſſe dicerent, à qua Rhetores vocarentur.*

Parum interim refert, utrùm à Grammaticis ea, an à Rhetoribus, hauriantur; dummodò ſuo tempore diſcamus: hoc eſt, ubi in verborum proprietate, ac differentiis, mediocriter erimus verſati, & aliquem etiam in hiſtoriis, ac fabulis, fecerimus progreſſum. Antea id conari ſit operam ludere. Notum illud Comici *: *Sine pennis volare haut facile eſt.*

* *Plaut. Pœn.*

CAPVT IX.

DE ARTE METRICA.

1. §. *Vidimus de ſermone puro, ornatóque: qualis in proſa etiam eſſe debet. Venio nunc ad metrum; quod præſtat, ut quid carmen & ſit, & dicatur.*

Habet quidem & numerum Orator: ſed is diverſus eſt à poëtico: nec

Digitized by Google

nec *metrum*, ſed *rhythmus* vocatur. Quæ duo quomodo differant, expoſui lib. IV Inſtit. Orat. cap. IV, ſect. II.

2. §. *Quemadmodum verò plerique ex Grammaticis antiquis ſibi vindicarunt artem Rhetoricam: ita & nonnulli putarunt, Grammatices partem eſſe rationem condendi carminis.*

Hinc Seneca epiſt. LXXXVIII: *Grammaticus circa curam ſermonis verſatur; &, ſi latiùs vagari vult, circa hiſtorias; jam, ut latiſſimè fines ſuos proferat, circa carmina.* Mox etiam tria hæc conjungit, verborum diligentiam; hiſtoriarum, fabularúmque notitiam; & legem, ſive modificationem verſuum. Et Diomedes quidem, ex tribus rei Grammaticæ libris, tertium poëticæ impendit. Pluréſque alios mox referemus.

3. §. *Noſtra verò hæc ſententia eſt, licere adverſus Grammaticum lineam poſcere, ſi profiteatur, non alia tradere ſe velle, quàm illa ſuæ artis, atque interea doceat artem metricam. Si enim Grammatici ſolùm fuerit explicare, tum quid unaquæque vox ſignificet; tum vocum ἀναλογίαν, & ἀνωμαλίαν, & quæ alia pertinent ad præcepta puri ſermonis: Metrica ars ſtatui nequit Grammatices pars; cùm aliud ſit purè, aliud ornatè, aliud metricè loqui.*

Interim, ne videamur λογομαχεῖν; agnoſcimus lubentes, Metricam etiam dici poſſe Grammaticæ partem; ſi cum Seneca, Fabio, & veterum aliis, eo nomine intelligamus Philologiam. Hæc enim præter pure loquendi peritiam, ulteriorem etiam ſtyli curam comprehendit: eam nempe, quam arti rhetoricæ, ac metricæ, debemus. Imò & hiſtoriam, tum veram, tum fabularem, ſuo ambitu complectitur. Denique, tam latè ab antiquis ſumi ſolet, ut Grammatices, ſive Philologiæ partem facerent Criticen, ſcientiarum omnium difficillimam: ut quæ de cunctis ſcriptoribus, præcipue poëtis, judicium promittat; neque id universè modò, ſed etiam de ſingulis, quæ, in iis legendis, veniant in controverſiam. Quæ de iſto ſententia ſit noſtra, jam antea expoſuimus.

4. §. *Metricæ artis utilitas eſt, quòd, quæ involvantur numeris, & quaſi claudantur, ea tum majori legantur voluptate, atque audiantur, tum diutius retineantur.*

Sanè oracula, & ſalubria vitæ præcepta, non aliâ de cauſſâ numeris incluſere; quàm quia & ſuaviùs, & altiùs, in pectus deſcenderent.

5. §. *Partes artis metricæ ſunt duæ: una communis, ſive eorum, quæ omni metro competunt: altera propria, ſive illorum, quæ certi ſunt metri.*

In priori partim agitur de pedibus, unde metrum conſtat: partim de metri definitione, & quomodo à rhythmo diſtinguatur: partim de metri affectionibus; ut ſunt tres iſtæ; cæſura, quales triemimeris, penthemimeris, &c. καταληξις, ſive depoſitio, cujus ratione verſus dicitur acatalecticus, catalecticus, &c. dimenſio, quæ per μονοποδίαν fit, vel διποδίαν. Altera pars diſtinctè agit, tum de unius generis verſibus; uti de carmine heroico, jambico, trochaico, choriambico, ac cæteris: tum de carmine ex diverſis metris compoſito, & vario ejus diſcrimine pro colis, & ſtrophis.

6. §. *Metrorum non unus eſt inventor; ſed pro metrorum varietate ſunt alii, atque alii.*

Heroico nihil antiquius apud Græcos. Hoc inveniſſe creditur Phanothea, una ex Apollinis vatibus: quæ ſub Abante Argivo, vel Acriſio, vixiſſe dicitur. Iambum, ut ajunt, Ananias reperit, perfecit Archilochus Parius. Quis auctor ſit Pherecratii, Archilochii, Anacreontei, Sapphici, Phalæcii, Glyconii, Aſclepiadei, Alcmanii, ipsâ appellatione indicari videtur. Credibile tamen eſt nomen interdum datum, non ab auctore; ſed eo, qui præcipuè illud nobilitârit.

7. §. *Ex Græcis, artis metricæ ſcriptoribus, præcipua eſt laus Hephæſtionis.*

Sub Hadriano Imper. claruit, & cum Scauro, ac Harpocratione, inter Veri Imper. præceptores reponitur à Capitolino.

8. §. *Ex Latinis hanc artem ſuaviſſimis verſiculis conſtrinxit Terentianus Maurus, Syenes in Ægypto præfectus. Proſâ de eâdem egere, Diomedes libro* IV, *duo Marii, Victorinus, & Plotius, Servius in Centum metris ad Albinum. Adhæc Cæſius Baſſus, & Atilius Fortunatianus.*

Vt

Vt Cenſorinum præteream, vel quiſquis ille fragmenti à Carrione editi cum Cenſorino auctor. Sed & Priſcianus tractavit de metris Comicis; ac particulatim de Terentianis Rufinus. Atque hactenus de ſermonis puritate, ornatu, metro: in quibus primam Philologiæ partem verſari dicebamus.

CAPVT X.

De Philologiæ parte altera, quæ Hiſtorice dicitur: ac primùm de ejus diviſione in Geographiam, Chronographiam, Genealogiam, & Hiſtoriam propriè dictam.

1. §. *Altera Philologiæ cura eſt enarratio hiſtoriarum. Vnde ea* Hiſtorice *dicitur. Propriè autem hiſtoria eſt rei geſtæ expoſitio. Sed laxiùs nunc eo nomine etiam antiquitates, ritus, ac jus antiquum, intelligimus. Nempe eo, quòd hæc, etſi diverſa ſint, arctiſſimo tamen vinculo cohæreant. Quin & fabulæ eo nomine continentur.*

De hac Philo περὶ τῆς εἰς προπαιδεύματα συνόδου· Γραμματικὴ ἱστορίας τὰς παρὰ ποιηταῖς, καὶ συγγραφεῦσιν ἀναδιδάξασα, νόησιν καὶ πολυμάθειαν ἐργάσεται. *Grammatica hiſtorias, quæ apud poëtas, & alios ſcriptores ſunt, enarrans, variam eruditionem conferet.* Videmus ut non ἁπλῶς Hiſtorias dicat, ſed addat, quæ leguntur apud Poëtas, & alios ſcriptores; ex quibus Hiſtorici κατ᾽ ἐξοχὴν συγγραφεῖς dicuntur. Quo ſatis indicat, ſe *Hiſtoriæ* nomine non veras modò, ſed etiam fabuloſas narrationes complecti. Quod pluribus mox explicabimus.

2. §. *Studium hoc antiquitate etiam commendatur. Nec enim hiſtoriâ Moſaicâ ſcriptum ullum vetuſtius eſt.*

Vt valde erret Plinius lib. VII cap. LVI; ubi hiſtoriam ait à Cadmo Mileſio inventam. Nam Cadmus ille, ut paullo junior Orpheo fuerit, quod apud Suidam legere eſt; tamen ſic quoque penè ſeculis tribus diſtet à Moſe. Reverâ autem vixit paullo ante expeditionem Perſarum in Græciam; ut teſtis eſt Flavius Ioſephus priori contra Apionem libro. Ita ut Cadmus, qui antiquiſſimus eſt Græcorum Hiſtoricus, ſit nongentis annis recentior Moſe.

3. §. *Materia hiſtoriæ eſt quadruplex. Nam vel eſt locorum, vel temporum, vel generis, vel actionum. De locis eſt Geographia; de temporibus, Chronographia; de genere, ſeu ſtirpibus, Genealogice. Suntque hæ tres quaſi faces hiſtoriæ de actionibus: quæ quartum obtinet locum; ac præcipuè nomen* Hiſtoriæ *meretur.*

Præit ad hanc diviſionem quadripartitam Aſclepiades apud Sextum Empiricum. Vbi hiſtoriam ait verſari circa perſonas, actiones, loca, tempora: perſonas verò eſſe divinas, humanas, heroïcas. Ac convenit Varro *, cùm omnia vocabula referri ait, ad quatuor has claſſes; corpus, actionem, locum, tempus. Sed omnium apertiſſimè Euſtathius, Theſſalonicenſis Epiſcopus, commentario ſuo in Dionyſium de ſitu orbis. Vbi hiſtoriam dividit in τὸ τοπικὸν, χρονικὸν, γενιαλογικὸν, ἢ πραγματικὸν. Propriè autem hiſtoria eſt, quæ τὸ πραγματικὸν exponit. Ejus verò quaſi oculi, aut faces, ſunt γενεαλογία, γεωγραφία, & χρονολογία.

* lib. 4 de L. L.

CAPVT XI.

De Geographia, ac ejus origine, & uſu; deque veteribus Geographis, tum Græcis, tum Latinis.

1. §. *Geographia deſcribit, tum Oceanum, ac maria; tum continentes, inſulas, ac peninſulas.*

Nimirum agit de tota ſphæra terreſtri: eóque non modò terrarum ſitum depingit, quæ proprie ſit γεωγραφία, ut vocabulum indicat: ſed etiam aquarum, quæ dicitur ὑδρογραφία.

2. §. *Continet* γεωγραφία χωρογραφίαν, *&* τοπογραφίαν: *quarum illa regionem quampiam, hæc aliquem locum ob oculos ponit.*

Sic χωρογραφίας ſit, ſi exponas ſitum Græciæ: at τοπογραφίας fuerit, ſi deſcribas Tempe Theſſala.

3. §. *Eſtque geographia miſta ex hiſtoria naturali, & civili.*

Nam ut loca à natura, ita oppida ſunt ab hominibus.

4. §. *Vt*

4. §. *Vt geometria cœpit à geographia: ita hæc à geodæſia: quæ primordia ſua Ægyptiis debet.*

Quippe hi terris à Nilo irrigatis, terminiſque poſtea alluvione turbatis, de agrorum finibus, ac limitibus conſtituendis, agere cœperunt. Id fieri non potuit ſine menſuratione terræ: unde nomen γεωμετρίας. Vt γεωδαισίας à diviſione ejus, quæ fit limitibus agrorum cuique aſſignatis.

5. §. *Tanta verò eſt geographiæ neceſſitas, ut ſine ea nec ſcriptores ſacri, nec externi, poſſint intelligi.*

Nam quis locorum ignorans intelligat peregrinationes patriarcharum in Geneſi deſcriptas? aut populi Iſraëlitici pugnas cum gentibus vicinis? aut minas Ieſaiæ interminantis excidium Babyloniis, Aſſyriis, Moabitis, Ammonitis, Syriis, Idumæis, Tyriis? aut de Chriſto in Nazareth concepto, in Bethlehem nato, in Capernaum habitante, Lazarum ſuſcitante in Bethania, filium viduæ in Nain, ac tot Palæſtinæ locis concionante, & miraculis ſuam confirmante doctrinam, tandem Hieroſolymis crucifixo in monte Calvariæ, è monte Olivarum adſcendente in cœlos? aut peregrinationem Pauli in Actis memoratam? aut in Eccleſiæ hiſtoria Sanctorum Patrum vitas ac martyria, & de conciliis habitis tam variis terrarum locis? Quodque primùm à Belo in Chaldæa Babylone dicitur imperatum, à Nino in Nini urbe, quæ Ninive dicitur Hebræis: poſtea in Media Ecbatanis: hinc Perſepoli in Perſia? aut cùm dicitur Perſas Helleſpontum junxiſſe ponte, Athon perfodiſſe, pugnâſſe cum Græcis ad Thermopylas, in campis Marathoniis, ad Salaminem, Mycalen, Plateas? Ac par ratio de Æneæ, & Vlyſſis peregrinatione: de expeditione Alexandri Magni: de armis à Romanis per tot regiones circumlatis. Mitto cætera; quæ omnia referre longum foret.

6. §. *Homeri ætate quaſi incunabula Geographiæ fuerunt.*

Valde interim, pro illis temporibus, fuiſſe intelligentem Geographiæ, partim Hipparchi, & aliorum auctoritate, partim perſpicuis argumentis, comprobat Strabo libro 1.

7. §. *Primi, qui Geographiam poſt Homerum attigere, philoſophi fuerunt; ut Anaximander Mileſius, ejuſque civis Hecatæus:*

item Democritus, Eudoxus, Ephorus, Dicaarchus, aliique compluresː & his ætate poſteriores, Eratoſthenes, Polybius, Poſidonius, philoſophi & ipſi.

Dicam de ſingulis, &, ratione temporis habitâ, alios interſeram, nondum memoratos nobis. Vt auctor eſt Strabo, initio Geographicorum, poſt Homerum primi hanc ſcientiam excoluere Anaximander Mileſius, Thaletis diſcipulus; & civis ejus Hecatæus; ut idem poſtea refert ex Eratoſthene. Atque addit, primum fuiſſe hunc Anaximandrum, qui Geographicam ediderit tabulam. Vnde de eodem ſic Laërtius *, Γῆς, καὶ θαλάσσης περίμετρον πρῶτος ἔγραψε· *primus terræ, mariſque, circuitum deſcripſit.* Claruit iis temporibus, quibus Romæ regnabat Servius Tullius. Anno ſecundo Olympiadis LVIII annum agebat LXIV; ut ex Apollodori Athenienſis Chronicis ab Laërtio proditum eſt. Hecatæus Mileſius illuſtre ſibi nomen paravit περιηγήσει Aſiæ, & Europæ; quarum meminit Athenæus: Libyæ item Stephano memoratæ. Rufi Avieni ætate etiamnum exſtitiſſe, arguit, quòd dicat, ſe eum ſequi in deſcriptione oræ maritimæ.

* *in ejus vita.*

Temporibus Xerxis, Artaxerxis Longimani, ac deinceps, Democritus Mileſius magnum nomen peperit variis monumentis: in quibus & Κοσμογραφία fuit, teſte Laërtio.

Regnante Artaxerxe, cui Μνήμονος cognomen, Eudoxus reliquit τὴν γῆς περίοδον, Athenæo, & aliis, crebrò laudatam.

Proximè poſt eum, inter Geographos, etiam à Strabone, Ephorus reponitur. Is multa ad temporum ſitum pertinentia inſperſerat illis XXX libris, quibus ſeptingentorum, & quinquaginta annorum hiſtoriam de geſtis, tam barbarorum, quàm Græcorum, complexus erat. Non tamen magnam adeò peritiam ſtudii habuiſſe Geographici, legere eſt apud Diodorum Siculum, & Flavium Ioſephum: quorum ille inſcitiam de Ægypto, alter de Iberis arguit. Iſocratis fuit diſcipulus; ut claruerit ſub Artaxerxe Ocho, & deinceps.

Darii Codomanni, & Alexandri Magni temporibus claruit Scylax Caryandenſis: cuius ſupereſt γῆς περίοδος, ſive περίπλους. Iſtoc opere non ſolùm agit de illis intra columnas Herculis; ut ex vulgatis Suidæ codd. aliquis poſſit exiſtimare; ſed etiam extra eas. Eum multis locis emendavit, Notiſque illuſtravit, filius meus Iſaacus Voſſius. Eum, ſi voles, adi.

Dicæarchus Meſſenius, Ariſtotelis diſcipulus, Theophraſto inſcripſit libros tres de populis Græciæ, & moribus, ac civitatibus. Hodieque inde

inde quædam ſuperſunt. Firmat & Suidas; qui ſcripſiſſe ait καταμέτρησιν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ὀρῶν *. Nequehocilli uſque adeò operoſum; quia, ut Plinius ait lib. II, cap. LXV, *Regum curâ montes permenſus fuit.* ** dimenſiones montium in Peloponneſo.*

Temporibus Ptolomæi Philadelphi fuit Pytheas Maſſilienſis; qui condidit opus de ambitu terræ.

Item Hanno Carthaginenſis; qui olim Periplum Africæ Punicâ conſignavit linguâ. Ea Græcè reddita perduravit.

Temporibus Ptolemæi Euergetæ claruit βῆτα illud eruditorum Eratoſthenes Cyrenæus: qui inter alia γεωγραφίαν condidit; inque eam etiam Timoſthenis, paullò ſe antiquioris, librum de portibus tranſtulit.

Polybius †, cui inter Geographos, poſt Eratoſthenem, à Strabone datur locus, non quidem de geographia libros ſcripſit: ex iis tamen, quæ in hiſtoriarum opere admiſcet, abunde videmus, quantum huic ſtudio operæ dederit. Claruit temporibus Ptolomæi Philometoris. *† Vide de eo Strabonem lib. I. & XVII.*

Artemidorus Epheſius, qui XI lib. periplum orbis complexus, temporibus fuit Ptolemæi Lathyri: ut quem Olympiade CLXIX floruiſſe, in περιηγήσει ſua dicat Marcianus Heracleota; ſcriptor temporis incerti; ſed Stephano etiam in Ethnicis memoratus. Hujus Marciani περιήγησιν carmine ſcriptam jambico primus edidit David Heſchælius: uti & ejuſdem περίπλουν maris, tum Eoi, tum Occidentalis; atque inſularum etiam, quæ eo continentur.

Polybio ſubdit idem Strabo Poſidonium. Credo, is Apameenſis fuit, quem Cicero Rhodi audivit; ut tempore ejuſdem Lathyri, imò & Auletæ, vixerit. Movet, quòd Strabo recenſet philoſophos, geographiæ peritos. At hic in philoſophia Stoica excelluit; ut ex Athenæo, & Suida, conſtat. Adde quòd Polybio proximè ſubjungitur. At Apameenſis hic hiſtoriam ſuam, quæ libris conſtabat LII, inde eſt exorſus, ubi deſiit Polybius: quemadmodum ex Suida ſcimus. Hoc ſi non eſt, fuerit Poſidonius Olbiopolita: quem idem Grammaticus tradit hiſtorica, ac geographica varia, reliquiſſe. Nam præter Atticam hiſtoriam, condidit Libyca lib. XI, atque egit de regione Tyria, item de Oceano, & terris illi vicinis.

Sub Auguſto, vel non multò poſt, claruit Iſidorus Characenus. Parthiam deſcripſit; unde σταθμοὺς Παρθικοὺς primus edidit Heſchælius. Patria ei Charax; non urbs ejus nominis, quæ in Taurica Cherſoneſo, ſecundùm Ptolemæum: ſed quam idem in Parthia agnoſcit. Parthus igitur fuit; ut optimè potuerit Parthiam deſcribere. Meminit exilii Tiridatis, Parthorum regis. Nam ubi Heſchælius edidit Ἐλειρηδάτης, in Regio Pariſienſi codice eſt ἡ Τιριδάτης. Vnde ætatem cognoſcimus.

Præ-

Præſertim cùm Plinio toties memoretur. Vt eo antiquiorem eſſe, neceſſe ſit.

8. §. *Sed præcipuè juvabunt, qui poſt hos vixere; Strabo Amaſenus, & Claudius Ptolemæus; paulloque Strabone antiquior Dionyſius περιηγητὴς, in quem utilis exſtat commentarius Euſtathii, Theſſalonicenſis Epiſcopi. Præclarè etiam Arrianus Nicomedienſis condidit gemini maris periplum. Docebit etiam non pauca Stephanus, ſive Hermolaus Byzantius in Ethnicis.*

Ætatem Dionyſii ejus, cujus περιήγησιν cum Euſtathii Theſſalonicenſis commentario habemus, indicat, quòd ab Cæſare Auguſto, in Parthos, & Arabas ituro, in Armeniam fuerit præmiſſus; teſte Plinio lib. VI, cap. XXVII. At ſatis prædicari nequit doctrina, & induſtria Strabonis Amaſeni, ſcriptoris graviſſimi; quem Stratonem vocari debere, perperam in Peripateticis ſuis Diſcuſſionibus contendit Franciſcus Patricius. Nec inutile ſit jungere Græcam ejus epitomen. Arrianus Nicomedienſis Epicteti diſcipulus fuit, ac ponti Euxini, & maris Erythrei periplum dicavit Cæſari Hadriano. Nec ſatis quis laudârit operam Claudii Ptolemæi: quem in geographicis diviniſſimum, ac ſapientiſſimum virum appellat Heracleota Marcianus initio peripli. Fuit Ptolemæus temporibus Marci Aurelii Imperatoris. Hermolaus Byzantius redegit in compendium Stephani opus de populis, & civitatibus; atque id dicavit Iuſtiniano Imperatori.

Sub Conſtantino Duca, uxore Eudoxia, Romano Diogene, & Michaële Duca, claruit Michaël Pſellus: cujus de terræ ſitu, figura, & magnitudine, opuſculum Mſum eſt in bibliothecis Clariſſimorum Virorum, Iacobi Sirmondi, & Patricii Iunii.

Extremis Græcorum Imperatorum temporibus fuit Georgius Gemiſtus, Beſſarionis, & Michaëlis Apoſtolii æqualis. Ex Geographicis ejus laboribus ſupereſt in Regia Pariſienſi bibliotheca emendatio aliquot errorum Strabonis. In bibliotheca item Oxonienſi deſcriptio Græciæ, uti & Peloponneſi: hæc ex Ptolemæo; illa ex Strabone; ut non multùm juvare eum poſſit, qui jam fontes adierit.

Præter iſtos alii etiam non pauci inediti adſervantur in bibliothecis publicis, ac privatis. In his etiam eſt Agathemeri Orthonis hypotypoſis Geographiæ: quam, inter alios hujus argumenti ſcriptores, filius Iſaacus Voſſius juris faciet publici. De Græcis hactenus.

9. §. E La-

Digitized by Google

9. §. *E Latinis præſtantiſſimi ſunt Pomponius Mela, & Plinius Secundus.*

Cicero ad Att. lib. II epiſt. VI refert, ſe aliquando meditatum eſſe opus Geographicum. Nec deperiiſſe propterea putandum. Nam addit ipſe, ſe poſtea difficultate deterritum. Ex iis igitur, quos habemus, antiquiſſimi ſunt Mela, & Plinius: quorum ille Claudii Cæſaris, hic Veſpaſiani temporibus floruit.

10. §. *His adde C. Iulium Solinum:*

Qui priùs inſcripſerat opus ſuum, *Collectanea rerum memorabilium:* unde à veteribus ſæpe adducitur *Solinus in Collectaneis*, vel *in Memorabilibus.* Sed ſecundæ editioni hunc titulum fecit: *C. Iulii Solini Polyhiſtor ab ipſo editus, & recognitus.* Vnde & à Priſciano *Solinus in Polyhiſtore* citatur. Etſi verò accuratè, quando vixerit, dicere non poſſumus: non multò tamen Plinio junior fuit. At eos valde ratio fugit, qui non è Plinio Solinum; ſed Plinium è Solino, pleraque exſcripſiſſe arbitrantur. Quos eo etiam maximus Salmaſius * refellit, quòd Plinius † quidem ſic ſcribat: *Proximo bello, quod cum Oeenſibus geſſere initiis Veſpaſiani imperatoris*: apud Solinum ‡ verò ſit: *Veſpaſiano principe, bello, quod cum Oeenſibus geſtum.* Videmus, ut Plinius *proximum* dicat, quia verè proximum erat, cùm ea Plinius commentaretur: at Solinus, quia poſterior, neceſſe habuit vocabulum *proximus* omittere.

* *Exercitationibus in Solinum pag.* 383.
† *lib.* 5. *Hiſt. Nat. cap.* 5.
‡ *cap.* 32: *ex diſtinct. vulgari: ex Salmaſiana autem* 29.

11. §. *Iunge his, quæ Vibius Sequeſter ad Virgilianum filium ſcripſit de nominibus fluminum, fontium, lacuum, nemorum, paludum, & gentium; quæ poetis memorantur.*

Primus Romæ edidit Mazochius, inde Venetiis Aldus. Poſtea ex duobus Mssis emendavit Ioſias Simlerus. Plurimum huic ſcriptori debet Ioannes Boccacius; qui ante annos circiter trecentos libellum & ipſe reliquit, hac inſcriptione *: *Ioannis Boccacii de Certaldo de montibus, ſylvis, fontibus, lacubus, fluminibus, ſtagnis, ſeu paludibus, de nominibus maris.* Nec inutile ſit eos ſcriptores conferre. Cùm verò paſſim exſcribat Vibium; mirum ſanè ejus nuſquam mentionem facere. Tantùm enim ſignat his verbis: *ſecundum quoſdam, quidam, ut placet aliquibus, alii verò dicunt, ut quidam dicunt.* Vt meritò hac parte candorem viri requiramus. Vitioſis codicibus decepti ſunt, qui *Equeſtrem* vocant; ut Vincentius Mirabella Syracuſanus †. At rectè *Vibium Sequeſtrem* nuncupat Ianus Parrhaſius ad Claudiani lib. II ‡.

* *edit. Venet. ann.* 1514.
† *pag.* 104.
‡ *pag.* 191 *edit. Baſil. ann.* 1539.

12. §. *Item*

12. §. *Item adde Martianum Capellam, & Iſidorum Hiſpalenſem.*

Illum lib. VI de nuptiis Philologiæ: hunc Originum lib. XIII, XIV, XV. Martianum primus in lucem protraxit Thadæus Vgoletus Italus: pluráque de eo dixi lib. III de Hiſtoricis Latinis: ubi de eo actum, propter geographica, quæ omnigenæ hiſtoriæ pars ſunt. De Iſidoro autem Hiſpalenſi vidimus ejuſdem operis lib. II, cap. XXV.

13. §. *Mitto de interpretibus Latinis Dionyſianæ περιηγήσεως; quales Feſtus Avienus, & Priſcianus Cæſarienſis.*

Quorum prior Macrobio æqualis fuit; alter Caſſiodoro: ut toto ſeculo diſtent. Sed Avienus præterea jambis dedit oræ maritimæ deſcriptionem. Verùm ſupereſt tantummodo fragmentum à Gadibus Maſſiliam uſque.

14. §. *Præterea conducit Provinciarum Romanarum libellus.*

Quem per Oporinum, Baſileenſem typographum, anno CIƆ IƆLI Antonius Schonhovius Belga primus in lucem dedit, ac Eutropio, & Notitiæ Imperii, ſubjunxit. At annis prope L pòſt ex membranis Caroli Langii (quem Belgarum doctiſſimum Lipſius dicebat) auctiùs, & emendatiùs, Coloniæ edendum curavit Andreas Schottus *, & Antonini Itinerario ſubjecit.

* *an.* 1600.

15. §. *Adhæc utilis Notitia utriuſque Imperii.*

Sive libelli duo, qui continent dignitates, adminiſtrationéſque, tam civiles, quàm militares, in Oriente pariter, & Occidente. Valde eos fallit opinio, qui auctorem putarunt Monachum Fuldenſem. Multa enim oſtendunt, ſcriptos eſſe temporibus Theodoſii junioris: imò nec Alciatus dubitat in Parergis † ſuis vocare, *Breviarium Theodoſii Junioris.* Ambiguum, utrùm ex libris, an ingenio. Primus, Caſſandri hortatu, Antonius Schonhovius cum Eutropio edi curavit ab Oporino; ac provinciarum Romanarum libellum, de quo dixi, à ſe integritati reſtitutum, adjecit. Poſtea hancce Imperii Notitiam cum duobus Mſsis contulit, ac multò emendatiùs edidit, uberrimo etiam commentario illuſtravit, Guidus Pancirolus I. C. & in Patavino Gymnaſio, dum viveret, Iuris interpres.

† *Lib.* 5. *cap.* 13.

16. §. *Nec*

Digitized by Google

16. §. *Nec inutilis liber B. Hieronymo tributus, qui inſcribitur de locis Sanctis.*

Nec tamen eſſe Sancti illius Patris, arguit, quòd, ubi de Smyrna agitur, hæc verba legere ſit: *Hieronymus in libris Hebræorum nominum ponit Smyrnam, & interpretatur Amaram.* Dubitat igitur de eo Eraſmus: rejicit verò Sixtus Senenſis Sanctæ Bibliothecæ lib. IV, verbo, *Hieronymus*; & Marianus Victorius in argumento, quod præmiſit tractatui de Act. Apoſt. item Torniellus in Annalibus ad annum mundi, MM CXLI *. *pag. 178.
Bedæ potiùs fuerit, in cujus libris invenias.

17. §. *Ad Geographiam etiam pertinent Itineraria: ut illud Antonino Auguſto adſcriptum; ſive id ſit Iulii Oratoris, ſive Æthici Iſtri.*

In nonnullis inſcribitur Antonio Auguſto; quo nomine quidam eſt inter Γεωπονικῶν ſcriptores. In codice alio, ex bibliotheca S. Galli, dicitur Antonii Auguſtalis. Iulio Oratori in aliis tribuitur libris; in quibus exaratum: *Iulio, Oratori utriuſque artis.* Puto, ſignari δίζυγα δ'επίλω, ut Agathias Scholaſticus in Epigrammatis appellat: videlicet & illam, quæ propriè magis Oratoria; & alteram, quæ Poëtica dicitur. In codice Thuanæo hæc ad calcem operis ſunt adjecta: *Hæc omnia in deſcriptione recta Orthographiæ tranſtulit, publicæ rei conſulens, Iulius Honorius, magiſter peritus; atque, ſine aliquâ dubitatione, doctiſſimus. Illo nolente, ac ſubterfugiente, noſtra parvitas protulit, divulgavit, & publicæ ſcientiæ obtulit.* Eſſe autem id opus Iulii Oratoris, valde eſt veriſimile, ob verba illa Caſſiodori de Divinis lectionibus cap. XXV, quod eſt de Coſmographis legendis: *Libellum Iulii Oratoris, quem vobis reliqui, ſtudiosè legere feſtinetis: qui maria, inſulas, montes famoſos, provincias, civitates, flumina, gentes, ita quadrifariâ diſtinctione complexus eſt; ut pene nihil libro ipſi deſit, quod ad Coſmographi notitiam cognoſcitur pertinere.* Non defuere tamen, qui propterea conjectarent, eſſe id opus Iulii Cæſaris: cui tributum fuiſſe hoc opuſculum, liquet ex Cuſpiniano; uti & Felice Malleolo in dialogo de Nobilitate. Ad hunc errorem prævivere Mſsi Codd. qui ſic ordiuntur: INCIPIT CHRONICA IVLII CÆSARIS. Alii Æthico Iſtro adjudicant, partim quia & Æthici, & Antonini, ut vocant, itinerario eâdem præmittitur præfatio: partim quoniam Flodoardus (qui ante annos vixit prope octingentos) in Rhemenſium Pontificum hiſtoria lib. I, cap. I, ex Æthici Coſmographia adducit, quæ in Antonini hoc Itinerario legantur. Sanè, quin vel Iulii Oratoris, vel

Æthici ſit, minimè dubitandum: quandoquidem Antoninorum eſſe non poſſit; ne illius quidem, qui Cæſaris Severi filius fuit; cùm mentio in Itinerario hoc fiat Maximinianopolis, Conſtantinopolis, Conſtantinæ, & aliarum urbium, quæ longè poſt Cæſarum illorum tempora demum exſtructæ ſint, vel hoc nomen adeptæ.

18. §. *Nec laude ſuâ fruſtrandum eſt itinerarium à Burdigala ad Hieroſolymam uſque, & ab Heraclea per Aulonam, & Romam, Mediolanum uſque.*

Quod ſcriptum videtur temporibus Conſtantini M. ut mentio Conſulis Xenophili, & Regis Annibaliani, etiam Ammiano, qui paullo poſterior, memorati, non obſcurè arguit. Inſtituitur id per civitates, vicos, manſiones, & mutationes: quomodo vocârunt, quando veredorum, jumentorumque fieret commutatio. Primus è vetuſto codice in lucem edidit Petrus Pithœus, vir præclarè de universâ meritus antiquitate.

19. §. *Supereſt quoque itinerarium Rutilii Claudii, ſive Numatiani, ſive Minutiani.*

Qui ſub Honorio Cæſare claruit, poëta diſertus; ſed Chriſtiano nomini infeſtiſſimus. Mitto itineraria alia: uti illud B. Antonini Martyris, à Claudio Menardo ante annos ſex ſeptem editum: quod aliquantò ante Bedæ tempora ſcriptum fuit. Item itinerarium Benjamini Tudelenſis, ſcriptoris Hebræi: quod primus Latine reddidit Ben. Arias Montanus Hiſpalenſis; ac poſt eum vir Nob. Conſtantinus L'Empereur, vetus in Leidenſi Academia collega, vir de literis Hebræis præclarè merens; qui & Benjamino huic notas addidit pereruditas.

20. §. *Nec aſpernandi Arabes, præſertim Abilphedeas.*

Quem principem Coſmographum vocare non dubitat Poſtellus in præfatione Coſmographiæ ſuæ ad Cæſarem Ferdinandum. Præclare etiam ante annos quingentos Orbem in VII climata diviſum deſcripſit Nubienſis ille, quem ex Arabico Latinum fecere Gabriël Sionita, & Ioannes Heſronita.

21. §. *At immanè quantum lucis accedit ex tabulis. Quæ jam antiquis temporibus obtinuere apud Græcos.*

Anaximandrum primum fuiſſe, qui ejuſmodi tabulam exhiberet, diximus

Digitized by Google

diximus antea. Herodotus lib. v refert, ut Ariſtagoras, Hiſtiæi gener, ac conſobrinus, Mileti tyrannus, Spartam venerit, ἔχων χάλκεον πίνακα, ἐν τῷ γῆς ἁπάσης περίοδος ἐνετέτμητο, καὶ θάλασσά τε πᾶσα, καὶ ποταμοὶ πάντες· *æream habens tabellam, in qua inciſus erat totius terræ ambitus, maréque univerſum, ac flumina omnia.* Apud Ælianum lib. III Var. Hiſtor. cap. XXVIII legimus, ut Socrates Alcibiadi, agris ſuis ad Vrbem tumido, tabulam monſtrârit, atque in eo agros eos juſſerit oſtendi: cúmque hoc non poſſe apparêret, his eum affatus ſit verbis: Ἐπὶ τούτοις μέγα φρονεῖς, οἵπερ οὐδὲν μέρος τῆς γῆς εἰσιν; *Iis te effers, quæ nulla ſint terræ pars?* ſive, quæ geographus ne dignatus quidem fuerit exprimere in ſua terræ deſcriptione. In Theophraſti teſtamento, Laërtio auctore, & illud mandatum, ἀναθεῖναι τοὺς πίνακας, ἐν οἷς αἱ τῆς γῆς περίοδοί εἰσιν, εἰς τὴν κάτω στοάν· *tabulas, in quibus terræ ambitus deſcriberetur, in inferiore porticu repcni.* Non perſequar cæteros. Solùm, quia de Græcis nunc loquimur, illud addam; etſi ſua laus in Græciæ deſcriptióne Sophiano debeatur, Ioannem tamen Laurenbergium, Soranæ apud Danos Academiæ Profeſſorem eruditiſſimum longè eum à tergo reliquiſſe: quod propediem planum orbi fiet è tot, quas inclyta Blaeuwiana officina dabit, Græciæ tabulis accuratiſſimis.

22. §. *Atque uti apud Græcos, ita etiam apud Romanos, obtinuere tabulæ iſtiuſmodi, quibus terra, ac maria, deſcriberentur.*

Vnde Propertius lib. IV eleg. III:

Cogor & è tabula pictos ediſcere mundos.

Varro lib. I de R. R. cap. II: *Offendi ibi C. Fundanium, ſocerum meum, & C. Cranium, equitem R. Socraticum, & P. Agraſium publicanum, ſpectantes in pariete pictam Italiam.* Vitruvius lib. VIII Architecturæ cap. II: *Hæc ſic fieri, teſtimonio poſſunt eſſe capita fluminum, quæ orbe terrarum chorographiis picta inveniuntur.* Adhæc *orbem etiam terrarum ſpectandum Vrbi propoſuere Cæſar Auguſtus, & M. Agrippa, magnâ vir diligentiâ, inque hoc opere curâ:* ut refert Plinius l. III, c. II. *Metius Pompoſianus depictum orbem terræ in membranis circumferebat:* ut ait Tranquillus *: ſed hoc in cauſſis ejus interimendi arripuit Domitianus, (* in Domit. cap. 10.) inde conjectans, eum orbis imperium affectare: præſertim cùm & imperatoriam habere geneſin ferretur, & circumferret etiam ex Livio conciones regum, ac ducum: quaſi nempe id faceret, quòd ſibi ad imperatoriam dignitatem magnopere eſſent uſui futuræ. L. Annæus Florus, qui & Seneca, in præfatione Hiſtor. *Faciam, quod ſolent, qui terrarum ſitus pingunt; in brevi quaſi tabella, totam ejus imaginem amplectar.*

 23. §. Om-

23. §. *Omnium verò tabularum veterum, quæ exſtant, antiquiſſimæ ſunt, tum iſtæ ſecundùm Ptolomæum deſcriptæ ab Agathodæmone Grammatico, ad quem Iſidori Peluſiotæ exſtant epiſtolæ aliquot: tum illæ, nonniſi erudititiſſimis profuturæ, è Conradi Peutingeri, patricii Auguſtani, bibliotheca, à M. Velſero, publici juris factæ, ſegmentis octonis.*

Priora duo ſegmenta eruditis notis idem illuſtravit Velſerus, Duumvir.

24. §. *Nec tabulæ ſolùm proſunt Grammaticæ Exegeticæ, ſive intelligendis melius ſcriptoribus; verùm & peregrinantibus, tum privata ob negotia, tum publica: ut proconſulibus, & proprætoribus, in provinciam ituris: nunc, & olim, imperatoribus in caſtris metandis.*

Quippe, ut Vegetius ait lib. III, cap. VI, *Qui rem militatem ſtudioſius didicerunt, aſſerunt, plura in itineribus, quàm in ipſa acie, pericula ſolere contingere. Nam in conflictu armati ſunt omnes, & hoſtem cominus vident, & ad pugnandum animo veniunt præparati. In itinere minùs armatus, minúſque attentus eſt miles; &, ſuperveniente impetu, vel fraude, repente turbatur.* Ac mox ſubjungit: *Ideòque itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, pleniſſimè debet habere perſcripta: ita ut locorum intervalla, non ſolùm paſſuum numero, ſed etiam qualitates perdiſcat: compendia, diverticula, montes, flumina, ad fidem deſcripta conſideret, uſque eò, ut ſolertiores duces itineraria provinciarum, in quibus neceſſitas geritur, non tantùm adnotata, ſed etiam picta habuiſſe firmentur; ut non ſolùm conſilio mentis, verùm adſpectu oculorum, viam profecturis eligerent.* Pluráque inibi. Sed & B. Ambroſius quædam in Pſalm. CXVIII, Serm. V.

25. §. *In hujuſmodi antiqui orbis tabulis multum refert, ut illis utamur, quæ poſteriorum curâ emendatius, vel auctius prodeunt.*

Itaque Iulianus imperator non tam gaudet de tranſmiſſâ ſibi tabulâ quapiam, quàm quòd exactior foret, & accuratior prioribus. Sic enim ſcribit poſteriori ad Alypium epiſtolâ: Ἤδη μὲν ἐτύγχανον ἀνειμένος τῆς νόσου τὴν γεωγραφίαν ὅτε ἀπέστειλας. οὐ μὴν ἔλαττον διὰ τοῦτο ἡδέως ἐδεξάμην τὸ παρὰ σοῦ πινάκιον ἀποσταλέν. ἔχει μὲν γὰρ καὶ τὰ διαγράμματα τῶν πρόσθεν βέλτιον, καὶ κατεμούσωσας αὐτὸ προσθεὶς τοὺς ἰάμβους· *Iam eram morbo liberatus, cum Geographiam miſiſti: non tamen propterea minùs grata mihi fuit tabella*

tabella abs te miſſa. Sunt enim in ea deſcriptiones meliores, quàm antehac; & jambis exornâſti.

26. §. *Nec ſufficit ſcire vetera gentium, vel urbium, nomina, ac ſitus: ſed etiam diſcere convenit, quæ hodie obtinent.*

Omnia enim mutantur. Vnde Sulpicius ad Ciceronem lib. IV epiſt. Cic. *Quæ oppida quondam tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata, & diruta, ante oculos jacent.* Nota & Pythagoræ de Athenis, ac Thebis, querela apud Ovidium XV Met. Sed clarè imprimis Seneca ad Albinam: *Aſſiduus humani generis diſcurſus eſt. Quotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Nova gentium nomina, exſtinctis nominibus prioribus, aut in acceſſionem validioris converſis, oriuntur,* &c.

27. §. *Præterea etiam cognoſcendæ ſunt regiones illæ, quæ incognitæ erant antiquis. Olim enim tres ſolùm continentes notæ erant: Europa, &, hac major, Africa, maximáque omnium Aſia. Imò ne extrema quidem, vel Septentrionis, vel Africæ, vel Aſiæ, quondam innotuerant. Præterea avorum ævo acceſſit notitia tum Americæ, ſive Indiæ Occidentalis; tum Magellanicæ, ſive terræ Auſtralis. Quarum prior à Chriſtophoro Columbo reperta anno* CIↃ CCCC XCII: *ac quinquennio pòſt anno* CIↃ IↃ XCVII *feliciùs detecta ab Americo Veſpuccio Florentino, à quo &* Americæ *nomen accepit. Poſterior verò ſic dicta à Ferdinando Magellano, qui anno* CIↃ IↃ XXII, *Moluccas petens inſulas, eas auſus fuit terras accedere; atque iis* Magellanicæ *nomen dedit.*

Multis interim viris eruditis non videntur antiqui penitùs ignorâſſe duas illas continentes. Nam ad Americam cenſent pertinere, quæ de Atlantide tradit Plato: quæque Ariſtoteles refert de Phœnicum Gaditanorum ad ignotas regiones profectione; ac navigatione Carthaginenſium ad Inſulam magnam, & deſertam; ſed fertilem. Item Auſtralem ſpectare judicant, quæ de itinere Iamboli legere eſt apud Diodorum Siculum lib. II. Etiam Strabo lib. II. veriſimile eſſe ait, alias eſſe terras præter tum agnitas. Ac imprimis illuſtre eſt illud apud Feſtum Avienum in deſcriptione oræ maritimæ: poſtquam de Albionis inſulâ, & Hiberniâ, egiſſet:

Tarteſſiiſque in terminos Oeſtrumnidum

Nego-

Negotiandi mos erat: Carthaginis
Etiam coloni *, *& vulgus inter Herculis*
Agitans columnas, hæc adibant æquora:
Quæ Himilco Pœnus menſibus vix quattuor,
Vt ipſe ſemet rem probâſſe rettulit,
Enavigantem poſſe tranſmitti aſſerit.
Hic nulla latè flabra propellunt ratem:
Sic ſegnis humor æquoris pigri ſtupet.
Adjicit & illud: plurimum inter gurgites
Extare fucum, & ſæpe virgulti vice
Retinere puppim. Dicit hic nihilominus,
Non in profundum terga dimitti maris,
Parvóque aquarum vix ſupertexi ſolum:
Obire ſemper huc, & huc, ponti feras
Navigia lenta, & languidè repentia
Inter natare belluas.

* Coloni *repoſui; pro quo in Pytheana epigrammatum, & poematiorum, editione eſt* colonis; *verſu & ſententia reclamante.*

De his pluribus dicerem, ſi paucis putarem me poſſe defungi. Sed, σὺν Θεῷ, ſingula alibi fuſiùs expendam.

28. §. *Ex junioribus, qui orbem totum deſcripſerint, præcipuè excellit Gerardus Mercator.*

Laudabilis quidem opera olim Æneæ Sylvii, Raphaëlis Volaterrani, Bilibaldi Pircheimeri, Sebaſtiani Munſteri, Ioachimi Vadiani, atque aliorum. Sed eò hos taceo, quia juniorum induſtria pleraque omnia accuratius excuſſit. Atque idem dixero de Brocardo monacho, Beato Rhenano, Iacobo Ziglero, Leandro Alberto, atque aliis, qui ſolum regionem aliquam deſcripsêre. Nulli verò juniorum plus geographia, quàm, ſummo viro, Gerardo Mercatori, debet. Proxima diu Ortelio laus; quia tabulas ex hiſtoria omnigena utiliter illuſtravit; matheſeos interim ſcientiâ neutiquam cum Mercatore conferendus. Vtinam verò ſupereſſet ornatiſſimus urbis hujus Amſtelodamenſis civis, Guilhelmus Blaeuw, magni & Nobiliſſimi Viri Tychonis Brahei diſcipulus, vir magnificè, accuratis ſuis tabulis de arte hac, doctorum omnium judicio, promeritus: cujus ego non poſſum non cum dolore meminiſſe, quando cogito, quantum in eo viro hæc diſciplina amiſerit. Bene tamen eſt, quòd reliquerit dignum ſe filium Ioannem Blaeuw, Iuriſconſultum quidem, paternis interim inſiſtentem veſtigiis; nec typographicâ modò arte, ſed expoliendâ etiam geographiâ tum veteri, tum novâ, præclarè admodum de ſtudiis merentem.

CAP. XII.

Digitized by Google

CAPVT XII.

DE CHRONOLOGIA.

1. §. *Chronologia ſequitur, quæ tempora numerat. Hæc ut multis multorum libris eſt tractata; ita necdum eſt plenè reperta.*

Olim jam Plutarchus in Solone eſt conqueſtus, quàm intricata eſſet ratiocinatio illa temporum in veteribus Græcorum rebus: quod nec minùs de Hebræorum temporibus dicere poſſumus; ut diſcrepantes ſummorum etiam virorum ſententiæ oſtendunt. In quibus & ipſi diſſident Græci Bibliorum codices ab Hebræis. Sed Hebræos potiùs ſequendos eſſe, vix hodiè ambigit quiſquam. Non aſpernanda de hocce diſcrimine in Nicephori Chronologiam Camerarius annotavit. Sed accuratiùs de re totâ recentiores Chronologi; iique magno numero.

2. §. *Planè autem ſcire Chronologum neceſſe eſt; tum diverſam annorum rationem apud gentes varias; tum* ἐποχῆς, *ſive æræ diverſitatem.*

Nam Hebræi numerant ab orbis initio; Græci per Olympiades; Romani ab Vrbe conditâ; poſteriores ab Diocletiano uſque ad tempora Iuſtiniani; Hiſpani ab Auguſti anno XLII uſque ad Ferdinandi Catholici tempora; Chriſtiani Græci, ac Romani, per indictiones ab anno Chriſti CCCXIII, quo Maxentius eſt à Conſtantino victus, & pax data Eccleſiis. Sed receptiſſima eſt Chriſtianis conſuetudo numerandi à Chriſto nato, vel circumciſo: quæ æra cœpit à Dionyſio Exiguo, abbate Romano. Saraceni verò ordiuntur à fuga Mahumeti; quæ incidit in annum Chriſti IↃCXXIII.

3. §. *Ex Græcorum antiquis, in temporum ratione, juvabit præcipuè Euſebius Pamphili, Cæſarienſis epiſcopus. Qui ab orbe condito Chronicon reliquit uſque ad vicennalia Conſtantini, ſive annum Chriſti* CCCXXVI.

Permulta hauſit ex Iulio Africano; qui primus Chriſtianorum de temporibus ſcripſit; eáque deduxit uſque ad an. Chriſti CCXX. Euſebium verò exſcripſit, aſſiduus ejus obtrectator Georgius Syncellus; qui

temporibus licet Karoli M. claruerit: morte tamen præventus, ne quidem, quò uſque Euſebius, Chronicon perduxit. Deſinit enim in Maximiani, & Maximini imperio.

4. §. *Ex Latinis non parum B. Hieronymo debemus; qui & Euſebium Latinè edidit, & ei ex Tranquillo, & aliis, multa inſeruit, & præterea cum continuavit uſque ad an.* CCC LXXIX.

Interim eſt, ubi Euſebium temporum ratio fugerit; aut B. Hieronymus, variis diſtentus, non aptè ſatis Euſebii mentem expreſſerit. Ob iſta, & alia, proderit utrumque legere cum animadverſionibus Scaligeri, nunquam ſatis laudatis: non quaſi ignorem & illi quædam excidiſſe. Sed hoc innumeris bonis facilè compenſat. Nec humana ſinit imbecillitas, ut quiſquam tam grande quid ſtudeat, nec alicubi humanum quid patiatur. Quare qui in eo caſtigando tam ſe acerbos præbent, utcunque non pauca meliùs dicant; tamen negare non debent, plurimùm ſe illi debere. Imò quodammodo obliviſci videntur, ſe etiam homines eſſe, ac periculum eſſe à talionis lege. Denique hoc pacto ſe à ſcribendo deterrere ingenia, ad bene merendum de ſtudiis, nata. Præterea & operæ ſit addere Euſebii Chronico Arnoldi Pontaci, Epiſcopi Vaſatenſis, caſtigationes, & notas: quæ, animadverſionibus Scaligeri penè jam excuſis, in lucem prodierunt.

5. §. *Hieronymum continuavit B. Proſper, uſque ad annum Chr.* CCCC XLVI. *Idacius, uſque ad ann.* CCCC LXXVII, *ſive ſecundum Anthemii Imper. conſulatum. Marcellinus Comes, uſque ad annum* IↃ XXXIV. *Victor Tunnunenſis, uſque ad ann.* IↃ LXV; *quo Iuſtiniano Iuſtinus junior ſucceſſit. Ioannes, Abbas monaſterii Biclarienſis, uſque ad ann.* IↃ XCIII.

Quos omnes habes in Temporum Theſauro, quem publici juris fecit Ioſephus Scaliger. Sed Idacium cum faſtis conſularibus, item Marcellinum Comitem, integriores poſtea, auctioréſque, edidit Iac. Sirmondus, vir de antiquitate, & hoc nomine, & aliis majoribus, optimè meritus.

6. §. *E junioribus laudari ſolent Matthæus Beroaldus, Guil. Genebrardus, Gerardus Mercator, Ioannes Funccius, Abrahamus Bucholcerus, & complures alii. Sed proximis his annis magna acceſſio facta eſt, cùm ab aliis, tum maximè Ioſepho Scaligero, & Dionyſio*

Digitized by Google

Dionyſio Petavio: etſi ſic quoque multa ſint intricata, & obſcura, aliorúmque induſtriæ relicta.

Cujus inter alias ea eſt cauſſa, quòd ſcientia hæc in multis dependeat à cœli obſervatione: at calculus Aſtronomicus multas adhuc habeat difficultates. Interea contentus erit puer Indice Bucholceri, vel Chronicis Sethi Calviſii, ac parte eâ, quam exhibet Petavius. Sed de Chronologia in partibus Matheſios iterum dicendum erit. Quare hic ſiſto.

CAPVT XIII.

DE GENEALOGIIS.

1. §. *SEquitur τὸ γενεαλογικόν. Hoc explicat familias eorum, qui in imperio fuêre.*

Imò quandoque etiam eorum, qui præclarè de ſtudiis merentur.

2. §. *Neceſſitas hujus partis ex eo conſpicitur, quòd hiſtoriæ potiſſimùm ſunt de perſonis: perſonæ autem familiis diſtinguuntur.*

Vnde liquet, non poſſe hiſtorias abſque hac parte intelligi. Accedit & altera utilitas. Nam iis, qui rebus geſtis, vel etiam doctrinarum ſtudiis, devinxere ſibi alios, debetur honos ſuus: honos autem iſte maximus eſt, ut conſervetur eorum memoria. Eáque res etiam alios deinceps incitabit ad pariter bene merendum de Republica.

3. §. *Itaque ex veteribus Græcorum multi in hoc argumento deſudarunt. Sed magnam partem deperierunt: ut Acuſilaus Argivus, Hecatæus, Pherecydes Athenienſis, Simonides Ceus, Suidas, atque alii.*

Ex quibus Acuſilaus Argivus tempore Cambyſis, vel circiter, claruit. Ἐν τῷ περὶ γενεαλογιῶν citat eum Apollonii ſcholiaſtes in IV. Hecatæus ἐν β′ γενεαλογιῶν laudatur Arpocrationi, voce Ἀδελφίζειν. Librum III advocat Athenæus lib. IV. Quartum Stephanus in αἰθάλη, ἄμφελος, Εὐρώπη, μύγισοι, & alibi ſæpe. Epimenides duos γενεαλογιῶν libros ſcripſit; teſte Laërtio. Cui & Pherecydes Athenienſis ὁ γενεαλόγος memoratur, à Syrio, Pythagoræ magiſtro, diverſus. Simonides Ceus,

cognomine Melicertes, tres de genealogiis libros condidit, Suidâ auctore. Imò & Suidam ἐν γενεαλογίαις adducit Stephanus, voce Ἄμυρος. Sed qui Stephani tempora ſciat, facilè videt, diverſum eſſe ab eo, cujus hodiéque lexicon habemus: cùm hic demum paullò ante annum claruerit CIↃC: at Stephanus ante tempora vixerit Iuſtiniani Imperatoris; quo regnante, eum Hermolaus Byzantius in epitomen redegit. Alios etiam in opere de Hiſtoricis Græcis memoravimus.

4. §. *Ex ſuperſtitibus multùm in Deorum, & Heroum genealogia, juvabit bibliotheca Apollodori.*

Ex quo, fabulis præteritis, hiſtoria generis, ac temporis, nullo negotio fiat.

5. §. *Ex Romanis præcipuè induſtria eluxit T. Pomponii Attici.*

Teſtis in ejus vita Cornelius Nepos; ubi ait, antiquitatem totam ab eo expoſitam volumine illo, quo magiſtratus ornavit. *Atque*, inquit, *quod difficillimum fuit, ſic familiarium originem ſubtexuit, ut ex eo clarorum virorum imagines poſſimus cognoſcere.* Hinc ſubjungit: *Fecit hoc idem ſeparatim in aliis libris; ut, M. Bruti rogatu, Iuniam familiam à ſtirpe ad hanc ætatem ordine enumeraverit; notans, qui à quoque ortus, quos honores, quibuſque temporibus cœpiſſet. Pari modo Marcelli Claudii de Marcellorum, Scipionis, Cornelii, & Fabii Maximi, Fabiorum, & Æmiliorum. Quibus libris nihil poteſt eſſe dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum.* Ex hoc opere etiam fuiſſe videntur illa de gente Papiria; quæ ſignat Cicero lib. IX epiſt. ad Papirium Pætum.

6. §. *Etiam M. Valerius Meſſalla, jam ſenex, de Romanis familiis librum fecit.*

Teſtis Plinius: qui & quædam inde non ſemel adducit. Sed qui hodie Meſſallæ tribuitur liber, de progenie Auguſti Cæſaris, ſuppoſititius eſt. Vide de Meſſalla hoc noſtram Latinorum Hiſtoricorum hiſtoriam lib. I, cap. XVIII.

7. §. *Genealogiarum etiam codicem reliquit C. Iulius Hyginus.*

Ipſe auctor in Poëtico Aſtronomico: quo loco de Perſeo loquitur. *Grææ*, inquit, *fuerunt Gorgonum cuſtodes: de quo in primo libro Genealogiarum ſcripſimus.*

8. §. *Noſtrâ*

Digitized by Google

8. §. *Noſtrâ ætate hanc hiſtoriæ partem præclarè excoluit Reinerus Reineccius Steinhemius.*

Qui & ipſe, non contentus familias nudè delineâſſe, etiam tempora, quibus floruere ſinguli, addit; & quæ præcipuè geſſerint, exponit: auctores etiam apponit, unde pleniùs omnia hauriantur.

9. §. *De Romanis quoque familiis pulchrè tractarunt Antonius Auguſtinus, & Fulvius Vrſinus: uti & Richardus Streinius.*

Qui Baro Auſtriacus fuit, gratiâque ob eruditionem valuit apud Imperatorem Maximilianum II. Præterea Ioannes Glandorpius commentarios edidit de familia Antoniâ, & Iuliâ. Iuvabit quoque ejus Hiſtoriæ Romanæ Onomaſticon, opus licet poſtumum.

10. §. *Nec honore ſuo fraudandus eſt Vbbo Emmius; qui Chronologico operi alterum adtexuit Genealogicum.*

Eo tabulis complexus familias gentis Hebrææ, variarum in Oriente, & Africâ; Græcorum item, & Romanorum imperatorum, tam Orientis, quàm Occidentis; regum adhæc Hieroſolymæ, poſt urbem à Chriſtianis captam; regúmque Galliæ ex Saxonibus. Atque hæc de hiſtoria γεωγραφικῇ, χρονολογικῇ, & γενεαλογικῇ.

CAPVT XIV.

DE HISTORIA PRAGMATICA, ſive propriè dictâ.

1. §. *Hiſtoria πραγματικὴ ſupereſt; quæ vel vera eſt; ut eorum, qui propriè magis hiſtorici dicuntur; velut Thucydidæ, ac Livii: vel ficta; qualis epicorum, atque etiam Xenophontis in Cyri παιδείᾳ: vel media, ac quaſi vera; ut in comœdiis, & mimis.*

Ita diſtribuit Aſclepiades apud Empiricum.

2. §. *Hiſtoria vera dividitur in ſacram, civilem, & literariam. Sacra, vel verè ejuſmodi eſt, vel errore hominum talis cenſetur. Verè ſacra, ratione auctoris, diſtribuitur in divinam, & huma-*

nam. Divina, ſive divinitus inſpirata, Scriptura ſacra canone continetur. Eſtque exarata partim à Moſe, & Prophetis; partim ab Apoſtolis, & Euangeliſtis. Humana eſt, quæ de rebus Eccleſiæ ab aliis Eccleſiaſticis viris eſt perſcripta. Ac ratione argumenti diſpeſcitur in Iudaicam, & Chriſtianam. Quanquam verò humana hæc neutiquam ejuſdem eſt auctoritatis, ac divina: maximos tamen & ipſa uſus habet.

Nam, ut de Chriſtiana ſolùm dicam; primùm universè ex ea diſcimus converſionem gentium, ſucceſſionem Epiſcoporum in præcipuis Eccleſiis, & conſervationem Euangelii adverſus tyrannos, & hæreticos: quæ providentiam Dei in conſervanda Eccleſiâ oſtendunt, noſque de veritate Euangelii mirè confirmant. Deinde particulatim nos docent, quæ pertinent ad doctrinam Chriſtianam, & vitam informandam, & Eccleſiæ politiam. Ad doctrinam; quia videmus, quid ubique, & ab omnibus, creditum ſit. Inque controverſiis, quid ſenſerint plures, aut doctiores, melioréſque. Item ubi alii alios tulerint, ubi non item. Ratione vitæ; quia in ſanctorum vitis pulcherrima habemus virtutum omnium exempla; ac præcipuè conſtantiæ in martyribus. Ratione politiæ; quia videre inde eſt, quatenus olim forma eadem fuerit regiminis in omnibus Eccleſiis; quatenus item diverſis, aut temporibus, aut locis, fuerit variatum. Hæc de hiſtoria verè ſacrâ.

3. §. *Non re, ſed hominum opinione ſacra eſt, quæ ad religionem pertinet gentilem, aut Muhamedanam. Quam & ipſam conoſcere operæ eſt.*

Si non ob aliud; ſaltem, ut, falſam religionem ſolidè refellendo, alios eâ infectos ad Chriſtianam religionem faciliùs adducamus. Hoc liquet ex Tatiano, Clemente, Tertulliano, Origene, Arnobio, Lactantio, & aliis, qui adversùs nationes ſcripſerunt.

4. §. *Hiſtoria civilis comprehendit antiquitates, memorias, & hiſtoriam juſtam. Antiquitates ſunt reliquiæ antiqui temporis, tabellis alicujus naufragii non abſimiles.*

Vt ſint quaſi picturâ deformata. Sed laxiùs *antiquitatis* nomine uſi fuere Ioſephus, & Dionyſius.

5. §. *Memo-*

5. §. *Memoriæ ſunt initia legitimæ hiſtoriæ. Nam actiones quidem, & eventus, ordine ſuo exponunt; ſed occaſiones, conſilia, orationes, ac ſimilia omittunt.*

Hujuſmodi hiſtoriæ ſunt non epitomæ ſolùm; ſed & qui propriè dicuntur commentarii : ſuntque ſimiles picturæ inchoatæ. At Cæſar eſt *commentarii* nomine abuſus, cùm ſuos ſic libros inſcripſit.

6. §. *Hiſtoria juſta addit perſonarum characterem, conſiliorum trepidationem, prætextus, imperii arcana.*

Vt apud Thucydiden, Salluſtium, alióſque, videmus.

7. §. *Ad Hiſtoriam juſtam pertinent tum annales; quæ portionem temporis complectuntur: tum vitæ; quæ perſonam aliquam deſcribunt: tum relationes; quæ illuſtrem aliquam actionem, ſive rem geſtam repræſentant.*

Annalium exemplum Tacitus dabit; vitarum, Plutarchus; relationis, Xenophon in expeditione Cyri.

8. §. *Hiſtoria literaria, ſive ſcholaſtica, eſt de viris doctis, eorum ſcriptis, & ſcientiarum incrementis. Item de artium inventoribus, earúmque progreſſu.*

Qua in hiſtoria cæteris præivit Xenophon. Nam ἱστορίαν φιλοσόφων πρῶτος ἔγραψε, ut in vita ejus Laërtius monet, atque ex eo Suidas: Ξενοφῶν *, Γρύλλου, Ἀθηναῖος, φιλόσοφος Σωκρατικὸς, ὃς πρῶτος ἔγραψε βίους φιλοσόφων. Quod opus utinam exſtaret. Niſi hoc ſolùm voluere, ſcribendo de vita, ac morte Socratis, præiſſe omnibus, qui in ſcholaſtica hiſtoriâ ſe occuparunt. Quales poſtea Socion in libris Διαδοχῆς †, & alii, qui non exſtant.

* *Xenophon Grylli filius, Athenienſis, philoſophus Socraticus; qui primus ſcripſit vitas philoſophorum.*

† *Succeſſionis.*

9. §. *Ex Hiſtoricis iis, qui ſuperſunt, hac de parte habemus, Laërtium, Philoſtratum, Eunapium, Heſychium Illuſtrem, Suidam: atque è Latinis Ciceronem de claris Oratoribus, & Suetonium de illuſtribus Grammaticis, ac Rhetoribus, & aliquot poëtis.*

Propè etiam omnes huc pertinent eorum, qui de illuſtribus Eccleſiæ viris ſcripſere : ut fecerunt B. Hieronymus, Gennadius Maſſilienſis, Iſidorus

Iſidorus Hiſpalenſis, Hildephonſus Toletanus, Sigebertus, Honorius Auguſtodunenſis, & Henricus de Gandavo.

10. §. *Ejunioribus huc refer Polydorum Virgilium, & Lilium Gyraldum de poëtis: quæque de Rhetoribus antiquis, ac imprimis de Hiſtoricis Latinis, & Græcis, imò & poëtis, ſcripſimus.*

Etiam inter Eccleſiaſticos ſcriptores multi huc pertinent. Vide bibliothecam Trithemii, ac Simleri. Item varios de vitis Theologorum, Iuriſconſultorum, ac Medicorum.

11. §. *Aliter autem hiſtoriam tractat Philologus; aliter Philoſophus. Hic prudentiam civilem ſibi proponit; eóque attendit ad cauſſas ſingulas, & in modo etiam, quo quid geſtum, minutatim ſingula conſiderat. At Grammatico ſatis ferè eſt, eventum nôſſe: ſaltem non ultrà requirit, quàm ad intelligendos ſcriptores, maximéque poëtas, opus eſt. Nec tamen eorum ſimiles eſſe oportet, qui tantummodo hiſtoriam Romanam deguſtant: ſed circumferendus eſt animus per omne ævum, ac gentes prope omnes.*

At nunc pleriſque ſufficit, ſi ſciant aliquid de Romulo, Camillo, Scipione, Sylla, Pompejo, Cæſare, &c. vel ulteriùs ſi pergant, tangunt aliquid de Miltiade, Themiſtocle, Ariſtide, &c. At per omnia eundum loca, ac tempora. Primùm ſciendæ res Hebræorum, ab orbe condito, uſque ad excidium Hieroſolymæ. Iungendæ cum his res Aſſyriorum, Medorum, Perſarum, Ægyptiorum. Tum Græcorum res diſcendæ; maximè Athenienſium, Spartanorum, Macedonum, & ſucceſſorum Alexandri Magni. Exinde Romanorum geſta, uſque ad Momyllum Auguſtulum. Denique etiam gentium, quæ partem obtinerent imperii Romani; idque ad noſtra uſque tempora. Hoc vocare poſſumus κύκλον ἱστορικὸν, *orbem hiſtoricum*; quomodo κύκλȣ nomine hiſtorias ſuas inſcripſit Dionyſius Mileſius; ut teſtis eſt Suidas, & Pindari Scholiaſtes ad Od. IV Iſthm. Arduum hoc dicat aliquis. Mihi verò non videtur res operoſa. Paucorum enim menſium negotium eſt. Multùm enim jam in univerſitatis hiſtoriâ profecit; qui animo ſit complexus hiſtoriam ſacram Sulpicii Severi, Iuſtinianam Trogi Epitomen, Florum, cum Aurelio Victore, & duos tres ſimiles libellos. Quærat aliquis, quid dicam de Herodotò, Thucydide, Xenophonte, Polybio, Diodoro, Dionyſio, Livio, Plutarcho, aliis? Equidem non impedio, quò minùs initio, unus alter

Digitized by Google

alter eorum, præſertim, qui καθολικὴν hiſtoriam tractant, legantur attentè: ſed continuatam cunctorum lectionem probare neutiquam poſſum, priuſquam diſciplinarum quis orbem abſolverit. Nam omnium curata lectio longi temporis res eſt. At quemadmodum, qui diu admodum abfuerit domo, reverti obliviſcitur: ita qui in hiſtoricorum libris annos complures trivere, non facilè ad diſciplinarum orbem redeunt. Quare poſt lectos aliquos nobiles ſcriptores, qui vere, & eleganter, tempora tradiderunt; aliquamdiu ſuffecerit nôſſe, quibus in ſcriptoribus ſingula pleniùs perſcribantur, ut ſi opus ſit, eò recurratur: ubi opus non eſt, ad diſciplinas alias graſſemur.

12. §. *Hac de hiſtoriâ verâ: ſequitur ficta. Vt illa epicorum. Niſi malis dicere mixtam è verâ, & fictâ. In hac verum eſt à falſo diſcernendum. Quod ſi fiat, hiſtoria, qua vera eſt ſapientia, ac prudentia, mater, multum inde accipiet lucis. Ex fictis etiam eruenda eſt myſtica interpretatio: ſub cujus involucro, nunc natura myſteria, nunc prudentia pracepta, continentur.*

De naturæ myſteriis liquet ex Heraclidis allegoriis: longeque maniſeſtius eſt fictis exemplis virtutem doceri à poëtis. Vt Poëtices eadem ſit utilitas, ac hiſtoriæ. Imò Ariſtoteles dicere non veretur, Poëticen habere conjunctionem majorem cum Philoſophia, quàm Hiſtoriam ipſam: quia hæc tantummodo narrat, quid contigerit; Poëtice autem, quid fieri debuerit. Itaque nec Horatius dubitat laudem eam tribuere Homero, quòd melius, pleniúſque, quid honeſtum, quid turpe, quid utile, quid inutile ſit, doceat, quàm philoſophi ipſi. Atque hæc cauſſa eſt, cur olim à Poëtis ſoleant auſpicari. Sed de Poetica ſeorſum pluribus agemus.

13. §. *Prodeſt Hiſtoria, tum Grammatico, quatenus facit ad ſcriptores meliùs intelligendos: tum cateris ſtudiis, qua hiſtoriam de ſua artis, ac ſcientia, ſcriptoribus noſſe debent: imprimis verò Theologia, ac Politica: illi propter hiſtoriam Eccleſiaſticam: huic propter hiſtoriam civilem, de qua poſtea dicemus.*

Hanc rem fuſiùs perſequimur oratione de hiſtoria: quæ jam juris facta eſt publici. Etiam vide ſis, quæ de utilitate hiſtoriæ ſcribit Alciatus præfat. notarum in Taciti annales; David Chytræus de lectione

 hiſtorico-

Digitized by Google

hiſtoricorum; &c. Et ſanè antiqui Patres, Baſilius, Nazianzenus, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, aliique, hiſtoriis, omnique literaturâ, fuerunt excultiſſimi. Etiam Romanæ antiquitatis notitiam verè dixeris incunabula Iuriſprudentiæ.

14. §. *Ac magnum inprimis illud eſt hiſtoria bonum, quòd ſpeculum ſit providentiæ divinæ.*

Quæ & in Iudaicis, & Chriſtianis, & gentilium rebus, dilucet. Aliquantò fuſiùs hæc diducam, quàm alia hoc in opere ſoleo: atque id propterea, quia omnium nobis ſtudiorum finis pietas eſſe debet: nec ulla æquè nos ad Deum ducant, quàm Hiſtoria, Phyſice, & S. Scriptura. Nunc de Hiſtoria loquar. Omnis hiſtoria exponit, vel quæ Deus per ſe, aut Spiritus miniſtros, fecit; vel quæ homines egerunt. Atqui ſi providentia Dei etiam ſe exſerit in minima re quaque, cùm nec paſſerculi in terram concidant citra voluntatem patris cæleſtis *: quam eum curam gerere putandum vitæ, & actorum hominis? Cujus rei ſinguli quidem capere ex nobis exemplum poſſumus; ſi cogitare velimus, quoties ab incunabulis per omnem vitam divino beneficio liberati ſimus ab igni, ferro, veneno, inſidiis, aliiſque periculis. Sed malo paullùm inſiſtere ſacro exemplo patriarchæ Ioſephi; cujus ex vita undique divina elucet providentia. Hunc cùm fratres, præ invidia, perditum ire vellent; Iſmaëlitis vendiderunt. At Deus ſcelus eorum dirigit ad gloriam Ioſephi, ad fratrum, & Iacobi, ſalutem, ad Ægyptiorum bonum, & ipſius Pharaonis. Somnium, quod Deus immiſerat Ioſepho, invidiam illi fecit. Somnium Pharaoni immiſſum, è ſqualle ſituque carceris Ioſephum exemit. Cùm nihil paſtoribus eſſet inviſius apud Ægyptios; Rex Ægyptius Iſraëlitis optimos regni agros aſſignat. Nimirum ſicut agricola ſulcis aquam derivat per prata: ſic, ut Salomo † ait, Deus inclinat cor Regis, quò viſum eſt. Atque hæc ſingulos potiùs ſpectant. Qui ſi citra providentiam nec exiguo tempore ſubſiſtant; quantò minùs abſque numinis curâ tot ſæculis durare imperia ulla poſſent! Et profectò longè ea res humanam exſuperat ſapientiam: quod fateri cogemur, ſi attendamus ad improborum multitudinem, & tot caſuum incertum, ac quaſi agnatas vices. Multóque hæc manifeſtiora fiunt, quoties Deo viſum eſt transferre imperia de gente in gentem. Excitat enim ille tum Cyrum aliquem, aut Alexandrum, aut Cæſarem; cui illa quoque, quæ ex humana ſapientia minimè pendent, non modò ex voto fluunt, ſed etiam ſupra votum. Atqui ut Venerem ſemel iterúmque jacere caſus videtur;

* *Matth.* 10. 29.

† *Proverb.* 21. 1.

Digitized by Google

videtur; centies verò id præſtare, eſt artis opus: ita unus, altérque felix ſucceſſus poterat videri à temeritate fortunæ: ſed quòd, in ſolita hac rerum humanarum varietate, tanta eſt ſimilitudo eventuum, qui in unum conſpirant; id verò non aliunde eſſe poſſit, quam à provida ejus cura, qui univerſum temperat. Sed nimium quantum à nobis abit Epicuri ſchola. Quippe contra plane ex vita humana, cujus ſpeculum eſt hiſtoria, colligit illa, Deum non curare mortalia. Prora, & puppis, ei eſt querimonia hæc vetus; quòd bonis ſit malè, malis bene. Quod divinæ bonitati, ac juſtitiæ, ait repugnare. Gravis profectò ea eſt, ut numinis, ita hiſtoriæ etiam, accuſatio: de qua ſi idcirco paullò fuſiùs dixero, venia mihi facile dabitur. Nam penitùs evellendus eſt error tam peſtilens ex animis mortalium. Nimirum miſeris illis imponit, quòd tam facilè judicium ferunt, priuſquam conſpiciant rerum exitus. Vt ſi quis ex divendito Ioſepho, aut Abſolomo, cùm pro patre regeret, ſententiam pronunciaret; nec ea conſideret, quæ poſtea contigerunt. Quale quid, ut de notiſſimo Davidis * exemplo taceam, etiam Claudianus poëta ſibi obveniſſe agnoſcit; cùm Rufinum, hominem improbum, videret ad ſummos honores evectum. Hinc ingenua ejus confeſſio:

* Pſal 14. 1.

Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu.

Sed audiamus etiam, quid revocârit eum ad mentem ſaniorem:

Abſtulit hunc tandem Rufini pœna tumultum,
Abſolvitque Deos. Iam non ad culmina rerum
Injuſtos creviſſe queror. Tolluntur in altum,
Vt lapſu graviore ruant.

Siſtendum igitur judicium, uſque dum videamus, quem res habitura ſit exitum. Nam utcunque diu floreant improbi; poſtea tamen pœnæ tarditas ejus penſatur magnitudine.

Quæ ſæpiſſime etiam liberos, ac nepotes, involvit. Non rarò quidem transferuntur pii in ſedes meliores, priuſquam Deus mirandum hoc judicium exerceat in malos. Sed quæ tum non vident pii, vident eorum poſteri: ut innumeris docemur hiſtoriæ exemplis. Quare non in exigua vitæ particula animus nobis defigendus; ſed circumferendus ille per hiſtoriam, ac vitam univerſam: ne ſimiles iis videamur, qui in pictura, vel ſtatua, non ſingulas partes accuratè perluſtrant; ſed digiti, vel auriculæ artificio, obſtupeſcunt; ita ut nec uno totum adſpectu contemplentur. Sunt verò & aliæ tam gravis erroris cauſſæ. Quid autem

Digitized by Google

impedit, quò minus in his etiam ad fontes digitum intendamus? Eàdem enim & Deo honorem ſuum vindicabimus, cujus illi providentiam negant; & genuinum tutabimur hiſtoriæ decus, ne Fortunæ ea potiùs quàm Providentiæ divinæ, ſpeculum exiſtimetur. Eſt verò alterum ejus, quem dixi, erroris caput, quòd ſententiam tam facilè de bonis ferunt; cùm, qui boni ſint, ignorent. Bonus, inquiunt, Pompejus vincitur à Cæſare: cujus cauſſam etiam Cato improbavit. At quid ſi negemus, & Pompejum inter bonos reponi oportere? Nec enim minor erat ejus ambitio, quàm Cæſaris. Non majorem ferebat Cæſar; ne parem quidem Pompejus. Vterque inſidias ſtruebat libertati Reipublicæ. Solùm tectius id faciebat Pompejus. Nec dignus ille ulteriùs favore erat numinis; qui victo, vinctóque Ariſtobulo, reſeràſſet Hieroſolymis ſancta ſanctorum *, locáque ea profanis oculis luſtràſſet, & pedibus calcàſſet, quæ ſolùm ſacerdoti ſummo adſpicere, atque ingredi, fas erat.

* *Ioſeph. lib.* 14. *Tacit. lib.* 21. *Auguſt. lib.* 18. *c.* 45.

Nec minùs errant, quòd bona pro malis habent, mala pro bonis. Bonum, inquiunt, eſt honos præturæ: in qua Vatinius præfertur Catoni, peſſimus optimo. Bonum verò quod noxium? Atqui honores, & opes, ſi in malos incidant, in perniciem cedunt. Nec bona ſunt, quoties iis fruſtrantur boni, vel his fraudantur ab improbis: quin ſæpe ea eſt via ad virtutem, & gloriam. Fateor quidem, non hoc ſibi improbos propoſitum habere, cùm vexant bonos: ſed tamen hoc ſibi proponit Deus, cùm vexari bonos permittit. Quemadmodum igitur non inclemens eſt medicus, cùm membrum putridum urit, & ſecat; neque hic præſentem cogitare dolorem oportet; ſed ſecuturam corporis ſanitatem: ita neque Deus eſt immiſericors, cùm opes, vel honores, eripit bonis; quia, ut, quid iis verè bonum ſit, videt; ita ab eo quoque providet ſuis. Verum, inquiunt, miſerum eſt probos ab improbis vitâ ipsâ exui, quæ non redit. Quomodo & ſuo, & Athenarum malo, ſublatus eſt Socrates; qui ab oraculo pronunciatus erat hominum ſapientiſſimus. Sed temere ſibi ſumunt, quòd vitam negant redire. Quantò meliùs Euripides, vitam hanc veriùs eſſe mortem, & quod mortem vocamus, vitam. Nec vel Socrates morte ſuâ miſer, vel eâ Athenæ infelices. Quantillum enim eſt, quòd Socrati paucorum annorum vita deceſſerit: qui fortaſſe morbis, ac miſeriis fuiſſent impliciti. Profectò leve hoc ſempiterni nominis gloriâ abundè penſatur. Athenæ verò Socratem quidem amiſerunt: ſed accepere exemplum conſtantiæ in morte; quod faces, & ſtimulos, adderet ad pietatem; & metum numinis, quantum cæca illa gentilium religio pateretur.

15. §. *Atque ex his abunde cognoſcitur Hiſtoriæ natura, & multiplex*

tiplex utilitas. Quòd ſi qui his, & ſimilibus, accenſi, diffundere ſe parent per latos, lætóſque, Hiſtoriæ omnigenæ campos, ſeriò eos monendos cenſeo, ut ne quaſi terris ignotis, ſine duce, diu, multúmque, vagentur incerti: ſed priùs cum animo ſuo diſpicere ſeriò velint, quibus, & quo ordine legendis, certiùs, faciliúſque, comparare ſibi notitiam poſſint Hiſtoriæ univerſæ.

Qui animum ad hiſtoriam appellere volet, optimè auſpicabitur à generali notitiâ omnium locorum, ac temporum. Ac propterea primùm è generali aliquâ totius orbis tabulâ addiſcet præcipuas mundi partes; & quibus limitibus hæ diſtinguantur.

Hinc ſeorſim generales Europæ, Aſiæ, Africæ, atque Americæ, tabulas contuebitur: ut inde cognoſcat præcipuarum regionum ſitum. Addo his typum veteris Imperii Romani.

Ab hiſce veniendum ad tabulas particulares regionum; de quibus præcipuæ tractant hiſtoriæ. Vt Palæſtinæ, & vicinarum regionum, ob hiſtoriam ſacram. Item Italiæ, Græciæ, Galliæ, Germaniæ, Hiſpaniæ.

Vetus ſitus optimè cognoſcetur è tabulis Ptolemaicis à Mercatore concinnatis. Longéque emendatiùs brevi prodibunt induſtria Ioan. Blaeuw, cum caſtigationibus & notis filii mei Iſaaci. Vtile etiam eſt, ad manum ſemper eſſe Onomaſticon, ſive, ut ipſe inſcripſit, Theſaurum Geographicum Ortelii; donec uberiorem orbi dederit officina Blaeuviana. Breviter ex antiquis orbem deſcripſère Mela, Plinius, Solinus, Dionyſius in περιηγήσει. E junioribus Glareanus, & Cluverius.

Fusè, & graviter, de omnibus olim Strabo; quatenus quidem orbis tunc cognitus erat. Sed partim ut recens ſimul ſitus addiſcatur; partim quòd ſuperiori ſeculo, novis terris inventis, Geographiæ acceſſit; operæ ſit addere Geographica Bertii, & Ortelii Theatrum orbis terrarum, aut Atlantem Mercatoris: potiſſimùm novum Atlantem Guil. & Ioan. Blaeu.

Vbi quis ex ſex ſeptem tabulis, & compendio aliquo Geographico, mediocrem ſibi notitiam parârit nobilium terrarum, & præcipuarum in iis urbium: pari ratione ex canone aliquo Geographico addiſcere opus erit generalem ævi omnis deſcriptionem. Vbi conducent duo canones illi Chronologici, Vbbonis Emmii, quos compendioſos, & ſuccinctos appellat, ac pleniori, & fuſiori ſuæ Chronologiæ præmiſit.

Multùm tamen lucis acceſſerit, ſi diſtinctè omnia tempora quatuor tabulis proponantur. Quarum *prima* contineat res Hebræorum, ab orbe condito, uſque ad excidium Hieroſolymitanum.

Altera complectatur res Aſſyriorum, Medorum, Perſarum, & Græ-

 corum

corum. Ex quibus Aſſyriæ res incipiunt à Nino, Medicæ ab Arbace, Perſicæ à Cyro, & Græcæ, prout hic conſiderantur, ab Alexandro Magno: deſinunt autem in Cleopatra ab Auguſto deviċtâ.

Tertia tabula contineat res Romanas ab Romulo uſque ad diviſum imperium inter filios Theodoſii, vel uſque ad Romam ab Odoacro captam.

Quarta tabulis duabus quaſi proponat hoc Orientis Imperium, uſque ad captam Conſtantinopolin: inde imperium Occidentis, uſque ad noſtra tempora.

Plenius hæc repræſentabunt Euſebii, & Zonaræ Chronicon; cum appendicibus Hieronymi, Proſperi, Marcellini, & utriuſque Palmerii. Item Chronologia Bucholceri, & Calviſii. Et Chronicon à tribus illis Carrione, Melanchtone, & Peucero conſcriptum. Sed in annorum ratione ſequendi potiùs juniores; præſertim in annis mundi.

Vidimus de generali notitiâ omnium locorum, & temporum: deinde veniendum ad particularem. Ac prout hiſtoria erit, ita ei præmitti debet notitia regionis, de qua hiſtoria ea tractat.

Non dubium autem, quin in hiſtoria particulari incipiendum ſit à ſacra: ſive rebus Hebræorum, Veteri Teſtamento præſcriptis: & vitâ Chriſti, ac Apoſtolorum; de quibus in N. T. Hæc ſummatim comprehendit Sulpicius Severus; ac penè hiſtoriam ſacram perducit ad annum à Chriſto nato CCCC. Cui addere non inutile ſit Hiſtoriam eccleſiaſticam Pappi, & hiſtoriolas, quas in Chronologia ſua habet Abrahamus Bucholcerus. Hæc initiis ſufficient.

Poſtea verò utramque perficient hanc partem Ioſephus, Euſebius, Socrates, Theodoretus, Euagrius, Nicephorus. Item Anaſtaſius, Luitprandus, Abbo, & Platina de vitis Pontificum. Sed fuſiſſime omnium Centuriatores Magdenburgenſes, & Baronius; cujus gemina extat epitome. Iudicio verò non exiguo opus eſt in Centuriatoribus; nec in Baronio, minori; quem interea negare non poſſumus præclarè meritum eſſe de antiquitate Eccleſiaſticâ.

Poſt cognitam Eccleſiæ hiſtoriam, quid turpiùs ignoremus, quàm quæ vel noſtris, vel parentum, aut avorum, vel proavorum temporibus, partim terris contigerunt noſtris, partim vicinis? Hæc enim cùm vulgo etiam cognita ſint, & in conviviis, ac circulis narrari ſoleant, omnino turpiter ſe homo dederit literatus, ſi iſta neſciat, quæ ſunt quaſi ante pedes. Batavo igitur neceſſe ſit ſcire, quo pacto Comitatus Hollandiæ ad Hannonios, hinc ad Bavaros, poſtea ad Burgundos, inde ad Auſtriacos, atque Hiſpanos pervenerit. Item geſta Caroli V. Initia tumultuum

Digitized by Google

tuum Belgicorum, bellum quod tot annis duravit; & quæ interea temporis memoratu digniora in Germania, Galliâ, Britanniâ & vicinis evenerunt terris. Nec nôſſe ea magni erit laboris, qui à pueris etiam pleraque eorum à parentibus, & ſenibus audiimus. Operæ nihilominus fuerit legere etiam hiſtoricum unum, alterum, qui breviter iſta ſint complexi; uti à nonnullis Chronologis factum.

Poſtea autem hæc fuſiùs diſcere licebit è Sleidano, Thuano, Cambdeno, Meterano, Borrio, Reidano, aliis.

Poſtquam res maximè memorabiles temporum noſtrorum, & ſeculi, quod proximè anteceſſit, animo inſcripſerimus, accingemus nos ad gentium Scriptores antiquos. Atque ex his primi legendi, qui res tractant Romanas. Cujus rei ratio ſatis eſt aperta. Nam auſpicari ſtudia ſolemus à Cicerone, & aliis Scriptoribus Latinis; qui abſque mediocri intelligentiâ hiſtoriæ Romanæ intelligi minimè poſſunt: ut in quibus paſſim Romuli, Numæ, Tarquinii, Camilli, Marii, Syllæ, & aliorum ducum Romanorum, mentio fiat.

Summatim autem res eas cognoſcere licebit ex Floro, cum commentariis Stadii, Vellejo, Eutropio, Sexto Aurelio Victore, Rufo, Pomponio Læto, & Baptiſta Egnatio de principibus Romanis. Conducet & Zonaras. Sed accuratiùs de iſtis è Latinis quidem Livius, Salluſtius, Cæſar, Suetonius, Tacitus, Spartianus cum annexis Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptoribus: item Ammianus. E Græcis, Dionyſius, Polybius, Plutarchus, Appianus, Herodianus, Dio, Xiphilinus, Agathias, Procopius. E junioribus plurimùm juvabunt annales Stephani Pighii. A rebus Romanis veniendum ad res externas: hoc eſt, Aſſyrias, Medicas, Perſicas, Græcas. De quibus ſtrictim Iuſtinus, Cornelius Nepos, & nonnihil etiam Vellejus, atque Oroſius; & ubi hi deſinunt, Zonaras. Plenius autem de omnibus Herodotus, Thucydides, Xenophon, Polybius, Diodorus Siculus, Plutarchus, Arrianus: & è Latinis, Curtius in Alexandri geſtis.

Poſtremus locus eſt Hiſtoriæ (ut cum Romanis ſic loquar) Barbaricæ: hoc eſt, gentium earum, partem quæ obtinent veteris Imperii Romani, aut nunquam ſub eorum imperio fuerunt.

Hic primò quiſque ordietur ab antiquitatibus ſuæ gentis. Vt Batavus à Batavis, de quibus Grotius: item Duza in annalibus, etiam Ioannis à Leidis, & Beka: breviſſimè autem Barlandus: majori curâ filius meus ὁ μακαρίτης Matthæus Voſſius ab initiis Comitatûs Hollandici uſque ad ea tempora, quibus à Iacoba Bavara tranſlatus eſt Comitatenſis honos ad Philippum Burgundum.

Inde

Inde ad gentes alias ſe conferet: atque eas primum, quibuſcum nationi ſuæ aut fœdus eſt, aut bellum. Vtile autem in quavis gente erit, unum aliquem ſeligere, qui potiſſimas in ejus gentis hiſtoriâ obtinere videatur. Vt in Gothicis Iornandem, in Longobardicis Paullum Diaconum, in Slavicis Helmoldum, in Francicis Paullum Æmilium, in Hiſpanicis Marianam, in Scoticis Buchananum, in Flandricis Mejerum, in Burgundicis Heuterum, in Auſtriacis Lazium, in Saxonicis Crantzium, in Danicis Saxonem Grammaticum, in Boicis Aventinum, in Hungaricis Bonfinium, in Polonicis Cromerum, atque ita in aliis.

FINIS.

Digitized by Google

A D D E N D A

huic Operi

DE PHILOLOGIA.

PAg. III, ℣. 21, poſt vocem *Eloquentia*, adde:

Eloquentia eſt inſtrumentum hominis Politici; non quidem ad prudentiam civilem conſequendam, ſed exercendam. Niſi laxè lubeat prudentiam capere, quatenus tum in agendo, tum in dicendo conſiſtit.

Pag. eâd. ℣. 32, poſt *civilis, ut*, adde: tum ipſi bene ex naturæ, ſive rationis, præſcripto vivamus, tum ut

Pag. IX, inter ℣. 14 & 15, adde:

In his Arignote, quæ de Geſtis Dionyſii Tyranni ſcripſit, Ἀριγνώτη ἡ τὰ περὶ Διονυσίου γεγραφαμένη. Memoratur Clementi Alexandrino lib. IV Stromat.

Heſtiæa Alexandrina Grammatica ſcripſit, utrum, quæ Homerus retulit de bello Trojano, fabula ſint, an hiſtoria: ut Strabo refert lib. XIII. Meminit & Anonymus in Iliad Γ *. *pag. 61. edit. Baſil.

Arete, Ariſtippi Cyrenaici, qui Socratem audivit, filia, à parente fuit inſtituta; uti ab hac filius Ariſtippus, ex eo dictus μητροδίδακτος. Atque ab hoc Ariſtippo Theodorus, qui primò ἄθεος, poſtea θεὸς appellatus eſt. Vt de ſingulis horum auctor nobis eſt Laërtius lib. II.

Pag. X, poſt lin. 16, adde:

Eruditam Canii uxorem Theophilam laudat Martialis lib. VII, epigr. 68:

Hæc eſt illa tibi promiſſa Theophila, Cani,
Cujus Cecropia pectora dote madent;
Hanc ſibi jure petat magni ſenis Atticus hortus,
Nec minus eſſe ſuam Stoica turba velit.
Vivet opus, quodcunque per has emiſeris aures:
Tam non fœmineum, nec populare ſapit.
Non tua Panthenis nimium ſe præferat illi,
Quamvis Pierio ſit bene nota choro.
Carmina fingentem Sappho laudabit amatrix:
Caſtior hæc, & non doctior illa fuit.

L Pag.

Pag. XII, poſt ỽ. 14. adde:

Iuſtiniani Cæſaris temporibus claruit etiam Theodora, orta à Sampſigeramo, & Monimo: à quibus & Iamblichus genus ducebat. Fuit hæc fœmina gentilis: ſed nec philoſophiæ imperita, nec Poëticæ, vel Grammaticæ; imò ad Geometricas, & Arithmeticas ſpeculationes evecta: inſtituta autem ab Iſidoro Philoſopho, & Damaſco Damaſcio: quorum hic vitam illi Iſidori dedicavit. Auctor Photius cap. CLXXXI.

Pag. XIII, poſt ỽ. 20. adde:

Anno CIↃCCIII obiit Aleonora Regina, Guilielmi, Aquitaniæ Ducis, & Pictonum Comitis, filia; prius Ludovico, Regi Galliæ, exinde Henrico II, Angliæ Regi, nupta, & ex eo mater Ioannis Anglorum Regis. Ab eruditione, ac prudentia, multùm celebrata eſt. Scripſit epiſtolas ad Cœleſtinum Papam, Henricum Cæſarem, Richardum & Ioannem filios. Vide plura apud Matthæum Pariſium, nec non Balæum.

Pag. eàd. poſt ỽ. 36. adde:

Anno CIↃ IↃ Alexandra, Bartholomæi Scalæ filia, Florentiæ nata, Latinas Græcaſque literas docta claruit; quod etiam teſtatur Angelus Politianus epigrammate, quo eam celebrat. Deceſſit anno CIↃ IↃ VI.

Pag. XIV, ỽ. 28, poſt *commendant*, adjunge:

Obiit Heidelbergæ 26 Octob. ætatis ſuæ anno 28.

Pag. eàd. ỽ. 36, poſt *Anglum*, appone:

Latinis, Græciſque, literis egregiè exculta fuit. Annos nata XVII, Chriſti anno CIↃ IↃ LIV, ob non repudiatos Anglici Regni honores decollata eſt, unà cum marito Gilberto Dudlejo, filio Ioannis, Ducis Northumbriæ, cui anno præcedenti cervices præcidi juſſerat Maria, Angliæ Regina.

Loiſa Sigæa Toletana Græcas itidem, & Hebræas literas didicit; ac propterea à Luſitaniæ Regina intra aulam recepta inter illuſtres feminas; Obiit anno CIↃ IↃ LX.

Anno CIↃ IↃ CV Iuliana Morella Barcinonenſis, virgo Hiſpana, ætatis ſuæ duodecimo, Cappucinorum habitu induta, publicè Theſes Philoſophicas defendit: quas inſcripſit Margaritæ Auſtriacæ, Hiſpaniarum, Indiarumque, Reginæ. Morella hæc tum Latinè docta, tum Græcè etiam, ac Hebraicè; nec Philoſophiæ modò, ſed & Iuriſprudentiæ ſtudioſa; Muſicis etiam inſtrumentis canere perita, artibus etiam aliis exculta. Narrat Gretzerus in Poſthumo rerum Variarum opere à Stegelio collecto, lib. II, cap. IV: ubi additur, florere etiamnum Lugduni in Galliis.

Obiit

Obiit verò Gretzerus anno hujus ſeculi xxv, ut triennio poſt illa poſthuma prodierint.

Pag. LVIII, ℣. 12, poſt XXVII, adde:

Ætatem ejus pleniùs oſtendo lib. II de Hiſtor. Græc. cap. III; uti & patriam Alexandriam, non illam Ægypti, aut Syriæ, ſed oppidum Suſianæ ad ſinum Arabicum, inter Tigrim, & Eulæum fluvium. Præter hunc Dionyſium Alexandrinum duo fuere alii ejuſdem nominis, qui περιηγήσεις ſcripſere; Mileſius unus, qui ipſo etiam Herodoto antiquior; alter Samius, aliis Rhodius dictus, quòd Rhodi habitaret, atque ibi Sacerdos eſſet Solis. Plura, ſis, pete ex dicto cap. III; neque enim actum agere libet.

FINIS.

INDEX

RERUM & VERBORUM

OPERIS DE PHILOLOGIA.

Numerus prior, qui Romanus eſt, caput ſignat; alter, qui barbarus, paragraphum; tertius, qui itidem barbarus, paginam; litera verò A Addenda *ſignat. Si numeri barbari complures concurrant, qui cohærent, commate diſtinguuntur.*

A

ABrahamus Bucholcerus Chronologiam ſcripſit. xii, 6. 66, 67.

Abrahamus Ortelius multum meritus eſt de Geographia. xi, 27. 64.

Acuſilaus Arigivus de Genealogiis egit. xiii, 3. 67.

Adoleſcentia naturâ proclivis eſt à labore ad ocium; eóque ſubinde ſuſcitanda eſt. ii, 10. 17.

Ælius Harpocratio Sophiſta egit de vocibus, quæ Rhetoribus ignotæ. v, 1 -. 37.

Æthicus Iſter an autor ſit Itinerarii Antonino Auguſto tributi. xi, 16. 59, 60.

Æſchylus proverbia collegit. vi, 1. 38.

Agallis Grammatica docta, Suidæ Ἀναγαλλὶς, & rectiùs, dicitur. ii, 3. 9.

Agathemerus Ortho quid in Geographicis ſcripſerit. xi, 7. 56.

Agathodæmonis tabulæ, ſecundùm Ptolomæum deſcriptæ, omnium antiquiſſimæ ſunt. xi, 22. 62.

Albiphedeas Arabs quid in Coſmographicis præſtiterit. xi, 19. 60.

Aldus Nepos ſcripſit de ὀρθογραφίᾳ. iv, ii. 29.

Aleonora primùm Galliæ, dein Angliæ, Regina ob eruditionem laudata. A. 82.

Alexandra Florentina fœmina erudita. A. 81.

Alexandrini Hypatiæ corpus diſcerptum fruſtatim ſparſere. ii, 3. ii.

Amalaſuenta, Theodorici, Gotthorum Regis, filia, Athalarici Regis mater, quàm erudita, ac prudens fuerit. ii, 3. ii, 12.

Amerias Macedo de verborum originibus egit. v, 16. 37.

America avorum ævo prius à Columbo, ac pòſt ab Americo Veſpuccio, fuit detecta. xi, 26. 63. quamquam Atlantis Platonica eò referri debere videatur. *ibid.*

Americus Veſpuccius poſt Columbum Americam detexit. xi, 26. 63.

Ἀναλογία ad ὀρθοέπειαν ſpectat, ac primus eam defendit Ariſtarchus. iv, 8. 27. perperam quibuſdam ἐτυμολογία dicitur. *ibid.* vocis οὐσίαν conſiderat. iv, 9. 27.

Ananias invénit Iambum. ix, 6. 50.

Anaximander Mileſius primus ferè poſt Homerum Geographiam attigit. xi, 7. 53, 54. ejus ætas. *ibid.* xi. 20. 60, 61.

Andreas Schottus Heracleotæ Diogeniani, ac Zenobii, proverbia edidit, addiditque duplicem appendicem. vi, 8. 39.

Angela Zabata femina erudita. ii, 3. 14.

Anna Comnena, Alexii Comneni filia, Alexiadem ſcripſit. ii, 3. 13.

Anna Maria Schurmanna laudata à variâ linguarum, artium, doctrinarumque, notitia. ii, 3. 14.

Ἀνωμαλία ad ὀρθοέπειαν ſpectat, ac primus eam defendit Crates. iv, 8. 27. perperam quibuſdam ἐτυμολογία dicitur. *ibid.* vocis οὐσίαν conſiderat. iv, 9. 27.

Antiſtius Labeo ex verborum proprietate difficillimos juris nodos ſolvebat. v, 6. 31.

Antonini Martyris itinerarium quando ſcriptum ſit. xi, 18. 60.

Antoninus Auguſtus an auctor Itinerarii. xi, 16. 59.

Antonius Auguſtinus Feſti fragmentum ex Farneſianâ bibliotheca reſtituit. v, 12. 35. de familiis Romaniis ſcripſit. xiii, 9. 69.

Apollodorus Genealogias deorum, & Heroum, reliquit. xiii, 4. 68.

Apollonides Nicenus proverbia ſcripſit. vi, 1. 38.

Appu-

Appulejus Madaurenſis proverbiorum libros ſcripſit. VI, 1. 38.
Aquila Romanus de Elocutione ſcripſit. VIII, 4. 47.
Archilochus Parius Iambum ab Anania inventum perfecit. IX, 6. 50.
Arcadius ſcripſit de ὀρθογραφία. IV, 11. 28.
Arete, Ariſtippi Cyrenaici filia erudita, Ariſtippum filium Philoſophiam docuit. A. 81.
Arignote femina Dionyſii Tyranni geſta ſcripſit. A. 81.
Ariſtarchus proverbia collegit. VI, 1. 38.
Ariſtippus μητροδίδακτος cur dictus. A. 81.
Ariſtoteles optimâ methodo ſcripſit de virtutibus; ſed τὸ πρακτικὸν meritò in eo deſideres. II, 11. 18. primus in artem redegit Grammaticam. IV, 6. 26. ſcripſit de Proverbiis. VI, 1. 38. de Elocutione. VIII 1, 4. 47.
Arnoldus Pontacus caſtigationes addidit Chronico Euſebii. XI 1, 4. 66.
Arrianus Nicomedienſis, Epicteti diſcipulus, quæ in Geographicis ſcripſerit. XI, 7. 56.
Artemidorus Epheſius quæ, & quando, in Geographicis ſcripſerit. XI. 7. 55.
Artes, quæ propriè liberales dici poſſunt, alii in tres dividunt partes. I, 2. 2. alii in quinque. I, 3. 2. pleniùs tamen diſtribuuntur in doctrinam verborum, & rerum; ut hæc ſit vel memoriæ, vel phantaſiæ, vel rationis, vel revelationis. I, 4, 5. 3. rectiſſimè verò in tria diſciplinarum genera eas diſpeſcas. I, 6. 3. ut aliæ ad Philoſophiam viam parent, aliæ ejus ſint pars, aliæ comites. *ibid.* illæ quàm variè nuncupentur. I, 7. 4. eatum ex Seneca diviſio. I, 7. 5. rudimenta noſtra ſunt, non opera, eóque damnandi, qui modum in iis non tenent. I, 7. 5, 6. earum laus, ac neceſſitas. I, 7. 7. ad eas uterque ſexus admittendus eſt. II, 1, 2. 8. at tamen non temerè omnes, cujuſcunque ſint ſexus. II, 4, 5. 15, 16. earum difficultas; quia commune quoddam habent vinculum. II, 13. 18. non omnibus accuratè cognoſcendis ſufficit vita humana. II, 14. 19. methodo, ac modo, in iis opus eſt. II, 14, 15, 16. 19. 20.
Athenæus quando vixerit, & an Harpocrationem exſcripſerit. V. 17. 37.
Atilius Fortunatianus de arte metrica ſcripſit. IX, 8. 50.
Atoſſa, Perſiæ Imperatrix, prima docuit epiſtolas ſcribere. II, 3. 9.
Autores Græci, & Latini, qui, & quando, legendi. VII, 2, 3, 4, 5, 6, 7. 42, 43.

B

Baudonivia, S. Radegundis alumna, quid ſcripſerit. II, 3. 12.
Baronii hiſtoria Eccleſiaſtica cum judicio legenda eſt. XIV, 15. 78.
Bartholus ætate ſenili literis Hebraicis immortuus eſt. II, 9. 17.
Beda an autor ſit libri *de locis Sanctis.* XI, 15. 59.
Benjamini Tudelenſis Itinerarium quando ſcriptum ſit. XI, 18. 60.
Boëthius laudatus. II, 3. 12.
Burdigalenſe itinerarium quando ſcriptum ſit. XI, 17. 69.

C

Cadmus non eſt hiſtoriæ inventor. X, 2. 51. ejus ætas. *ibid.*
Cæcilia, Thomæ Mori filia, literas excoluit. II, 3. 14.
Cæſius Baſſus de arte metrica ſcripſit. IX, 8. 50.
Calepinus varia à variis accepit incrementa. V, 17. 37.
Caſſandra Fidelis quid, & quando, ſcripſerit. II, 3. 13.
Caſſiodorus ſcripſit de ὀρθογραφία, ac emendatur. IV, 11. 28, 29.
Catharina Alexandrina, virgo doctiſſima, quando vixerit, & quid præſtiterit. II, 3. 10.
Catharina, Angliæ Regina, matertera Caroli V Imperatoris, quæ ſcripſerit. II, 3. 14.
Catharina Landa, femina erudita, laudata. II, 3. 14.
Catharina Senenſis, femina erudita, quæ ſcripſerit. II, 3. 13.
Cato Senex Græcas diſcebat literas. II, 9. 17.
Cenſorinus de metris ſcripſit. IX, 8. 51.
Cephiſodorus, Iſocratis diſcipulus, cur Ariſtotelem de proverbiis ſcribentem reprehenderit. VI, 1. 38.
Chriſtianorum recepta conſuetudo numerandi à Chriſto nato, vel circumciſo. XII, 2. 65.
Chriſtophorus Columbus primus adiit Americam. XI, 26. 63.
Chorographia ſub Geographia continetur. XI, 2. 54.
Chronologia ad Hiſtoriam ſpectat. X, 3. 52. multùm tractata, ſed necdum perfecta eſt. XII, 1. 65. cur ejus tanta ſit difficultas. XII, 6. 67.

 Chro-

Chronologus quid ſcire debeat. XI I, 2. 65.
Cicero de Elocutione ſcripſit. VIII, 4. 47. & de claris oratoribus. XIV, 2. 71.
Claudius Dauſquejus ſcripſit de ὀρθογραφίᾳ. IV, II. 29.
Clearchus Soleuſis, Ariſtotelis auditor, de proverbiis ſcripſit. VI, I. 38.
Clitarchus de verborum proprietate, ac origine, ſcripſit. V, 16. 37.
Conradi Peutingeri tabulæ, poſt Ptolemaicas ab Agathodæmone ſcriptas, omnium ſunt antiquiſſimæ. XI, 22. 62.
Continentes tres veteribus ſolùm notæ fuerunt. XI, 26. 63.
Cornelia, Gracchorum mater, erudita femina. II, 3. 9.
Cornelius Fronto de verborum Originibus ſcripſit. V, 15. 36.
Cornificia, Cornificii poëtæ ſoror, multa epigrammata reliquit. II, 3. 10.
Critice non eſt Grammatices pars. VII, 9. 45. IX, 3. 49.
Cylo cur à Pythagora ad diſciplinam non fuerit admiſſus. II, 7. 17.
Cynici an liberales artes planè rejecerint. I, 7. 6.
Cyrillus Alexandrinus defenſus. II, 3. II.

D

Demetrias femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. II, 3. II.
Demetrius Alexandrinus de Elocutione ſcripſit. VIII, 4. 47. quid, & quando, in Geographicis ſcripſerit. XI, 7. 54.
Democritus Abderita cur πένταθλος fuerit dictus. I, 3. 2.
Demon proverbia collegit. VI, I. 38.
Deſiderius Eraſmus. v. Eraſmus.
Deus ſummam curam gerit vitæ, & actorum, hominis. XIV, 14. 74. 75, 76. ejus bonitas, & miſericordia. *ibid.*
Didymus ſcripſit de ὀρθογραφίᾳ. IV, II. 28. & de proverbiis. VI, I. 38.
Dicæarchus Meſſenius, Ariſtotelis diſcipulus, quæ in Geographicis reliquerit. XI, 7. 54, 55.
Diogenes Laërtius de vitis Philoſophorum ſcripſit. XIV, 2. 71.
Diogenianus Heracleota unde oriundus ſit. VI, 2. 39. de proverbiis, ac fluviis, ſcripſit. *ibid.* tranſcripſit multa ex eo Heſychius in lexicon. *ibid.*
Diomedes de arte Metrica ſcripſit. IX, 8. 50.
Dionyſius Halicarnaſſenſis de Elocutione ſcripſit. VIII, 4. 47.
Dionyſius Longinus Zenobiam, Palmyrenorum reginam, Græcas literas docuit, ac præceptor itidem fuit Porphyrii Philoſophi. II, 3. 10.
Dionyſius περιηγητὴς quando περιήγησιν ſcripſerit XI, 7. 56. XIV, 15. 77. A. 83. ubi plures vide ejuſdem nominis.
Dionyſius Petavius multum in Chronologicis præſtitit. XII, 6. 67.
Doctoris boni requiſita; nempe non ſufficit in eo τὸ διδακτικὸν, ſed exigitur etiam τὸ πρακτικόν. II, II. 17. quanquam pauci ſint, qui utrumque præſtent, vel utroque ſaltem delectentur. II, II. 18.
Doctrina ſolida artes comprehendit univerſas. II, 13. 18. ad eam acquirendam opus eſt multâ lectione, & meditatione. 19. generalis omnium rerum primum, dein ſingularis alicujus ſcientiæ quærenda, & quomodo. II, 14. 15, 16. 19, 20.
Dorotheus de verborum originibus ſcripſit. V, 16. 36, 37.

E

Eccleſiaſtica hiſtoria quantos uſus habeat. XIV, 2. 70.
Eliſabetha, Angliæ Regina, quàm fuerit docta II, 3. 14.
Eliſabetha, Schonaugienſis, femina erudita, quæ, & quando, ſcripſerit. II, 3. 13.
Eliſabetha, Thomæ Mori filia, literas excoluit. II, 3. 14.
Eloquentia Philoſophiæ eſt comes. I, 6. 3. quomodo ſit hominis Politici inſtrumentum. A. 81.
Ἐγκυκλοπαιδεία quid. I, 7. 4.
Ephorus, Iſocratis diſcipulus, quæ in Geographicis ſcripſerit. XI, 7. 54.
Epicurei an, & quatenus, liberales artes rejecerint. I, 7. 6. eorum de Deo impia doctrina. XIV, 14. 15. 75, 76.
Epicurus primus docuit Grammaticam Methodicam. IV, 6. 26.
Epimenides de Genealogiis egit. XIII, 3. 67.
Eraſmus falſus eſt, exiſtimans Plutarchum Chæronenſem ſcripſiſſe proverbia. VI, 3. 39. quando, & quoties, Adagia ſua ediderit. VI, 5. 40.
Eratoſthenes Cyrenæus quæ, & quando, in Geographicis ſcripſerit. XI, 7. 55.
Ἐτυμολογία malè à quibuſdam cum ἀναλογίᾳ & ἀνωμαλίᾳ, confunditur. IV, 8. 27. Exegeticæ Gram-

Grammaticæ privarum vocum pars eſt. v, 10. 33. ejus uſus. *ibid.* unde dicta ſit. *ibid.* Latinè rectiùs dicitur *vera nominis ratio. ibid.* malè à nonnullis ad Grammaticam Methodicam refertur. 34. ejus officium, ac differentia ab Exegetice. *ibid.*

Eudæmon ſcripſit de ὀρθογραφίᾳ. IV, 11. 28.

Eudocia, Leontii Philoſophi filia, uxor Cæſaris Theodoſii junioris, variè erudita fuit. II, 3. 21.

Eudoxus quæ, & quando, in Geographicis reliquerit. XI, 7. 54.

Eunapius de vitis philoſophorum ſcripſit. XIV, 9. 71.

Euſebius Pamphilus Chronicon reliquit ab orbe condito uſque ad vicennalia Auguſti. XII, 3. 65. multa hauſit ex Iulio Africano. *ibid.* exſcribitur à Georgio Syncello. *ibid.* aliquando erravit. XII, 4. 66.

Euſtathius Theſſalonicenſis in Dionyſii περιήγησιν commentatus eſt. XI, 7. 56.

Euſtochium, Paullæ Romanæ filia, Hebraicè, Græcè, ac Latinè docta fuit. II, 3. 11.

Exegetice Grammatice quid ſit, ac veterum ſententiæ rejectæ in ea definienda. v, 1, 2, 3, 4. 29, 30. vocum tradit ſignificationes. *ibid.* ejus dignitas. *ibid.* neceſſitas major, quàm Grammaticæ Technicæ. v, 5. 31. vel privarum vocum eſt; quæ tum indigenæ ſunt, ac ſumuntur ſignificatione modò nativâ, modò tralatitiâ, atque item ſunt raræ, ſunt uſitatæ, ſunt obliviæ; tum peregrinæ: vel junctarum. v, 9. 33. VI, 1. 38. ejus, ac ἐτυμολογίας, differentia. v, 10. 34. qui Latini, qui Græci eam exornârint. v, 11, 12, 13. 14, 15, 16, 17. 35, 36, 37. ad eam non ſpectat ſcriptorum enarratio. VI 1. 9. 44.

Exitum rerum inſpice, priuſquam de iis feras judicium. XIV, 14. 75, 76.

F

FAbiola, femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. II, 3. 11.

Fabulæ ad hiſtoriam laxè ſumptam pertinent. x, 1. 51.

Farneſianum Feſti fragmentum ubi incipiat, & deſinat. v, 12. 36.

Feminæ etiam ad philoſophiam admitti poſſunt. II, 1, 2. 8. quàm variæ ſibi pulcram laudem parârint eruditione. II, 3. 9. quam cautè tamen literæ iis tractandæ ſint. II, 4. 17.

Ferdinandus Magellanus quando Magellanicam adierit. XI, 26. 63.

Feſtus Avienus quid, & quando, in Geographicis præſtiterit. XI, 12. 58.

Feſtus Pompejus Verrium Flaccum redegit in epitomen. v, 12. 35. at ipſe in compendium pòſt redactus à Paullo Diacono. *ibid.* Ejus laus. *ibid.* & p. 36.

Franciſci Patricii, Strabonem Stratonem vocantis, error. XI, 7. 56.

Fulgentius Planciades de verborum Originibus ſcripſit. v, 11. 36.

Fulvia Olympia Morata, Guntheri conjux, quæ ſcripſerit. II, 3. 14.

Fulvius Urſinus Farneſianum Feſti fragmentum longè accuratius edidit, addito altero Feſti fragmento, quod Pomponii Læti fuerat. v, 12. 36. ſcripſit de familiis Romanis. XIII, 9. 69.

Furia femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. II, 3. 11.

G

GAbriela Borbonia quàm varia, & quando, ſcripſerit. II, 3. 13.

Genealogia ad hiſtoriam pertinet. x, 3. 52. quid præſtet. XIII, 1. 67. cur tanta ſit ejus neceſſitas. XIII, 2. 67.

Gennadius Maſſilienſis de Illuſtribus Eccleſiæ viris ſcripſit. XIV, 9. 71.

Geodæſia primordia ſua debet Ægyptiis. XI, 4. 53. unde dicta ſit. *ibid.*

Geographia circa quid verſetur. XI, 1. 52. χωρογραφίαν καὶ τοπογραφίαν ſub ſe continet. XI, 2. 54. miſta eſt ex hiſtoria naturali, & civili. XI, 3. 54. à geodæſia cœpit. XI, 4. 53. ejus cur tanta ſit neceſſitas. XI, 5. 53. ejus incunabula jam Homeri ætate fuerunt. XI, 6. 53. qui eam philoſophi attigerint. XI, 7. 53, 54.

Geometria cœpit à Geographia. XI, 4. 53. unde dicta ſit. *ibid.*

Georgius Gemiſtus quid, & quando, in Geographicis præſtiterit. XI, 7. 56.

Georgius Syncellus Euſebium exſcripſit. XII, 3. 65, 66.

Gerardus Mercator omnium juniorum optimè orbem deſcripſit. XI, 27. 64. ſcripſit etiam Chronologiam. XII, 6. 66.

Gerontia femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. II, 3. 11.

Gloſſa quid ſit propriè. v, 9. 33.

Gloſſema quid ſit propriè. v, 9. 33.

Gorgias Sophiſta laudatus. VIII, 3. 47.

Græca lingua comes eſſe debet Latinæ, ac addiſcenda, ubi mediocriter balbutire cœpimus v, 8. 31.

8. 31, 32. non jucundior modò, ſed & utilior multò eſt linguâ Latinâ. *ibid.*

Græcorum eadem, ac Latinorum, de orbe diſciplinarum fuit ſententia. III, 1. 22. eorum computandi tempora modus. XII, 2. 65.

Γράμματα, non modò literarum elementa, ſed ut Latinis literæ, ipſam etiam eruditionem, ſignificant. IV, 4. 25.

Grammatice aliter Philologia dicta eſt veteribus. III, 1. 21, 22. IV, 1. 22. vel ſignificat Grammaticen τεχνικὴν, vel Grammaticen propriè dictam, vel Philologiam. IV, 1. 22, 23. ad quam ornatus, & metrum ſpectent. IV, 2. 23. præſtat, ut ſermo ſit purus. IV, 3. 23, 24. tum in ſermone, tum in ſcriptione. *ibid.* plus habet operis, quàm oſtentationis. *ibid.* nomen ejus inſipientibus contemptui eſt. *ibid.* à Grammatiſtice diſtinguenda eſt, quamquam à veteribus communi Grammatices nomine utraque cenſeretur. IV, 4. 24. doctrina ejus bipartita eſt; una Methodice, ſive Technice, dicitur, quæ artis præcepta tradit. IV, 5. 25. ejus à Logica, Rhetorica, Poëtica, & Hiſtorica diſcrimen. *ibid.* altera Exegetice. V, 1. 22.

Grammaticorum faſtus, & contemptus retunditur. V, 4. 30. olim illi poëtas, & alios ſcriptores explicabant. VII, 2. 44. eorum, quâ talium, officinm. *ibid.* VIII, 5, 6. 47. ut Rhetoricen, ita & Metricen ſibi olim vindicabant. VIII, 9, 10. 48. IX, 2. 49.

Grammatiſtice nec orationem dirigit, nec rationem. I, 1. 1. contenta eſt docere artem legendi, & literas formandi. IV, 1, 14. 22, 24.

Graphice nec orationem dirigit, nec rationem: neque pietate, aut prudentiâ, inſtruit mentes noſtras. I, 1. 1, 2.

Gregorius Nazianzenus explicatus contra mentem Lipſii. I, 7. 7, 8.

Guilhelmus Blaeuw multùm meritus eſt de arte Geographica. XI, 27. 64.

Guilhelmus Genebrardus Chronologiam ſcripſit. XII, 6. 66.

Gymnaſtice nec orationem dirigit, nec rationem: neque pietate, aut prudentiâ, inſtruit mentes noſtras. I, 1. 1. corpus exercet, non animum. *ibid.*

H

HAdrianus Iunius Adagiorum aliquot ſcripſit centurias. VI, 5. 40.

Hanno Carthaginenſis quid, & quando, ſcripſerit in Geographicis. XI, 7. 55.

Harpocratio Valerius λέξεις decem Rhetorum reliquit. V, 17. 37. an ſit ille, qui Veri Imperatoris præceptor fuit. *ibid.* an Athenæum exſcripſerit. *ibid.*

Hebrææ linguæ neceſſitas ad intelligendum vetus inſtrumentum. V, 8. 32.

Hebræi numerant ab orbis initio. XII, 2. 65. eorum codices præferendi Græcis Bibliorum codicibus in Hebræorum temporibus XII, 1. 65.

Hecatæus Geographiam tractavit, variaſque περιηγήσεις ſcripſit. XI, 7. 53, 54. ejus ætas. *ibid.*

Helladii lexicon cur à Photio dicatur eſſe utile ad πολυμάθειαν. III, 1. 21.

Helpis, Boëthii conjux, erudita femina. II, 3. 12.

Henricus de Gandavo ſcripſit de Illuſtribus Eccleſiæ viris. XIV, 9. 72.

Hephæſtion Hadriani Imper. præceptor de arte Metrica ſcripſit. IX, 7. 50.

Hermogenes de Elocutione ſcripſit. VIII, 4. 47.

Hermolaus Barbarus curioſiſſimus linguarum fuit. II, 9. 17.

Hermolaus Byzantius Stephanum de urbibus redegit in compendium. XI, 7. 56.

Herodianus ſcripſit de ὀρθογραφία. IV, 11. 28.

Herodoti de Thucididis εὐφυΐα ad Olorum, ejus patrem, dictum. II, 9. 17.

Heroicum metrum apud Græcos omnium antiquiſſimum. IX, 6. 50. ejus inventrix Panothea. *ibid.*

Heſtiæa Alexandrina quid ſcripſerit. A. 81.

Heſychius lexicon ſcripſit, quod Theſaurus Græcæ linguæ dici poſſit. V, 17. 37. Chriſtianus fuit, ac alius ab eo videtur, quem Suidas gentilem dicit. *ibid.* ex Diogeniano Heracleota proverbia exſcripſit. VI, 2. 39.

Heſychius de viris Illuſtribus ſcripſit. XIV, 9. 71.

Hieroglyphica ſcribendi ratio. IV, 12. 29.

Hieronymus an autor ſit libri *de locis Sanctis.* XI, 15. 19. Euſebium Latinè reddidit, multáque ei addidit. XII, 4. 66. aliquando ejus errores non deprehendit. *ibid.* qui eum continuârint. XII, 5. 66. ſcripſit de Illuſtribus Eccleſiæ viris. XIV, 9. 71.

Hilda Abbatiſſa Angla à multiplici doctrina laudata. II, 3. 12.

Hildegardis Moguntina, femina docta, quantum in literis præſtiterit. II, 3. 13.

Hecatæus de Genealogiis egit. XIII, 3. 67.

Hildephonſus Toletanus ſcripſit de Illuſtribus Eccleſiæ viris XIV, 9. 72.

Hipparchia, ſoror Metroclis Cynici, uxor Cratetis Cynici, quando vixerit, & quæ ſcripſerit. II, 3. 9.
Hippolyta Taurella quæ ſcripſerit. II, 3. 14.
Hiſpani ab Auguſti anno XLII uſque ad Ferdinandi Catholici tempora numerare ſolebant. XII, 2. 65.
Hiſtoria vel rerum naturam, vel geſta Dei, ac hominum deſcribit. I, 6. 3. pars eſt Philologiæ. III, I. 22. naturalis, ac Phyſices, differentia. V, 10. 34. non intelligi poteſt, niſi genus, & ſtirpem, eorum nôris, quorum narrantur geſta. ibid. quid vel ſtrictè, vel laxè ſumpta agat. X, I. 51. ejus ſtudium omnium eſt antiquiſſimum. X, 2. 51. non eſt à Cadmo Mileſio inventa. ibid. ejus materia quadruplex; verſatur enim circa loca, tempora, genus, & actiones. X, 3. 52. vel vera eſt, vel ficta, vel mixta. XIV, I. 69. prior dividitur in ſacram, quæ verè talis eſt; tum divina, tum humana Iudaica, & Chriſtiana; vel errore hominum talis cenſetur; ac in civilem, & literariam. XIV, 2. 69, 70. iſta pertinet ad hiſtoriam Gentilem, aut Mahumedanam. XIV, 3. 70. hæc comprehendit antiquitates, quæ ſunt reliquiæ antiqui temporis. XIV, 4. 70. memorias, quæ ſunt initia legitimæ hiſtoriæ; quales ſunt propriè commentarii. XIV, 5. 71. ac hiſtoriam juſtam, quæ addit perſonarum characterem, &c. ad quam refer annales, qui portionem temporis complectuntur; vitas, quæ perſonas deſcribunt; ac actiones, quæ illuſtrem actionem, ſive rem geſtam repræſentant. XIV, 6, 7, 8. 71. quomodo hiſtoriam tractet philoſophus, quomodo Grammaticus, ſive philologus. XIV, II. 72. omnis ævi hiſtoriam diſcere cur non ſit difficile. ibid. quomodo ea ſit tractanda. ibid. XIV, 15. 76, 77, 78, 79, 80. in ficta hiſtoria verum à falſo diſcernendum eſt. XIV, 12. 73. atque ex ea eruenda eſt etiam myſtica interpretatio. ibid. quanta hiſtoriarum ſit utilitas in Philologia, Theologia, ac Politica. XIV, 13. 73. earum maximus fructus. XIV, 14. 74. maximè omnium ad Deum ducunt. ibid. ſacræ præmittendæ profanis. XIV, 15. 78.
Hiſtorici quo ordine legendi ſint. XIV, II. 72, 73. XIV, 15. 76, 77, 78, 79, 80.
Honorius Auguſtodunenſis ſcripſit de Illuſtribus Eccleſiæ viris. XIV, 9. 72.
Horapollo ſcripſit de Hieroglyphica ſcribendi ratione. IV, 12. 29.
Hydrographia geographiæ latiùs ſumptæ pars eſt. XI, I. 52.
Hypatia, Theonis Alexandrini filia, quæ reliquerit, ac quàm miſerè ab Alexandrinis diſcerpta fuerit. II, 3. 11.
Hyperchio ſcripſit de ὀρθογραφίᾳ. IV, 11. 28.

I

IAmbum invénit Ananias, perfecit Archilochus Parius. IX, 6. 50.
Iana Graja, Henrici, Suffolciæ Ducis, Filia, erudita fuit. II, 3. 14. ejus mortis genus. A. 82.
Idacius quouſque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 66.
Imitatione opus eſt ad acquirendam purè loquendi diſciplinam. VII, 8. 43, 44.
Inſcitia, & faſtus, ut plurimum concurrunt. II, 13. 19. IV, 7. 27.
Interpunctio ſpectat ad ὀρθογραφίαν. IV, 12. 29.
Ioanna, Philippi Regis uxor, ex tempore reſpondebat Latino ſermone aliorum orationibus. II, 3. 14.
Ioannes Abbas Biclarienſis quouſque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 65.
Ioannis G. F. Blaeuw laus. XI, 17. 64.
Ioanna Blanchetta, femina erudita, varias linguas loquebatur. II, 3. 14.
Ioannes Bocacius quando ſua in Geographicis ſcripſerit. XI, 10. 57. Vibium ſequeſtrum exſcripſit. ibid.
Ioannes Braſſicanus Adagia ſcripſit. VI, 5. 40.
Ioannes Funccius Chronologiam ſcripſit. XII, 6. 66.
Ioannes Glandorpius de Genealogiis ſcripſit. XIII, 9. 69.
Ioannis Gronovii laus. II, 3. 13.
Ioannis Laurenbergii tabulæ Græciæ longè ſuperant Sophiani. XI, 20. 61.
Ioannes Vlpius Adagia ſcripſit. VI, 5. 40.
Ioſephi patriarchæ hiſtoria. XIV, 14. 74.
Ioſephus Scaliger quàm bene ſit meritus de Feſto Pompejo. V, 12. 36. & de Euſebio, ac Chronologia. XII, 4. 6. 66.
Iohæ Merceri in edendo Nonio induſtria laudata. V, 13. 36.
Ioſias Simlerus ſcripſit vitas Illuſtrium Eccleſiæ virorum. XIV, 10. 72.
Iſidorus Characenus patriam ſuam Parthiam deſcripſit. XI, 7. 55.
Iſidorus Hiſpalenſis quæ in Geographicis ſcripſerit, XI, 11. 58. Originum libris utilem navavit operam. V, 14. 36. ſcripſit de Illuſtribus Eccleſiæ viris. XIV, 9. 72.
Iſocratis fucata, atque anxia nimis, elocutio. VIII, 3. 47.

Digitized by Google

Itinerarium Antonino Auguſto adſcriptum an Iulii oratoris ſit, an Æthici Iſtri. XI, 16. 59.

Iuliana Morella Barcinonenſis virgo erudita laudata. A. 83.

Iulianus Cæſar ab eruditione laudatus. I, 6. 4. eur politioris literaturæ ſcriptores in ſcholis legi noluerit. I, 7. 7.

Iulius Africanus, ex quo plurima hauſit Euſebius Pamphilus, primus Chriſtianorum de temporibus ſcripſit. XII, 3. 65.

Iulius Cæſar an autor ſit Itinerarii Antonino Auguſto tributi. XI, 16. 59.

Iulius Hyginus reliquit Genealogiarum codicem. XIII, 7. 68.

Iulius Orator an ſit auctor Itinerarii Antonino Auguſto adſcripti. XI, 16. 59, 60.

Iulius Pollux ſcripſit Ὀνομαστικὸν, quod Cæſari Commodo dictavit. V, 17. 37.

Iulius Rufinianus de Elocutione ſcripſit. VIII, 4. 47.

Iuventus cur aptior ſit diſcendis linguæ Latinæ, ac Græcæ, elementis. V, 8. 31.

K

Κύκλος ἱστορικὸς, ſive Orbis hiſtoricus, quid ſit. XIV, 11. 72.

L

Lælii filia ab eloquentia laudata. II, 3. 10.

Læta, femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. II, 3. 11.

Latina lingua ſine Græca ad ſolidam eruditionem non ſufficit. V, 8. 32. ſæpe ex Græco fonte, Æolum præſertim, promanat. V, 11. 35.

Latinorum, ac Græcorum, eadem fuit de orbe diſciplinarum ſententia. III, 1. 22.

Liber *de Locis Sanctis* an Hieronymi ſit, an Bedæ. XI, 15. 59.

Lilius Gyraldus ſcripſit vitas virorum Illuſtrium. XIV, 10. 72.

Literæ Latinis, ut Γράμματα Græcis, non modò prima vocum elementa, ſed & ipſam eruditionem, ſignificant. IV, 4. 25.

Lipſii error in vertendis Gregorii Nazianzeni verbis. I, 7. 8.

Logice πολυμαθείας pars eſt. III, 1. 20, 21.

Loiſa Sigæa femina erudita. A. 82.

Longinus de Elocutione ſcripſit. VIII, 4. 47.

M

Magdeburgenſium Centuriatorum lectio judicium requirit. XIV, 15. 78.

Magellanica à Ferdinando Magellano primùm detecta. XI, 26. 63.

Mango per ſiglas exarare docet. IV, 12. 29.

Marcella femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. II, 3. 11.

Marcellinus Comes quouſque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 66.

Margarita Gigia literas excoluit. II, 3. 14.

Margarita, Thomæ Mori filia, literas excoluit. II, 3. 14.

Margarita Valeſia, Henrici IV, Galliarum Regis, Avia, eruditione, & erga literatos amore, multum laudis meruit. II, 3. 13, 14.

Marcianus Heracleota, incerti temporis ſcriptor, περίηγησιν reliquit. XI, 7. 55.

Marius Plotius de arte metrica ſcripſit. IX, 8. 50.

Marius Victorinus de arte Metrica ſcripſit. IX, 8. 50.

Martianus Capella quo ordine ſcribat de artibus, ac diſciplinis. III, 1. 22. quæ in Geographicis ſcripſerit. XI, 11. 58.

Matheſis πολυμαθείας pars eſt. III, 1. 20, 21.

Matthæus Beroaldus Chronologiam ſcripſit. XII, 6. 66.

Memoriâ cur olim magis opus fuerit, quàm vel ingenio, vel judicio. II, 7. 16.

Mençia Mendoza, Marchionis Zeneti filia, ab eruditione laudata. II, 3. 14.

Metaphora quid. VIII, 6. 47, 48.

Methodo bonâ opus eſt in acquirendâ tum generali omnium artium, tum ſpeciali alicujus ſcientiæ, notitiâ. II, 14. 19. ut etiam in legendis Autoribus Græcis, & Latinis. VII, 2, 3, 4, 5, 6, 7. 42, 43.

Metius Pompoſianus cur à Domitiano fuerit interfectus. XI, 10. 61.

Metonymia quid. VIII, 6. 47. 48.

Metrice quid tractet, & an ad προσῳδίαν ſpectet. IV, 9. 28. diverſa eſt à Poëtice, cujus ad elementa ſpectat, at pars eſt φιλολογίας. *ibid.* non Grammatices propriè dictæ. VII, 9. 44. IX, 2, 3. 42. ejus officium, & partes. IX, 1, 4, 5. 48, 49, 50.

Metrum quid ſit, & quomodo à Rhythmo differat. IX, 1. 48, 49. ut diverſum eſt, ita diverſos habet inventores, IX, 6. 50.

Michaël Apoſtolius parœmias quando ſcripſerit. VI, 4. 32, 40.

Michaël

Michaël Pſellus quid, & quando, in Geographicis ſcripſerit. XI, 7. 56.

Modus in diſciplinis tenendus eſt, ſi quis, cognitis omnibus in genere, ad particularem aliquam ſe conferre velit. II, 15. 19, 20. qualis hic eſſe debeat, videndum ex naturâ, & indole diſcentis. II, 16. 20.

Monachus Fuldenſis an ſit autor notitiæ utriuſque imperii. XI, 14. 58.

Monita, & adhortationes plurimum valent in animis humanis. II, 12. 18. quanta ſit earum neceſſitas ob ſtudiorum difficultatem. II, 13. 18.

Moſaicâ hiſtoriâ nullum ſcriptum vetuſtius eſt. X, 2. 51.

Μοῦσαι unde Græcis credantur dictæ. II, 13. 18.

Muſice nec rationem dirigit, nec orationem; neque pietate, aut prudentiâ, inſtruit mentes noſtras. I, 1. 1. modulatione ſonorum affectus componit. *ibid.* ad Polymathiam pertinet. *ibid.* alia eſt practica, alia theorica. *ibid.* exempla petit ab Hiſtoriâ, vel poëſi, præcepta à philoſophia morali, atque hactenus inſtillat animis teneris bene vivendi præcepta. *ibid.*

Mylo proverbia collegit. VI, 1. 38.

N

Naturâ idonei debent eſſe ad ſtudia, qui ſtudia colunt. II, 6. 16. ex corporis conſtitutione de eâ faciebat judicium Pythagoras II, 7. 16. in quibus ejus conſiſtat bonitas. II, 8. 17.

Naturalis ſcientia quid præſtet. I, 6. 3.

Nonius Marcellus ſcriptor eſt nec eruditione, nec judicio laudabilis. V, 12. 36. multa tamen habet veterum fragmenta, quæ alibi non reperias. V, 13. 36.

Notæ non ſunt literæ. IV, 12. 29. ratio per eas ſcribendi ad ὀρθογραφίαν pertinet. *ibid.*

Notiones primæ, & ſecundæ quæ dicantur. IV, 5. 25. alio nomine entia realia, ac rationis, alio intellecta ſecunda vocantur. *ibid.*

Notitiæ utriuſque imperii quis fuerit author, an Monachus Fuldenſis, an Theodoſius junior. XI, 14. 58.

Novella, femina erudita, patre Ioanne Andrea occupato, munus ejus ex ſuggeſto docendi ſuſtinebat. II, 3. 14.

O

Oratio quomodo ſit condenda. VIII, 2. 46.

Oratoria facultas quæ propriè ſit. VIII, 2. 46.

Ὀρθογραφία Grammaticæ Methodicæ pars eſt. IV, 8. 27. diverſa eſt ab ea, quam tradit Grammatiſtice. IV, 11. 28. qui veteres Græci, Latini; qui recentiores de eâ ſcripſerint. IV, 11. 28, 29. ad eam pertinet ratio interpungendi, ſcribendique per ſiglas, ac notas. IV, 12. 29.

Ὀρθοέπεια Grammaticæ Methodicæ pars eſt. IV, 8. 27. agit tum de ſingulis vocibus, ubi attendit ἀναλογίαν, & ἀνωμαλίαν. IV, 8. 27. ac προσῳδίαν. IV, 9. 27, 28. tum de conjunctis. IV, 8. 27. ubi conſideratur ſtructura congrua tum naturalis, tum ea, quæ fit contra naturam. IV, 10. 28.

P

Pamphila Ægyptia quid, & quando, ſcripſerit. II, 3. 9.

Pamphilus Alexandrinus περὶ γλωσσῶν ſcripſit. V, 16. 37.

Panothea Heroici metri inventrix. IX, 6. 50.

Patriæ noſtræ hiſtoria prius diſcenda, quàm exterorum. XIV, 15. 78.

Paulla, femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. II, 3. 11.

Paullus Diaconus Verrium Flaccum à Feſto Pompejo ſæpe depravatum magis etiam corrupit. V, 12. 35.

Petri Bertii Geographia jungenda Straboni. XIV. 15. 77.

Petrus Cyrilli lector cauſſa fuit triſtiſſimæ, & crudeliſſimæ mortis Hypatiæ. II, 3. 11.

Petrus Diaconus docet rationem ſcribendi per ſiglas. IV, 12. 29.

Pherecydes Athenienſis de Genealogiis egit. XIII, 3. 67.

Philologia, aliter Grammatice dicta, πολυμαθείας pars eſt. III, 1. 20, 21. κατὰ κατοχὴν ἐγκυκλοπαιδεία vocatur. *ibid.* quàm magnifice eam prædicet Eraſmus. III, 1. 22. verſatur circa hiſtoriam omnigenam, & ſermonem. IV, 1, 22, 23. in quo exigitur puritas, ornatus, & metrum. IV, 2. 23. omne ponit ſtudiorum fundamentum. IV, 3. 24.

Philologus quomodo tractet hiſtoriam. XIV, 11. 72.

Digitized by Google

Philonis Iudæi elegans de artibus liberalibus, ac Abrahamo, allegoria. 1. 7. 5, 6.

Philoſophi in Græcia cur olim ad tantum eruditionis faſtigium pervenerint. VII, 9. 44.

Philoſophiæ diviſio in Theoreticam, & Practicam, ac utriuſque ſubdiviſio. IV, 25. 26.

Philoſophus quomodo tractet hiſtoriam. XIV, 11. 72.

Philoſtratus de vitis philoſophorum ſcripſit. XIV, 9. 71.

Philoxenus de verborum vi, ac origine ſcripſit. V, 16. 37.

Phyſices, & hiſtoriæ naturalis, differentia. V, 10. 34.

Pietas Chriſtiana quid præſtet. 1, 6. 3. omnium ſtudiorum finis eſſe debet. XIV, 14. 74.

Plinius Secundus quid, & quando, in Geographicis præſtiterit. XI, 8. 57. XIV, 15. 77.

Plutarchus Chæroneuſis virtutum ſingularum tradit naturam, ac ad amorem earum præterea accendit. II, 11. 18. an autor ſit appendicis Proverbiorum, quam Schottus edidit, ut exiſtimavit Eraſmus. VI, 3. 39.

Poëtice diverſa eſt à Metrice. IV, 9. 28. cur eadem ejus ſit utilitas, quæ Hiſtoriæ. XIV, 12. 73.

Polybius quantum operæ Geographiæ dederit. XI, 7. 55.

Polydorus Virgilius ſcripſit vitas virorum Illuſtrium. XIV, 10. 72.

Πολυμαθεία quid. I, 7. 4. ejus partes tres. III, 1. 20. 21. quid propriè ſignet. *ibid.* orbis diſciplinæ Latinis dicitur. *ibid.*

Πολυμαθημοσύνη quid. 1, 7. 4.

Pompeji impietas non minor fuit, quàm Cæſaris. XIV. 14. 76.

Pomponius Atticus. *v.* T. Pomponius Atticus.

Pomponii Læti fragmentum Feſti ubi incipiat, & deſinat. V, 12. 36.

Pomponius Mela quid, & quando, in Geographicis præſtiterit. XI. 8. 57. XIV, 15. 77.

Poſidonius Apameenſis, vel Abiopolita, quæ, & quando, in Geographicis reliquerit. XI, 7. 55.

Priſcianus tractavit de metris comicis. IX, 8. 51. quid, & quando, in Geographicis ſcripſerit. XI, 12. 58.

Προγυμνάσματα quæ Græcis dicta ſint. VIII, 8. 48.

Προπαιδεία quid. 1, 7. 4.

Προπαίδευμα quid. I, 7. 4.

Προσῳδία ſpectat ad ὀρθοέπειαν, quæ de privis vocibus agit. IV, 9. 27. attendit moderamentum vocum ratione ſoni, accentum nempe, ſpiritum ac quantitatem. IV, 9. 28. non comprehendit ſub ſe Metricen. *ibid.*

Proſper quouſque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 66.

Proverbia plurimum conferunt ad intelligendos melius veteres ſcriptores. VI, 6. 40. eorum uſus conducit Rhetoricæ. *ibid.* ac facultati Oratoriæ. VI, 7. 40. hiſtoriæ lucem præbent, & ex eâ viciſſim lucem capiunt. VI, 8. 40. magnam partem ad vitæ inſtitutionem pertinent. VI, 9. 40, 41. qui veteres, qui recentiores, ea ſcripſerint. VI, 1, 2, 3, 4. 5. 38, 39, 40.

Provinciarum Romanarum libellus Geographiæ operam daturis conducit. XI, 13. 58.

Prudentia civilis quid præſtet. 1, 6. 3. eloquentiæ juncta eam conſummat. 1, 6. 4.

Ptolomæus Cæſarienſis quantum, & quando, in Geographicis præſtiterit. XI, 7. 56.

Purè loquendi diſciplina quomodo, ac quando, tractanda ſit. VII, 1. 41. bonam nobis primæ ætatis partem abſumit. VI 1, 2. 44.

Pythagoras de naturæ bonitate ex corporis conſtitutione conjecturam faciebat. 11, 8. 16. 17. multum ſolebat adhortari. II, 12. 18.

Pytheas Maſſilienſis quid, & quando, in Geographicis ſcripſerit. XI, 7. 55.

Q

Quincti Hortenſii filia ab eloquentia laudata. II, 3. 10.

Quinctilianus de Elocutione ſcripſit, VII 11, 4. 47.

R

Reinerus Reineccius de Genealogiis ſcripſit. XIII, 8. 69.

Rhetorica vel circa ſermonem verſatur, vel circa rem. I, 4. 3. malè à nonnullis ſtatuitur pars Grammatices. VII, 9. 44. cur potius ſit ars, quàm facultas, & quam hæc ab illa ſit diverſa, quæque ſit diverſitatis ratio. VIII, 9. 45, 46. ejus diviſio, ac ſubdiviſio. VIII 1, 2. 46.

Rhoſoita monialis, quæ, & quando, ſcripſerit. II, 3. 12. 13.

Rhythmus quid ſit, & quomodo à metro differat. IX, 1. 49.

Richardus Streinius de familiis Romanis egit. XIII, 9. 69.

Rictruda ſub Alcuino, ac dein ſub aliis, in literis multum profecit. II, 3. 12.

Romana hiſtoria cur diſcenda prius, quàm alia quævis externa. XIV, 15. 79.

Digitized by Google

Romani veteres ab V. C. numerabant, Chriſtiani per indictiones xii, 2. 65.
Ruffinus de Elocutione ſcripſit. viii, 4. 47. ac de metris Terentianis. ix, 8. 51
Rutilii Claudii Itinerarium quando ſcriptum ſit. xi, 18. 60.
Rutilius Lupus de Elocutione ſcripſit. viii, 4. 47.

S

Salvina femina docta, ad quam ſcripſit B. Hieronymus. ii, 3. 11.
Sapientiæ ſtudium circa quæ verſetur. i, 6. 3.
Saraceni numerant tempora à fuga Mahumeti. xii, 2. 65.
Schemata Rhetorices cur non ſpectent ad Grammaticos, quamquam hi ea olim tractàrint. viii, 7, 8, 9. 48.
Scripto nihil tradebant veteres, ſed omnia memoriter docebantur; vel ſi ſcripto complecterentur diſciplinam, id fiebat eâ brevitate, ut non intelligerentur ab aliis, quàm qui antea audiiſſent. ii, 7. 16.
Scylax Cariandenſis quæ, & quando, in Geographicis ſcripſerit. x, 7. 54.
Sebaſtianus Foxius Morzilius de imitatione ſcripſit. vii, 8. 43.
Seleucus de Alexandrinorum proverbiis ſcripſit. vi, 1. 38.
Seneca tradit rationem ſcribendi per notas. iv, 12. 29. de virtutibus pulchrè ſcribit, & animum præterea afficit. ii, 11. 18.
Sermonis ſtudium triplex; loquendi emendatè, ornatè, & modulatè. vii, 7. 43.
Servius de arte metrica ſcripſit. ix, 8. 50.
Sextus Empiricus, qui ὀρθογραφίας vanitatem ἐκ τῆς διαφωνίας convincere conatur, refellitur. iv, 11. 29.
Sigebertus ſcripſit de Illuſtribus Eccleſiæ viris. xiv, 9. 72.
Siglæ quid ſint, ac ratio per eas ſcribendi ad ὀρθογραφίαν pertinet. iv, 12. 29.
Simmias Rhodius de verborum egit originibus. v, 16. 37.
Simonides Ceus de Genealogiis egit. xiii, 3. 67.
Socion hiſtoriam Scholaſticam ſcripſit. xiv, 8. 71.
Socratis felicitas, & in morte conſtantia. xiv, 14. 76.
Solinus, qui Geographica ſua è Plinio excerpſit, librumque ſuum duobus modis inſcripſit, quando vixerit. xi, 9. 57. xiv, 15. 77.
Solonis ſenis dictum. ii, 9. 17.
Sophiani tabulæ Græciæ longè vincuntur à Laurenbergianis. xi, 20 61.
Soſipatra, Euſtachii conjux, egregiè erudita fuit, ac poſt mariti exceſſum liberos domi inſtituit. ii, 3. 10, 11.
Stephani de urbibus opus ab Hermolao Byzantio in compendium eſt contractum. xi, 7. 56.
Stilponis Megarenſis dictum. i, 2. 2.
Stoici an liberales artes planè rejecerint. i, 7. 6.
Strabo Amaſenus, malè Franciſco Patricio Strato dictus, quæ, & quando, in Geographicis ſcripſerit. xi, 7. 56. xiv, 15. 77.
Suetonius de illuſtribus Grammaticis, & Rhetoribus. ſcripſit. xiv. 9. 71.
Suidas quos exſcripſerit. v, 16. 37. quando vixerit. v, 17. 37.
Suidas de Genealogiis egit. xiii, 3. 67. diverſus eſt ab eo, cujus habemus lexicon. 68.
Synecdoche quid ſit. viii, 6. 47. 48.

T

Tabulæ Geographicæ multum proſunt; atque obtinuere apud Græcos, & Romanos. xi, 20, 21. 60, 61. quæ omnium ſint antiquiſſimæ. xi, 22. 62. non proſunt tantum intelligendis melius ſcriptoribus, ſed & peregrinantibus. xi, 23. 62. iis uti debemus, quæ poſteriorum curâ prodeunt emendatiores, ac cum veteribus locorum nominibus conferre nova. xi, 24, 25. 62, 63. quo ordine eæ tractandæ ſint. xiv, 15. 77.
Technices Grammatices objectum. iv, 5. 25. & ab aliis artibus differentia. *ibid.* primus eam in ordinem redegit Ariſtoteles. iv, 6. 26. docuit Epicurus. *ibid.* vel vulgaris eſt, quæ agit de Nominis genere, aut caſu patrio. &c. vel philoſophica, quæ accuratè omnia definit, omniumque adfert cauſſas: atque ut illa incipientibus prodeſt, ita hæc nocet. iv, 7. 26, 27. agit de lectione, vel de ſcriptione. iv, 8. 27.
Terentianus Maurus de arte Metrica ſcripſit. ix, 8. 50.
Terentius explicatus. i, 7. 5. noctu diéque adoleſcentiæ terendus eſt. vii, 2. 42.
Tharræus de proverbiis ſcripſit. vi, 1. 38.
Theætetus proverbia collegit. vi, 1. 38.
Theano, Pythagoræ uxor, Brontini Crotoniatæ filia, ſub Pythagora philoſophiæ operam navavit. ii, 2. 8.

Digitized by Google

Themiſte, Leontii conjux, philoſophata eſt, ac ſcripſit ad eam Epicurus. II, 2. 9.

Theocriti Scholiaſtes emendatus. VI, I. 38.

Theodora femina philoſophiæ, & philologiæ gnara. A. 61.

Theodorus, Ariſtippi τῦ μητροδιδάκτου filius, primùm Ἄθεος, dein Θεὸς dictus. A. 81.

Theodoſius Iunior an ſcripſerit notitiam utriuſque imperii. XI, 14. 58.

Theophila, Canii uxor, ob eruditionem laudata. A. 81.

Theophraſtus, Ariſtotelis diſcipulus, de proverbiis ſcripſit. VI, I. 38.

Thucydidis εὐφυΐα, & amor, erga literas. II, 9. 17.

Tiberius Cæſar veniam petiit, cùm Græco verbo uterdum ipſi eſſet ob Latini ſermonis egeſtatem. V, 8. 32.

T. Pomponius Atticus Genealogias ſcripſit. XIII, 4. 68.

Topographia ſub Geographia continetur. XI, 2. 54.

Trithemius ſcripſit vitas Illuſtrium Eccleſiæ virorum. XIV, 10. 72.

Tropi ſæpè variant ſignificationes verborum. VIII, 6. 47. eóque ad Grammaticum ſpectant. *ibid.*

Tryphon ſcripſit de ὀρθογραφίᾳ. IV, II. 28.

Tullius Tyro docet rationem ſcribendi per notas. IV, 12. 29.

V

VAlerius Meſſalla de Romanis familiis ſcripſit. XIII, 6. 68. ſed ejus non eſt liber de progenie Auguſti Cæſaris. *ibid.*

Valerius Probus per ſiglas exarare docet. IV, 12. 29.

Vari conjux literas didicit. II, 3. 10.

Varinus Phavorinus lexicon ſcripſit. V, 17. 37. Ejus laus. *ibid.*

Varro emendatus. V, 9. 33. cur in origine vocum explicandâ tam fœdè erret. V, II. 35.

Vbbo Emmius Chronologiam, & Genealogiam, reliquit. XIII, 10. 69. XIV, 15. 77.

Velius Longus ſcripſit de ὀρθογραφίᾳ. IV, II. 28.

Verba rerum ſunt ſymbola; ac per ea harum conſequimur peritiam. V, 4. 30. neglectâ propriâ eorum ſignificatione res intelligi non poteſt. V, 5. 31. multas controverſias in omni ſtudiorum genere tollet, qui eorum novit proprietatem. IV, 6. 31. quam noſſe non utile modò, ſed & decorum eſt. V, 7. 31. vel propria unicuique linguæ ſunt, vel peregrina; illáque tum nativæ, tum tralatitiæ, ſignificationis. V, 9. 33. aliæ eorum diviſiones. *ibid.* ex eorum origine proprietas vocabuli ſæpe meliùs cognoſcitur. V, 10. 33. unde ad naturam rei faciliùs, ac certiùs, devenitur. *ibid.* origo verò interdum ex alienâ arceſſitur lingua, interdum ex propria. V, II. 35. cur Græci Grammatici, & Varro, in origine vocum explicandâ tam fœdè errent. *ibid.* eorum doctrina olim priùs ex poëtis addiſcebatur; hodie incipiendum ab iis, qui proſâ ſcripſerunt. VII, 5, 6, 7. 42, 43.

Verrius Flaccus, nepotum Auguſti magiſter, de Ortographia, & de verborum ſignificatione ſcripſit, ſed à Feſto in compendium redactus eſt, ac ſæpe depravatus. IV, 2. 28. V, 12. 35.

Vibius Sequeſter, malè Equeſter nonnullis dictus, quid, & quando, in Geographicis ſcripſerit. XI, 10. 57.

Victor Tunnunenſis quouſque B. Hieronymum continuârit. XII, 5. 66.

Vocabula ſæpe in qualibet arte comminiſci neceſſe eſt. IV, 2. 23. V. *verba.*

W

WAlpurga, S. Winipaldi ſoror, quando ob eruditionem in precio fuerit. II, 3. 12.

X

XEnophon primus vitas Philoſophorum ſcripſit. XIV, 8. 71.

Z

ZEnobia, Palmyrenorum Regina, quàm fuerit erudita. II, 3. 10. ad Græcas literas magiſtrum habuit Dionyſium Longinum, II, 3. 10.

Zenobius, ſive Zenodotus, de Proverbiis ſcripſit. VI, 2. 39.

Zethus Calviſius Chronologiam ſcripſit. XII, 6. 67.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

gle